

CSÍZIO

vagyis a
CSILLAGÁSZATI TUDOMÁNYNAK
rövid és értelmes leírása

A csillagok, üstökösök és égi jelek különféle természetéről; az emberi nem négyféle véralkatáról, természetéről és tulajdonságáról és arról, hogy mindenik hónapban micsoda rendet tartson az ember ételben, italban, alvásban, fürdésben, tisztulásban és érvágásban.

BUDAPESTEN NYOMATOTT

CSÍZIO

vagyis a
CSILLAGÁSZATI TUDOMÁNYNAK
rövid és értelmes leírása

A csillagok, üstökösök és égi jelek különféle természetéről; az emberi nem négyféle véralkatáról, természetéről és tulajdonságáról és arról, hogy mindenik hónapban micsoda rendet tartson az ember ételben, italban, alvásban, fürdésben, tisztulásban és érvágásban.

MEZŐGAZDASÁGI KIADÓ · BUDAPEST, 1986

Készült az 1909. évi kiadás szövege és a Landerer
nyomdák fametszetei nyomán

A függelékét írta
Borsa Gedeon

A kéziratot átnézte
Verebélyi Kincső

Előszó.

E könyvecskét *Királyhegyi Müller János*, Müller Regiomontanus, a poroszországi híres csillagász, mennyiség- és erőműtudor írta; városának közönségesen ismert német nevezete Königsberg. Az 1436. esztendőben született, s már 40 éves korában meghalt, miután e könyvet 30 év alatt szerzette, járasi tapasztalásokkal, számos természettani és csillagászati jegyzetekkel s ábrákkal kiadta 1471-ben. (Magyarra *Heltai Gáspár* kolozsvári pap fordította 1575-ben.)

A világ mindenkor kapott, valaminthogy kap még ma is az ujságon; minthogy előbb efféle könyvet sohasem látott, a jelenvaló oly hírt és becset nyert, hogy a vakok is megtanulták a szájról szájra menő hírből könyv nélkül; az árát oly igen fölverték a vevők, hogy egy-egy példány 12 spécies aranyon is elkelt, sőt a vevők egymás kezéből is kiszaggatták.

Pedig azon időben nagy volt ám a pénzbecs, tanuljunk egy-két példából: mert midőn a bécsi Szent István-tornyát készítették 1407-ben, a főépítő kőművesmesternek, *Pilgram Antalnak*, naponként csak öt batka, a közönséges legénynek pedig három batka fizetése volt. Két batka tett egy pénzt és így 200 batka egy forintot; még 1605-ben is egy szép ökör ára 12 garas, egy jó tehéné 6, legfeljebb 8 garas, egy sertésé 2, 3 vagy legfeljebb 5 garas volt. 1583-ban egy magyar forinton 20 pesti véka legszebb búzát meg lehetett venni.

A keresztény olvasónak

Isten kegyelmét és áldását kívánja a kiadó.

Nem azon okból adom elődbe, szeretett atyámfia, e természet-magyarázó könyvecskét, hogy azt itéld belőle, mintha pokol-planéta, vagy bármi jegy alatt születvén, pokolul is kellene elveszned; hanem azért, hogy tanuld meg belőle a gonoszt tőled eltávoztatni és a jóban állhatatos maradni.

Például hozom fel, hogy midőn *Sokrates* tanítványai, mikor az ő mesterök képét és ábrázatát *Filemon* nevű *fisiognomushoz* vitték volna megítélni, micsoda erkölcsű embert jelentene? *Filemon* figyelmesen megsejmlélé a képet, ezt mondván: Akárki ábrázata ez, nem bánom, de azt ítélem felőle, hogy igen parázna és csalárd ember.

Megharaguvának *Sokrates* tanítványai *Filemonra* ez ítéletért s halállal fenyegetvén őtet, mondanák nekie: Te balgatag és tudatlan ember vagy, tudod-e azt, hogy e kép a legtudós és jó erkölcsű mesternek ábrázata? te pedig eféle utálatos vétkeket kötsz hozzája; a te tudományod nem igaz.

Filemon megengesztelé őket és mondá: Oh fiaim, jól tudom, hogy *Sokrates* ábrázata.

Elmenének azért a tanítványok és megpanaszolák az ő mesteröknek. *Sokrates* nagy bölcsen felelé nekik, mondván: Bizony jeles tudós ember *Filemon*, mert az én természetemnek és születésemnek tulaj-

donságát betűről-betüre igazán megmutogatta ténéktek; de midőn fölnevelkedtem és eszem megjött vala, meghányván-vetvén magamban, elhittem, hogy az én ábrázatomnak és tagjaimnak állása gonoszra hajlandó természetet mutat, legottan lelke-met oktatóvá választván, ellene tusakodtam mind ez ideig a fertelmes és gonosz életnek.

E vallástétellel megtanítá *Sokrates* tanítványait, hogy noha pokol-állapot magyaráztatik némelyek születése és tagjainak állásából, de a jóra és jámborságra igyekeztvén, jó cselekedettel a gonoszt mégis meggyőzhetik és eltávoztathatják.

E példa minket is arra int, hogy ne adjunk helyt ama hamis mondásnak, mintha némely emberben ugyan benne született és termett volna az *orzság, részség, mordság, garázdálkodás* sat., és hogy el nem hagyhatja; de ezek meg nem gondolják, hogy a vadállat is megszeliidül és az erő vadlovat megzabolázhatni, így az ember is megtartóztathatja magát a rossz hajlandóságoktól.

Annak okáért, szeretett atyámfia! vedd jó néven e kis könyvecskét, mert ez tenéked megjelenti gonosz természetedet, melyet megismervén, megjobbitatsz, azért kérd Istenedet, hogy teljes életedben őrizzen meg téged a gonosztól.

Más előszó.

A felséges mindenható Úr Isten az ő nagy bölcsessége szerint a mindenség közepére helyezte a földet, hogy a felső testeknek, tudniillik a csillagoknak, planétáknak és a többi égi jeleknek, az ő mozgásuk és forgásuk által crejök és befolyásuk legyen a földre, mit ez minden szempillantásban nyilván meg is érez és részes lesz benne.

Hogy pedig az ember ezt az erőt megismerje és égi jelekhez, esztendőkhöz és napokhoz tudja magát alkalmazni: azért az Istennek dicsőségére és tiszteletére, az embereknek pedig javára és hasznára e kis könyvecske kiadatott magyar nyelven, melyből minden ember megismerheti magát és természetét, megtanulhatja, miképen kell táplálkozni és életének folytában micsoda rendtartással éljen.

JANUÁRIUS.

Boldogasszony havának van XXXI napja.
Holdnak XXX napja.

A nap hossza
8 óra.

Éj hossza 16
óra.

A nap kel 7 óra
után félórával.

Nyugszik 4 óra
után mindjárt.

A nap
a Vízöntő-jegy-
be lép.

1 A Kis	Karácson		Marte
2 b Ka	Szent István	} octávája	si
3 c rá	Szent János		o
4 d cson	Aprószentek		Já
5 e tól	Simon		nos
6 f Ke	Vizkereszt, Gásp. Menyh.		E
	Bold.		
7 g reszt	Cletus vértanú		pi
8 A túl	Erhart püspök		pha
9 b Jó	Severenus		ni
10 c Pál	Remete Pál		ven
11 d Re	Hyginus pápa		di
12 e me	Satyrus vértanú		cat
13 f te	Hilárius püspök		Oct
14 g nagy	Isaiás próféta		Fe
15 A disz	Felix pápa		li
16 b nós	Marcellus pápa		Marce
17 c An	Antal apát		An
18 d tal	Piroska szűz		Pri

19 e	lal	Maurus	sca
20 f	Fáb	Fábián és Sebestyén vértanúk	Fab
21 g	Ag	Ágnes szűz. Nap a Vízöntőben	Ag
22 A	Vincz	Vincze vértanú	Vincz
23 b	hez	Emerentiana	cen
24 c	szent	Timotheus	ti
25 d	Pál	Szent Pál fordulása	Pau
26 e	for	Chrisosiomus	lus
27 f	du	Polikarpus	no
28 g	la	Carolus	bi
29 A	Kár	Valerius	le
30 b	ol	Adelgunda	lu
31 c	lal	Saturnius	men

E hóban a füstben aszaltatom,

Jól eszem, iszom és vígan lakom,

Semmi véremet most nem bocsátom,

Mert nem egészséges, bizonynyal tudom.

FEBRUÁRIUS.

Bőjtelő hónapnak van XXVIII napja.

Holdnak XXIX napja.

Szökő évnek XXIX napja van.

Holdnak XXX napja.

A nap hossza 10
óra.Éj hossza 14
óra.A nap kel 7 óra
után 15
perczzel.Nyugszik 4 óra
után félórával.A nap a Halak
jegyébe lép.

1 d Bri	Brigitta szűz	Bri
2 c Mar	Gyertyaszentelő Bold. Asszony	purg
3 f Ba	Balázs püspök	Ba
4 g lás	Veronika	sil
5 A Ag	Agatha szűz	Ag
6 b Do	Dorottya szűz	Dor
7 c roty	Richárd	Rich
8 d tyá	Salamon vértanú	Sal
9 e val	Apollónia	Ap
10 f So	Scholastica	Scho
11 g last	Eufrosina szűz	la
12 A ad	Bonifacius	sti
13 b ta	Castor vértanú	ca
14 c Bá	Bálint püspök	Va
15 d lint	Faustinus	len
16 e nak	Julianna szűz	con

17 f no	Eucharis püspök	li
18 g nem	Constantina szűz	con
19 A bá	Zsuzsánna	jun
20 b nom	Cájus pápa. Nap a Halakban	ge
21 c mert	Hetvenkilencz vértanú	tunc
22 d Pé	Üszögös szent Péter	Pe
23 e ter	Serénus	trum
24 f Má	Mátyás apostol	Ma
25 g tyást	Victor	thi
26 A ki	Nestor püspök	am
27 b ná	Leánder	que
28 c lá	Románus apát	Rom

Az esztendőnek van 365 napja, 6 órája.

E 6 órából négy esztendőn által még egy nap lesz, ezt nevezik szökő-napnak. Ennek pedig helye van Bőjtelő hónap 24-dik napján; mert akkor szent Mátyás apostol napja Februáriu 25-ik napjára esik, és innen „Mátyás-ugrásnak” nevezik. Ekkor van 29 nap Februárban és szent Mátyás-nap után való vásárnapra helyezik a második vasárnapot jegyző betűt.

Hidegleléstől nagyon félek mostan,

Favágás, ganéjhordás eszemben vagyon,

Egy jó bő ködmönt magamnak szerzek,

Vért eresztek, hidegtől magamat őrzöm.

MÁRCZIUS.

Bőjtmás hónapnak XXXI napja van.

Holdnak XXX napja.

A nap hossza 12
óra.Éj hossza 12
óra.A nap kel
félórával 6 óra
után.Nyugszik
félórával 5 óra
után.A nap
a Kos-jegybe
lép.

1 d Bőjt	Albinus püspök	Mar
2 e más	Nicetas püspök	ti
3 f hó	Maximus vértanú	us
4 g ban	Adrianus vértanú	A
5 A én	Fókás vértanú	dria
6 b csu	Evagrius püspök	a
7 c dá	Aquinas Tamás hitvalló	Per
8 d lom	Apollonius vértanú	de
9 e hogy	Negyven vértanú	co
10 f mi	Hector vértanú	ra
11 g vel	Heraklius	tur
12 A Ger	Gergely pápa	Gre
13 b gely	Gábrriel	go
14 c sört	Zachariás	rio
15 d ne	Longinus	e
16 e vel	Gunibertus	tur
17 f ki	Gertrud szűz	Ger
18 g vel	Anselmus püspök	trud

19 A Fest	József hitvalló	Al
20 b kes	Gubertus. Nap és éj egyenlő	ha
21 c Be	Benedek apát. Nap a Kosban	Be
22 d ne	Pál püspök	ne
23 e dek	Pigmenius püspök és vértanú	jun
24 f Szűz	Theodorus pápa	cto
25 g Má	Gyümölcsoltó Boldogasszony	Ma
26 A ria	Emanuel	ri
27 b á	Eustachius püspök	a
28 c val	Priscillinus vértanú	ge
29 d al	Sixtus vértanú	ni
30 e mát	Quirinus vértanú	tri
31 f olt	Coelestinus vértanú	ce

Én szőlőt metszek, gyümölcsfát tisztítom,
 Földet az ekével igen forgatom,
 E hóban semmi vérem nem bocsátom,
 Gőzfürdő igen használ, tudom.

ÁPRILIS.

Szent György havának XXX napja van.
Holdnak XXIX napja.

A nap hossza 14
óra.

Éj hossza 10
óra.

Nap kel 5 óra
után félórával.

Nyugszik majd
fél órával 6 óra
után.

Nap
a Bika-jegybe
lép.

1 g Vi	Máriána szűz	A
2 A rá	Mária, egyiptusbeli	prii
3 b gos	Theodorus	in
4 c Am	Ambrus püspök	Am
5 d brus	Vincze hitvalló	bro
6 e meg	Diogenes vértanú	si
7 f tán	Coelestinus pápa	i
8 g to	Dienes püspök	fe
9 A rúlt	Saulus püspök	sis
10 b a	Ezechiel próféta	ot
11 c din	Leo pápa	vat
12 d nyé	Julius pápa	at
13 e től	Rudolphus	que
14 f Ty	Tybertius vértanú	Ty
15 g bur	Ilona szűz	bur
16 A czot	Isidorius vértanú	ci
17 b kül	Anicetus pápa	et
18 c dé	Calixtus pápa	Va
19 d az	Hermogenes	let

20 e al	Crescentius	San
21 f föld	Sulpitius. Nap a Bikában	cti
22 g re	Simcon püspök	que
23 A Györ	Szent György	Ge
24 b Al	Albert	org
25 c Már	Markus	Mar
26 d hoz	Cletus vértanú	ci
27 e zöld	Anastasius pápa	que
28 f bú	Vitalis vértanú	Vi
29 g zá	Péter vértanú	ta
30 A ért	Eutropius püspök	lis

Egy diófa alatt én elnyugszom,
Ebéd után egyet jól aluszom,
A Mediant mostan én vágatom,
Egészségemre vagyok nagy gondom.

MÁJUS.

Pünkösöd havának XXXI napja van.

Holdnak XXX napja.

A nap hossza 15
óra.

Éj hossza 9 óra.

Nap kel 4 óra
után
félórával.Nyugszik 6 óra.
után

3 negyeddel.

A nap a Kettős-
jegyebe lép.

1 b Fű	Szent Fülöp, Szent Jakab	Phi
2 c löp	Zsigmond király	Sig
3 d kér	Szent kereszt feltalálása	crux
4 e di	Flórián vértanú	Flor
5 f Got	Gotthard püspök	Goth
6 g Já	Kapun álló szent János	Jo
7 A nost	Makárius püspök	an
8 b Sta	Szaniszló püspök	Sta
9 c nis	Anastasius vértanú	nis
10 d la	Epimachus és Gordian	e
11 e ko	Mamertus és Majolus	pi
12 f szo	Nereus és Achilles	Ne
13 g rút	Servatius püspök	Ser
14 Aád	Bonifácus pápa	et
15 b Só	Zsófia szűz	Soph
16 c fi	Honorius püspök	Ma
17 d nak	Torpéta vértanú	jus
18 e zöld	Dioscorides	in
19 f I	Prudentina szűz	hac

20 g rat	Bernardinus hitvalló	se
21 A főz	Valerius püsp. Nap a Kettősben	ri
22 b I	Ilona királyné asszony	e
23 c lo	Desiderius és Rogatianus	te
24 d na	Donatus és Rogatimus	net
25 e Or	Orbán pápa	Ur
26 f bán	Eleutherius pápa	ban
27 g nak	János pápa	in
28 A sze	Vilhelmus	pe
29 b rel	Maximus püspök	de
30 c mé	Felix pápa és vértanú	Chris
31 d re	Petronella szűz	Gen

Most vígan a zöld fűben járkálok,
A hűvös erdőben vadászok,
Fürdöm, a májnak vért ereszték,
Meleg ruhákat én reám veszek.

JUNIUS.

Szent Iván havának XXX napja van.

Holdnak XXIX napja.

A nap hossza 16
óra.

Éj hossza 8 óra.

A nap kel 3 óra
után

3 negyeddel.

Nyugszik estéli
7 után félórával.A nap
a Rák-jegybe
lép.

1 e Nem	Nicodemus vértanú	Nic
2 f mon	Marcel vértanú	Mar
3 g dot	Erasmus vértanú	cel
4 A ták	Quirinus püspök és vértanú	le
5 b volt	Bonifacius püspök és vértanú	Bo
6 c meg	Vincze vértanú	ni
7 d én	Lucianus	tas
8 e né	Medárdus püspök	Jun
9 f kem	Primus és Felicianus vértanúk	Pri
10 g hogy	Onuphrius remete	mi
11 A Bár	Barnabás apostol	Ba
12 b la	Basilides és Cyrinus	Cy
13 c An	Antal apát	ryn
14 d tal	Justinus	ni
15 e Vi	Vida és Modestus	Vi
16 f dát	Diogenes vértanú	ti
17 g meg	Paula szűz	que
18 A vág	Marcellinus vértanú	Mar
19 b ta	Gervasius és Protasius	Pro

20 c sar	Sylverius pápa és vértanú	tas
21 d ló	Albanus. Nap a Rákban	Al
22 e já	Paulinus püspök	San
23 f val	Vilibaldus	cti
24 g I	Keresztelő Szent János	Jo
25 A vánt	Judit asszony	han
26 b Ján	János Pál	Jo
27 c Lász	László király	Dor
28 d ló	Leo pápa	Lc
29 e Pét	Péter és Pál	Pe
30 f Pál	Pál emlékezete	Pau

No most földi vetésemet aratom,
Melyet ősszel és tavasszal vetettem,
Salátát eczettel jó most megennem,
De igen gonosz sokat aludnom.

JULIUS.

Szent Jakab havának XXXI napja van.
Holdnak XXX napja.

A nap hossza 15
óra.

Éj hossza 9 óra.

A nap kel 4 óra
után félórával.

Nyugszik 7 óra
25 perczkor.

A nap az
Oroszlán-jegybe
lép.

1 g Szüz	Theobaldus vértanú	Jul
2 A Má	Sarlós Boldogasszony	vi
3 b ri	Udalrichus püspök	sit
4 c a	Procopius	Huld
5 d i	Dominicus vértanú	rich
6 e gen	Cornelius vértanú	Cor
7 f a	Jeremiás próféta	Jer
8 g rat	Kilianus vértanú	Chi
9 A fát	Anacletus pápa	li
10 b gyűj	Felicitás két vértanú fiaival	Fra
11 c tet	Pius pápa és vértanú	Be
12 d nagy	Nabor és Felix	ne
13 e Mar	Margit szűz	Mar
14 f gith	Heraclius püspök	gar
15 g A	Apostolok eloszlása	Apos
16 A pos	Voller	Vol
17 b to	Alexius hitvalló	Al
18 c lok	Arnoldus püspök	Ar
19 d nak	József	nol

20 c Il	Illés próféta	phus
21 f lés	Praxis szűz. Nap az Oroszlánban	Prax
22 g Mag	Mária Magdolna	Mag
23 A dol	Apollinaris vértanú	Ap
24 b nát	Krisztina szűz	Chri
25 c Ja	Jakab apostol	Ja
26 d An	Anna, szűz Máriának anyja	co
27 e ná	Pantaleon vértanú	bi
28 f nak	Christoph vértanú	que
29 g a	Mártha szűz	Chri
30 A jánl	Abdon és Senen	Ab
31 b ja	Faustus pápa	don

Most aratok és szénámat takargatom,
A mi nedves benne, fölfordittatom,
Ím, a Kanikulák ránk igen erőlködnek,
Magamra azért jobb gondot viselek.

AUGUSZTUS.

Kisasszony havának XXXI napja van.

Holdnak XXX napja.

A nap hossza 14
óra.Éj hossza 10
óra.A nap kel 4 óra
után félórávalNyugszik 7 óra
után

1 negyeddel.

A nap
a Szűz-jegybe
lép.

1 c Pé	Vasas Szent Péter	Pá
2 d ter	István pápa	Steph
3 e szol	Szent István teste megtalálása	Steph
4 f gál	Osvaldus	Pro
5 g Ha	Javas Boldogasszony	thue
6 A Úr	Úr színe megváltozása	Six
7 b Af	Afira szűz	Dom
8 c frá	Cyriakos vértanú	Cyr
9 d nak	Romanus vértanú	Ro
10 e Lő	Lőrincz vértanú	Lau
11 f rincz	Tyburtius és Zsuzsánna	Ty
12 g Klá	Klára szűz	bur
13 A rát	Hippolitus	Hyp
14 b nagy	Eusebius	bus
15 c Má	Nagy Boldogasszony	Sum
16 d ri	Rochus hitvalló	ti
17 e át	Hermetes	o
18 f Má	Agapitus vértanú	A
19 g gyar	Sebaldus püspök	ga

20 A Ist	Szent István király	pi
21 b ván	Athanas. vért. Nap a Szüzben	ti
22 c ver	Timotheus és Simphonius	Ti
23 d te	Zachariás püspök	mo
24 e Ber	Bertalan apostol	Bar
25 f tal	Lajos király	tho
26 g i	Zephirinus pápa	lo
27 A szik	Ruffus püspök és vértanú	Ruff
28 b Ág	Ágoston hittudós és püspök	Aug
29 c Já	Szent János fejevétele	Col
30 d nos	Felix és Adauctus vértanúk	au
31 e nál	Raphael arkangyal	cti

Most szűrök és a szép gerezdet kinyomom,

S-a sajtóval mindjárt kisajtolom,

Tejet iszom és savanyu étket eszem,

Még sok évet élek, ha akarja Isten.

SZEPTEMBER.

Szent Mihály havának XXX napja van.
Holdnak XXIX napja.

Nap hossza 12
óra.

Éj hossza 12
óra.

Nap kel 5 óra
után
negyedórával.

Nap nyugszik
félórával 6 óra
után.

A nap
a Mérték-jegybe
lép.

1 f E	Egyed apát	Ac
2 g gyed	Eufemia szűz és vértanú	gi
3 A fá	Mansvetus püspök	di
4 b val	Rozália szűz	um
5 c di	Victorinus püspök	Se
6 d ót	Zachariás próféta	ha
7 e ver	Regina szűz és vértanú	bet
8 f Kis	Kisasszony	Nat
9 g Asz	Gorgonius	Gor
10 A szony	Tolentinomi Miklós	gon
11 b szü	Prótus és Hyacintus	Pro
12 c le	Guidó hitvalló	ti
13 d Szent	Mauritius püspök	que
14 e Ke	Szent kereszt emelése	Crux
15 f rez	Nicodemus vértanú	Nic
16 g tet	Cornelius és Cyprianus vértanú	Cor
17 A Lam	Lambertus vértanú	Lam

18 b ber	Tamás Villanóvátus püspök	ber
19 c ver	Januáritus püsp. vért. társaival	ti
20 d met	Eustachius vértanú	que
21 e Má	Máté ap. Nap a Mértékben	Mat
22 f té	Mauritius. Nap és éj egyenlő	Mau
23 g nak	Thekla szűz vértanú	ri
24 A Gell	Gellért püspök vértanú	ti
25 b von	Cleophas vértanú	us
26 c sza	Cyprianus és Justinus	et
	vértanúk	
27 d Koz	Kozma és Demjén vértanúk	De
28 e Pé	Venczel vértanú	Ven
29 f Mi	Mihály arkangyal	Mic
30 g hált	Hieronymus hittudor	Hier

Gerezdekkal megrakom a dézsákat,

Ezentúl jó kedvvel iszom a csípős mustot,

Főtt disznóhúsból jóízűt chetem,

A nyomatlan szőlőt se igen kímélem.

OKTÓBER.

Mindszent havának XXXI napja van.

Holdnak XXX napja.

A nap hossza 11
óra.Éj hossza 13
óra.Nap kel 6 óra
után majd
félórával.Nap nyugszik
5 óra után
félórával.A nap
a Skorpió-jegy-
be lép.

1 A Fá	Remigius	Re
2 b zik	Leodegarius püspök	mi
3 c most	Candidus vértanú	que
4 d Fe	Ferencz hitvalló	Fran
5 e rencz	Placidus vértanú társaival	ci
6 f ma	Fides szűz és vértanú	scus
7 g gá	Márk pápa	Mar
8 A ban	Pelagius	cus
9 b Die	Dienes vértanú társaival	Die
10 c nes	Gedeon vértanú társaival	Cen
11 d vi	Charitas szűz	at
12 e zi	Maximiliánus	tu
13 f töm	Buchardus	que
14 g lőt	Calixtus pápa	Ca
15 A tölt	Hedvig szűz	lix
16 b Gál	Szent Gál	Ga
17 c nak	Lucia	li
18 d Lu	Lukács evanglista	Lu

19 e kács	Ptolomaeus	cas
20 f vet	Makarius püspök	vel
21 g Or	Orsolya 11000 szűzzel	und
22 A so	Xav. püsp. Nap a Skorpióban	Sa
23 b lyát	Severinus püspök	vel
24 c vi	Kordula szűz	ve
25 d téz	Crispus és Crispinus	Cri
26 e De	Demeter vértanú	spi
27 f met	Sabina szűz	ni
28 g Si	Simon apostol	Si
29 A mo	Darius vértanú	mo
30 b né	Zenobius hitvalló	nis
31 c túl	Volfgangus	Quin

Örömmel szántom a földet és bevetem,
 Esztendőre hogy bő aratásom legyen.
 E hó ismét előhossa a hideget,
 Azért szobám fűtni sok fát is készitek.

NOVEMBER.

Szent András havának XXX napja van.
Holdnak XXIX napja.

Nap hossza
tizedfél óra. Éj
hossza
tizenötödfél óra.
Nap kel 7 óra
után
3 negyeddel.

Nap nyugszik
4 óra után
háromnegyed-
del.
Nap a Nyilas-
jegyre lép

1 d Mind	Minden Szentek napja	O
2 e szent	Megholtak emlékezete	mne
3 f kül	Hubertus	No
4 g de	Carolus Boromaeus	vem
5 A Im	Imre herczeg	Em
6 b ré	Lénárd hitvalló	Le
7 c hez	Florentinus	an
8 d hir	Négy koronázott vértanú	Qua
9 e det	Theodorus vértanú	The
10 f ni	Márton püspök	o
11 g Már	Márton pápa	Mar
12 A ton	Stanislaus Kostka hitvalló	ti
13 b Be	Bereczk püspök	Bri
14 c reczk	Szerapion vértanú	cti
15 d nek	Leopoldus herczeg	L
16 e hoz	Edmundus püspök	que
17 f jó	Auronbeli Gergely	post
18 g bort	Eugenius	hac

19 A Er	Erzsébet asszony	E
20 b zsé	Benig. püsp. Nap a Nyilasban	li
21 c bet	Boldogasszony beavatása	za
22 d Czi	Caecilia szűz	Caec
23 e Kel	Klemens pápa	Cle
24 f Chry	Chrysogonus vértanú	Chyr
25 g Ka	Katalin szűz	Ca
26 A tha	Conradus püspök	tha
27 b ri	Facundus vértanú	ri
28 c ná	Sotenes vértanú	na
29 d tól	Saturnus vértanú	Sat
30 e And	András apostol	And

Kövérludakat jó pénzért eladok,

Vágom a fát, majdan tűzhöz futok,

Fürödöm, de asszonyommal nem hálok,

Tisztulok, mert jó; és eret vágatok.

DECZEMBER.

Karácsony havának XXXI napja van.
Holdnak XXX napja.

A nap hossza
8 óra. Éj hossza
16 óra. Nap kel
egy kevéssel
8 óra előtt.

Nap nyugszik
4 óra után egy
kevéssel. Nap
a Bak-jegybe
lép.

1 f Ör	Longinus vértanú	De
2 g ven	Bibiána szűz és vértanú	cem
3 A dez	Xaverius Ferencz S. J. hitvalló	ber
4 b Bor	Borbála szűz és vértanú	Bar
5 c bála	Sabbas apát	ba
6 d Mik	Miklós püspök	Ni
7 e lós	Ambrus püspök és hittudor	co
8 f Má	Boldogasszony fogantatása	la
9 g ri	Leokádia szűz és vértanú	us
10 A a	Melchiades pápa	et
11 b mond	Damasus pápa	Da
12 c jad	Spiridion püspök	ma
13 d Lu	Lucza szűz és vértanú	Lu
14 e czá	Nicasius püspök és vértanú	ci
15 f nak	Valeriánus püspök	a
16 g hir	Ananiás, Azariás, Misael	San
17 A des	Lázár püspök és hitvalló	ctus
18 b sen	Modestus püspök	ab

19 c jó	Nemesis vértanú	in
20 d hirt	Christianus püspök	de
21 e Ta	Tamás apostol	Tho
22 f más	Demetrius vértanú társaival	mas
23 g nak	Viktória sz. s v. Nap a Bakban	mo
24 A Nagy	Ádám és Éva első szülőink	do
25 b Kar	Nagy-Karácson	Nat
26 c Ist	István vértanú	Steph
27 d Ján	János evangalista	Jo
28 e Ap	Apró szentek	Ev
29 f Ta	Tamás püspök	Tho
30 g más	Dávid király	mae
31 A Syl	Sylvester pápa	

E hóban lakom, azt végeztem,
 És kövér disznót is kell öletnem,
 Főleg a mellemet tartom melegen,
 Hiszem, hogy tisztességgel megvénhedem.

Sequuntur officia XII. Mensium.

Pocula Janus amat: et Februus algeo! clamat.
 Martius arva petit: Aprilis florida prodit.
 Fons et Flos memorum Majo sunt fomes amorum.
 Dat Junius foena: Julio recusator avena.
 Augustus spicas, September colligit uvas.
 Germinat October spoliat virgulta November.
 Quacrit habere cibum porcum mactando December.

I.

A föld kerektségéről, területéről és nagyságáról.

A csillagászok és az égbe néző mesterek azt találták, hogy az égen lévő egyik lépcsőnek van 700 stádiuma, melyből egy 12 lépést és öt lábnyomot tesz. És így ha az égen van 360, akkor a föld kerekségén köröskörül van kétszázezer és ötvenkét stádium. Sőt a Földmérés tudománya úgy találja, hogy a földnek területe nyolczvanezer száznyolczvanegy stádium, egy fél és egy harmadrész stádium. Hogy ha már most 8 stádium egy német mérföldet tesz, a mint némelyek a bölcsek közül tartják, akkor a föld kerekége harminczegyezer és ötszáz mérföld. És a föld területe tizezer és huszonhét mérföld. És e szerint az égben egy lépcső tesz 78 mérföldet és egy felet.

II.

**A csillagok a földtől mily messze legyenek,
és a planéták is mily nagyok?**

A föld az égtől, melyen a csillagok vannak, tizenötmillió kétszáz huszonháromezer 927 mérföldnyi távolra van.

Az első és felső planéta, mely a 7. égben van, neveztetik Saturnusnak. Ez 99-szer nagyobb az egész földnél, az ő távolsága a földtől hatvanöt millió ötvenhétezer háromszázötven mérföld.

Második planéta a Saturnus alatt a 6. égben mondatik Jupiternek, és 95-ször nagyobb a földnél; magassága negyvenöt millió hatszáznyolcvanegyezer hatszázhusz mérföld.

Harmadik planéta Jupiter alatt az 5. égben a Márs, egy kicsinnyel nagyobb, mint az egész föld és ismét a fele; az ő magassága a földtől 29 millió nyolcszáz és negyvenhatezer mérföld.

Negyedik planéta a Márs alatt a 4. égben a Nap, százhatvanhatszor nagyobb a földnél; az ő magassága háromezerszer való ezer, kilencszázszor való ezer hatvanöt mérföld.

Ötödik planéta a Nap alatt a 3. égben a Vénus, oly nagy, mint a földnek harminczhatodik része, magassága háromezerszer való ezer, hatszázszor való ezer negyvenezer mérföld.

Hatodik planéta a Vénus alatt a 2. égben a Mercurius, oly nagy, mint a földnek harmincz-

kettedik része, magassága ötszázszor való ezer, negyvenkétezer kétszázötven mérföld.

Hetedik planéta fejünk felett az 1. égben a Hold, a földnek harminczkilenczed részénél kisebb, az ő magassága a földtől kétszázezer, nyolcz-ezer ötszáznegyvenkét mérföld.

III.

Az esztendőnek elejéről.

A mennyi időt kíván a Nap, míg a 12 égi jelet bejárja, ugyanannyi időt tartunk mi egy esztendőnek. A Nap pedig kíván 365 napot és 6 órát, egy kicsinynyel kevesebbet, azért egy esztendőben is anynyi nap és óra van, azok 52 hetet tesznek és négy napot. Minthogy egy hétben 7 nap van, azért rendeltetett 7 betű, a melyek azokat jegyzik, ugymint: A b c d e f g, mindegyik egy napot jegyez, a szökő esztendőtől megválván, melyben két betű jegyzi a vasárnapot. Az egyik betű az esztendőnek elejétől fogva szolgál szent Mátyás napjáig, a másik szent Mátyás nap után való vasárnaptól fogva az esztendőnek végéig. De ha csak szintén 52 hét volna, és egy nappal sem több, tehát mindig egy lenne a vasárnapot jegyző betű.

IV.

A szökő esztendőről.

A szökő esztendőben 366 nap van, egy kicsiny-nyel kevesebb; ama 6 órát a bölcsek megtartják 4 esztendeig, ez tesz 24 órát, ezek pedig egy egész napot tesznek. Ennekokáért minden negyedik esztendőhöz egy-egy napot adnak, amelyért egy nappal hosszabb más esztendőnél. A szökő esztendőt ha nem tartanák, és a 6 órát elhagynák, tehát az lenne, hogy 732 esztendő alatt Nagy-Karácson napja esnék nyár közepén, keresztelő szent János napja a tél közepén. És egyéb főünnepek is eltávoznának, azért hogy mi 6 egész órát teszünk e naphoz, noha 12 percz hijával kellene csak. E szerint az ünnepek öt esztendőben egy nappal késnének. E tévelygésnek eltávoztatásáért az elmúlt esztendőkben a római pápa reformálta a régi kalendáriumot, melylyel már sok helyeken élnek, és az Istennek híven most is szolgálnak, mind igaz a régi kalendáriumban. Szép dolog és méltó a dicséretre, hogy ha azok is felyennék az új kalendáriumot, a kik ez ideig ellene tusakodának, csak az egyességért, mely az utolsó időben igen szükséges a keresztények között, és ez ünneplésben való nagy visszavonásért.*

* A kalendáriumban való különbözés már ma csak az óhitű keresztényekre terjed.

V.

A napnak kezdetéről.

Az egyházi rend kezdi a napot éjfélkor, és tartja másik éjfélig. A görögök a napot reggel kezdik keletkor, és tartják másik reggelig. A zsidók kezdik vecsernyekor. A pogányok estve napenyészetkor. A csillagászok a napot tartják egyik déltől a másikig és a szerint találják az újságot is.

VI.

Tábla, mely óránként mutatja, melyik planéta uralkodik mind éjjel, mind nappal.

Vedd eszedbe, hogy az órák a táblában számláltnak napkeltétől napnyugtáig, és nem a harangütő óra után. Mert az időt, míg a Nap fenn van (mit a kalendáriumból vagy másunnan megtudsz) 12 részre avagy órára kell osztanod, akár rövid, akár hosszú órák legyenek, valamint az idő hossza. A többi időt is, mely van ismét napkeltéig, az éghoz tudjad, és oszd azt is 12 részre, úgy számláld aztán. Mint mikor vasárnap meg akarod tudni, melyik planéta birja napkelte után az első órát, a napbeli órák között a táblában találod a Napot, és másfelől az éjjeli első órában a Jupitert, és így menj mind a többire.

Saturnusról.

Saturnus első s felső planéta, természet szerint hideg és száraz, a mesterembereknek védője, a fekete színt, a savanyúízűt kedveli; a szombat napnak és keddi éjnek planétája, időmésztonék magyarázzák.

Oly igen fenn jár az égen, hogy 30 esztendőben, 5 napban és 6 órában járja meg az állatkört, azaz az égbeli 12 jelet; mindenik jelben mulat harmadfél esztendeig; magas volta miatt igen ritkán látszik

meg; a Mérték az ő felmagasztalása, melyben nagy hatalma van. Bak és Vízöntő az ő házai, melyekben legnagyobb hatalma van, a Rákban és Kosban egy csepp szerencséje sincs.

Saturnus a mely órában uralkodik, abban jó nehéz marhát venni és eladni, úgy mint vasat, ólmot és mindenféle metallumot és nehéz érczet, faragott köveket, fekete posztót; jó kertet keríteni, tavat ásni, érczet keresni, és jó mindennel bántani, a mi földön cselekedtetik. Jó az ellenséget álnoksággal megcsalni. Jó mindenféle eledelt venni, vetni és oltani.

Saturnus órájában nem jó orvosoltatni, új ruhát csináltatni és abba öltözni, megborotválkozni. Hajóban ne járj, útra se menj, ne versengj, ne házasodjál, valakit meg ne dobj avagy löjj; eret ne vágass, köpölyt ne vétess, kredenciát ne kívánj: se végy, se szolgáld. Valaki Saturnus órájában megbetegszik, sok ideig fekszik és végre meg is hal. Azt mondja Sokrates: Nem jó ekkor nagy urakkal dolgot közleni, valamint halászokkal és vadászokkal is. Nem jó kőházat rakni, társaságot kezdeni, nősülni; mert nagy háborúságban élnek.

A mely gyermek Saturnus órájában születik e világra, hideg és száraz természetű lesz és melancholikus, azaz mindenkor gondolkodó, rest és nehézkedvű ember; ritka szakállú, sárga, tömérdek, vastag fekete hajú, felfuvalkodott; sokat elkezd, semmit nem viszen véghez, másnál feljebb akar lenni; nem bántja a gazdagság, víz mellett kedves lakás; természet sze-

rint lopó, tolvaj, irigy és minden embert gyűlölő, veszedelmes minden cselekedeteire, hívságokkal bővelkedik, hamar megbetegszik, későn haragszik meg, de sokáig haragszik; fősvény, hazug, nevet a szemében, gyilkos két szeme van, nem örömet megyen emberek közé, fekete és zöld ruhának igen örül, nem asszonyembernek való, csak magával beszél, sok beszédű, mindenkor földre néz.

Karácson havában, mikor a Nap a Rákban van és Boldogasszony havában a Vízöntőben, akkor Saturnus az ő órájában sokkal erősb, hogy sem más időben.

Hogyha újság jelentkezik Saturnus órájában, cz a hó hideg és nagyobb része nedves.

Saturnus az emberben a lépet birja, azért azt ne orvosold Saturnus órájában.

Jupiterről.

Jupiter második planéta, természet szerint meleg és nedves, kedves és kegyes atyának magyaráztatik, igazság- és békességszerető. A kék szín és édes íz kedves nála. Csütörtöknek és vasárnapi éjnek planétája. Saturnus után ő felső, a 6. égen forog, 12 esztendővel a Nap előtt fut és 12 esztendőben megjárja az égi 12 jelet. A Bak az ő felmagasztalása, abban nagy hatalma van. A Nyilas és Halak az ő házai, azokban is nagy hatalma van. A Kettősökben, a Szűzben, Rákban semmi hatalma nincsen; ha a Bikába esik, egy csepp szerencséje nincs. A mely

órában Jupiter uralkodik, abban jó királyokat koronázni, házasulni, új ruhát csináltatni és abba öltözni, vándorolni, vetni, fát ültetni, oltani és építeni, jó királyok, fejedelmek előtt és egyházi renden

való urak előtt dolgát elvégezni. Jupiter órája az árus embereknek jó nyereséget hoz, jó abban vásárolni, pénzt váltani, ezüsttel kereskedni, jó hajóba ülni, cret vágatni, frigyét szerezni, szederjes színü

lovakat venni. Jupiter órája mindenben szolgál, mit az ember igazság szerint cselekszik.

Viszont Jupiter órájában nem jó fegyvert venni, tűzzel dolgozni, vermet ásni és földet; nem jó juhót és másféle barmot venni.

A mely gyermek ez órában születik e világra, sangvineus, azaz bővérű lesz; bölcs és e világ szerint eszes ember, de az egészséget nem jó helyre költi, mert mindenestől a világi dolgokhoz ragaszkodik, álnok szívéből nagy bátorságot tud mutatni az emberhez; szép széles orcájú, egyenes orru, hosszú haja, vörös pofás, jótermetű, irgalmas. Asszonyembert titkon szeret, a jámbor embereket kedveli, a gonoszokat gyűlöli. Jó tanácsadó, igazságszerető, jó dolgok kedvesek neki; víg, senkinek semmiben nem szolgál, hanem ha nagy kérve veszik reá, minden dolgát titkon tartja; jól vigyázzon magára, hogy hirtelen halállal meg ne haljon; midőn bővelkedik, ad a szűkölködőknek. Az előszámlált tulajdonságokkal Jupiter hatalmasan működik az órákban, a melyekben uralkodik, midőn a Nap az ő házában jár, ugyanint Bőjtelő hóban, a Halakban, szt. András havában a Nyilasban.

Újság ha lenne Jupiter órájában, a fél Hold száraz időt tart, a másik szeles lesz.

Jupiter és Mária az emberben a májat bírják, azért az ő óráikban májadat ne orvosold.

Mársról.

Márs a harmadik planéta, természet szerint hév és száraz. Hadakozás csillagának mondatik, a vörös színt kedveli és a keserű ízt. Keddnek és pénteki éjnek planétája. Oly fenn jár az égen, hogy reggel

a Nap előtt meglátni és estve a Nap után. Márs a Vénushoz oly igen hasonló, hogy nehezen ismerhetni meg egymástól, az 5. égen forog, 2 esztendőben bejárja az égi 12 jelet, egyikben két-két hónapig

mulat. A Bak az ő felmagasztalása, nagy hatalmas abban; azonképen a Kosban és Skorpióban is, mely két jegy az ő házai. Mársnak semmi hatalma nincsen a Mértékben, Bikában, meg annál is kevesebb a Rákban, ha abba esik. A Márs-bíró órákban igen jó: fegyvert lovat, hadiszerszámot és egyéb szükséges dolgokat megvenni és szerezni. Jó fegyverzetbe öltözni, hadba készülni és az ellenségre vizen és földön egyaránt menni. Jó vörös posztót, vörös lovakat venni és vörös színt mutató dolgokat kezelni és kezdeni. Viszont egyéb földolgokat kezdeni félelmes mindenkor, az óra szerencsétlen, szomorú, veszedelmes, földön gyakrabban, mintsem vizen. Gonosz orvoslás és vágás, együtt való társalkodás, és nem jó nőülni.

A mely gyermek ez órában születik, meleg és cholerikus, azaz mérges, dagályos természetű lesz; vörös fodor haju, hirtelen haragu, hosszú orcájú, vörösfekete színű, kicsiny szemű. Vörös szeplő orcáján, mint a kölesszem, nagy és tömérdek száju, inkább zárva, mint nyitva tartja; avagy nagy bosszúságában erősen harapja. Hosszú a foga, kérkedő bosszúságával, fajtalan, nagyehető, hazudik, bármit mond, senkinek nem néz a szemébe, ritkán nevet, csak ha valami latorságot cselekedett. Embert veszteni gyors, és a napoknak ellensége, a békességes embert nem szereti, kicsiny és ösztövé, mindent megbosszuló, gyakran feje fáj, asszonyemberekhez nagyon kívánczozik, de nem szereti őket; ritkán lesz vén emberré.

Márs az ő órájában erősebben működik Bőjt-más hóban, midőn a Nap a Kosba, és Mindszent havában, midőn a Skorpióba megy.

Mikor újság lesz Márs órájában, akkor a fele száraz, a fele pedig nedves időre fordul. Márs és Jupiter birják az emberben a májat, azért azt az ő óráikban ne orvosold.

Napról.

A **Nap** negyedik planéta, fél szerint meleg és száraz, patrónusa a gazdának, külső ékességnek, értelemnek és tisztaságnak. A sárga színt kedveli és pokár ízt. Vasárnapnak és szerdai éjnek planétája, mely a negyedik égen forog. Azért mondatik Solnak deákul, és Napnak magyarul, hogy az ő fényével meghaladja a többi csillagokat mind, avagy hogy ő egyedül világosit meg mindent, a mi e földön van. A Nap mindennap előmegy, a többi csillagok pedig mind hátrább mennek; a Nap gömbölyü és tüzes természetű, nyolczszor annyi, mint a föld. Világot ad a bujdosó csillagoknak, napkeltétől fogva napnyugtáig; ő maga pedig fénylik az egész állatkörben, és a 12 égi jelet egy esztendő azaz 365 nap alatt bejárja, egy-egy jelben mulat 30 napig és 10 óráig; miképen a Nap egész estig a föld fölött vagyon, akképen fénylik egész éjjel a föld alatt. Mikor a Nap észak felől jár, akkor hosszú napot és nyarat okoz; mikor pedig délről jár, rövid a nap és a tél. A Kos az ő fölmagasztalása, abban neki nagy hatal-

ma van, még nagyobb van az Oroszlánban, mely őneki háza. A Napnak semmi hatalma a Vízöntőben, még kevesebb a Mértékben, ha abba esik, semmi szerencséje nincs neki abban.

A Napnak órájában, midőn a föld fölött van, jó megkeresni a királyokat, fejedelmeket és nagy urakat, és ővelők végezni; jó birót tenni, fegyvert venni, vadászni, vígadni, arannyal és mindenféle sárga színű szerekkel kereskedni.

A Napnak órájában, midőn a föld alatt jár,

nem jó királyokhoz és urakhoz járni, új ruhát fölvenni, eret vágatni és építeni. Ezen órában ha valaki megbetegszik, azt erős hideg leli és nagy hévség elve-szi minden erejét. Nem jó orvosolni, sem marháért indulni, nem jó megnőszülni, sem társaságot kezdeni.

A mely gyermek a Napnak órájában születik e világra, heves, száraz természetű és cholicus lesz, uralkodik minden atyafiain, nagy tisztességre emelkedik, akár férfiú, akár leánygyermek legyen, szép orczájú. Igaz és bölcsbeszédű, és gyermeki dolgot nem hallgathat örömet; ha sebbe esik, nehezen gyógyul; a melle szőrös; bőkezű, az ő marháját senkitől sem kiméli, senkit meg nem csal, örömet nagy urakhoz tart, koszorús szakálla van, eszes, hirtelen haragú, feledékeny, az asszonyembereket igen szereti, a gonosztevőket gyűlöli; örömet szép ruhákban jár, éles és kemény szavú és víg.

Szent Jakab havában, mikor a Nap az Oroszlánban jár, akkor nagyobb erővel hat, mint egyébkor.

Ha a Napnak órájában Hold újsága lesz, nyárban aszályt és rekkenő hévséget hoz, télben pedig száraz és hideg időt, mely a hónap végéig eltart.

A Nap az embernek gyomrát bírja, azt hát ne orvosold a Napnak órájában.

Vénusról.

Vénus ötödik planéta, szerelem csillagának, mondatik, természet szerint hideg és nedves. Jegyzője a világi vigasságnak, éneklésnek, mindenféle hegedű-, trombita-, sípszónak, drága ékességnek és cifrá-

nak; övé a zöld szín és zsályaszag. Pénteknek és hétfő éjnek csillaga, a harmadik égben van. Vénus esti és hajnali csillag, a Napnak feje, gömbölyü, tűztermészetű. Vénus legközelebb jár a Naphoz, egyik esztendőben előtte jár, és akkor Lucifernek, azaz

hajnali csillagnak neveztetik, a másik esztendőben pedig követi a Napot, és akkor Hesperusnak, azaz esti csillagnak neveztetik. És a melyik esztendőben Vénus a hajnalcsillag, abban Márs az esti csillag. De e két csillag, tudniillik Vénus és Márs, oly igen hasonlók egymáshoz, hogy nehezen ismerhetni meg egyiket a másiktól. Vénus bejárja a zodiacust, azaz állatkört, 348 nap alatt.

Vénus órájában jó az uraktól némi dolgokat megérteni, házasulni, magát ruházni; jó úton járni, asszonyemberek által jó szerencse találja; jó fürödni, szolgálókat fogadni, purgációval élni, eret vágatni, viszont Vénus óráiban nem jó vizen evezni, vetni, sok pénzt beszédni, mert asszonynépekkel elköltik, eltékozzák. De a mely ember Vénus órájában megbetegszik, az nyilván asszonyember miatt van. A mely gyermek vagy leány Vénus órájában születik e világra, magtalanná lesz, félő, nehogy parázna legyen. Az ember főképen hideg természetű, senkit igazán nem szeret, egyik feleségét a másikon elcseréli, messze kísétál az esze. Ha férfiu, szeretik az asszonynépek, ha asszonyállat, szeretik a férfiak. A Vénus embere igen lágy ember, fődologban kételkedik, a hol nem kellene kételkedni; szelid erkölcsű és ékesen szóló, nyájas, víg és sokbeszédű; tánczolás, hegedülés és egyéb vigasságtétel igen gyönyörűséges önála, sokat költ reá, és szép ruhára is, és hol azt az ő maga költségével el nem éri, tehát a máséhoz nyul, miért fel is akasztják néha a Vénus fiát.

Szent György havában, mikor a nap a Bikába megy, és Szent Mihály havában a Mértékbe: akkor Vénusnak nagyobb hatalma van az ő óráiban, mint egyébkor.

Midőn Vénus óráiban újság lesz, az első negyed esős időt hoz; télben pedig nedves és havas lesz.

Vénus és Mercurius birják az emberben a vesét, és Vénus órájában nem jó orvosolni, a mi a veséhez tartozó.

Mercuriusról.

Mercurius hatodik planéta, ezt az emberek követségesnek és szövetségesnek magyarázzák; hideg és nedves természetű, de azért a mellette való planétákhoz szabja magát, s a jókkal sok jót, a gonoszokkal gonoszt cselekszik. Védője a földi dolognak, a nemes tudománynak, tudniillik ékesszólásban, mértanban és bölcsészetben foglalatoss tanítványoknak. A szürke színt neki tulajdonítják, és az eczetes ízűt. Szerdának és szombati éjnek csillaga, a második égen jár; gömbölyű, tűztermészetű, egy kicsivel nagyobb a Holdnál; fényét és világát a Naptól veszi. Vénus alatt jár; hét esztendővel jár a Nap előtt, az állatkört bejárja 349 nap alatt, a Szűzben legnagyobb hatalma van. Halakban és a Nyilasban igen erőten.

Mercurius órájában jó levelet írni, követet küldeni, pénzzel vásárlani és kereskedni, orvossággal élni, plántálni, királyokat és fejedelmeket látogatni, építeni, árkot és kutat ásni, gyermeket iskolába adni,

más lakóhelyre költözni, bölcs és mesterséges dolgokban foglalatoskodni; jó kereskedni, úton járni, adóságot beszedni.

De viszont nem jó fürödni, köpölyt vétetni, cret vágatni, házasulni és szolgálót fogadni.

A mely gyermek Mercurius órájában a világra születik: száraz, mértékletes természetű lesz, ékesen szóló és bölcs, kegyes és kedves minden embernél az ő jámbor és erkölcsös voltaért; drága színű, mindenféle nemes tudományban és mesterségben

igen foglalatoss, csendes és gyenge testű, bölcs tanácsadásban, hamisság őbenne nincs. Mercurius bírja az emberben a vesét.

Holdról.

Hold hetedik planéta, természet szerint hideg és nedves, a hamarságot jegyzi, fehér szín és sós íz a Holdé. Hétfőnek és a csütörtöki éjnek csillaga, az alsó égen jár; és miképen a hetedik planéta, a felsőtől ide alászállva, úgy első is lehet az alsótól elkezdvén. Az állatkört bejárja 27 nap, 7 óra, 28 perc alatt. És így egynéhány nap annyit bejár a Hold, a mennyit a Nap egy esztendeig, mindenik jegyben mulat 2 napot, 6 órát, 28 percet.

A Bikában nagy hatalma van, és a Bakban is, mely az ő háza; semmi hatalma a Rákban, a Skorpióban még annál is erőtlenebb.

Hold órájában jó: vízbe való építést kezdeni, mézet, olajat és mindenféle házi eledelt beszedni; húst és egyébféle állatot, eledelre való vadat és barmot jó venni, csak juhot nem, de nem jó házat építeni kezdeni, nem jó pénzt kölcsön adni, de jó hamar dolgot kezdeni.

A mely gyermek a Hold órájában születik, hideg és nedves természetű phlegmaticus, azaz: rossz nedvességű, nyálas testű; állhatatlan cselekedeteiben, másra nem hallgat, senkinek nem enged; történik, hogy ő magát is megöli; emberkorba ritkán jut, lassú, szerencséje van a világi dolgokban, a szeren-

csét el nem várhatja; homályos szemü, kancsal, beteges, a fejét lefüggeszti, ritkán vígad, igazmondó, kicsiny dologért hamar megharagszik, de hamar meg is békül; más ember marháját ő nem kívánja, kedve van a kalmársághoz és kézi mesterséghez, halvány

színü; szerencse, hogy ha az orcáján valami jele nem esik, hamar megöszül, világi dolgokban igen bízik.

Szent Iván havában, mikor a Nap a Rákban jár, akkor a Holdnak nagy hatalma van az ő óráiban.

Mikor a Hold óráiban újság lesz, az a Hold jobb része szeles és esős időt tart.

A Hold bírja az emberben a fejet, azt hát ne orvosold az ő óráiban.

A Hold többet cselekszik mibennünk, mint a többi planéták, mert a Hold közelebb van hozzánk a többi planétáknál; ezt a tulajdonsága is bemutatja, mert rövid időben megjárja az égi 12 jelet, melyekből jót és gonoszt vesz magára, melyet azután mireánk bocsátván, mindenik jelnek jó vagy gonosz természet szerint hat reánk, a mint megmondám.

VIII.

A Napnak járásáról a 12 éjegy által.

A 12 éjegyvet, a melyeket a Nap egy esztendőben megjár, a Hold egy hóban futja meg, mindenik jegyben mulat harmadfél napig, és úgy kerül végre abba, a melyben a Nap van; míg Hold és Nap egy jegyben együtt vannak, addig holdvilágot nem látsz, mert elvégezte az ő járását.

Mikor pedig a Hold a Naptól elment 12 grádust, azaz 6 mértföldet: akkor kezd megvilágosodni és feltetszik az ujság, mert a Naptól vesz világot.

Boldogasszony havában
 Bőjtelő havában
 Bőjtmás havában
 Szent György havában
 Pünkösdi havában
 Szent Iván havában
 Szent Jakab havában
 Kisasszony havában
 Szent Mihály havában
 Mindszent havában
 Szent András havában
 Karácson havában

megyen a Nap a

 Vízöntőbe.
 Halakba.
 Kosba.
 Bikába.
 Kettősbe.
 Rákba.
 Oroszlánba.
 Szűzbe.
 Mértékbe.
 Skorpióba.
 Nyilasba.
 Bakba.

IX.

**A 12 égijegynek természetéről és a Napnak
azokban való erejéről és hatásairól.**

A Kosról.

A Kos első égijegy, hæv, száraz és tűztermészetű, napkeleti állhatatlan, cholericus, Mársnak mindennapi háza, a Napnak felmagasztalása, Saturnusnak esete, embernek a fejét bírja.

Midőn a Nap a Kosban van, a föld megnyílik, a gyökerek erőt vesznek, a fák bimbóznak és zöldülnek, a források és folyóvizek kiáradnak, az emberek örvendnek, az állatokban megbővül a vér és nedvesség; a madarak énekelnek, bízván a szántó embernek szántásában és a jövő idők földi munkájában és az esztendőnek bő termésében.

Midőn a Hold a Kosban van, nem jó szót szaporítani, főhöz szolgáló eret vágatni avagy orvosoltat-

ni, fejét mosatni, borotválkozni, gonosz purgációt venni, mert követed, mint szintént a Kos, hogy kérődzi a füvet; azonképen a mindenféle kérődző állatnak jegyében, ugymint a Bikában és Bakban nem jó purgációt venni. A Kos, mihelyt napkeletről feltámad, meleg időt hoz. A Kosban eret vágatni a karon, de nem a főhöz szolgálót; jó sebet orvosolni, napkeletre vándorolni, követet bocsátani; jó ruhát szabatni és abba öltözni, házasság dolgáról végezni, frigyről értekezni; de nem jó frigyét kötni addig, míg a Hold állhatós jegyben nem lesz; ugymint Bikában, Oroszlánban, Vízöntőben és Skorpióban; jó tűzben dolgozni, gőzben fürödni, körmeit lemetszeni, kopját törni, bajt vívni, hadat indítani, drágaköveket vásárolni, valami mesterségre állani, csaplárkodni, urak és vitézcek körül forgolódni és mindent kérhetsz tőlök. Nem jó szolgát fogadni és állandó dolgot kezdeni.

A mely fiúgyermek a Kos-jegy alatt fogantatik avagy születik, főmester lesz; alázatos, elmés, okos, eszes, becsületes, és gyors lesz a jó cselekedetekre és a gonoszt eltávoztatja. A mely pedig szerdán jön a világra, mély gondolatú és nagy tisztességben lesz az embereknél. Emberek pörölnek vele, és ő meggyőzi őket; idegen földekre megy, nyavalya következik reá némi lator baromtól avagy csuszómászó fereggtől. Ezen nyavalyák következnek reá, mely nyavalyák két csztendeig tartanak rajta. Azután sok jószága, gazdagsága, tiszte lesz; az emberek szeretik őtet, de feleségétől bántásai és nyavalyái lesznek, főfájó, csa-

csogó lesz. Egész életében semmi fogyatkozása nem lesz, és valami jegy lesz ágyékán vagy a nyakán, és nagy kinnülő szemei lesznek és annak csillaga a Márs, 14 esztendős korában beteges lesz, melyből ha fölkel, 83 esztendős korában hal meg.

A mely leány a Kos-jegy alatt születik, magas homlokú és nagy farú, szép hajú, igazmondó és háza népének valóban asszonya és birója lesz, miképen a Kos szarvával birja nyáját. Férjének vigasztalást keres és sok nyavalyák lesznek rajta; betegeskedik és valamennyire hajlandó a gonoszságra. A fején valami jegy lesz, 15, 20 és 45 esztendős korában beteges lesz és 55 esztendős korában hal meg.

A Bikáról.

A Bika második éjijegy, hideg és száraz, déli, földtermészetű, melancholicus, Vénusnak éjjele háza, Holdnak felmagasztalása, Jupiternek esete; emberben a nyakat birja.

Midőn a Nap a Bikában van, dolgot jegyez; akkoron alkalmas ideje van a szántásnak, kertnek és szőlőhegyek kapálásának.

Midőn a Hold a Bikában van, nem jó az embernek nyakát orvosolni avagy vassal érinteni, sem sebet gyógyítani, sem eret vágatni, sem orvossággal élni, hadat sem jó indítani, sem messze útra indulni. Jó kezdeni állandó dolgokat, házat építeni, fundamentot jó vetni, társaságot, frigyet és házasságot szerezni. Délre kereskedni, ökröt venni, cselédet fogadni, asszonyokat beszentelni és házat venni, gyermeket csecstől elválasztani, kertben kapálni, fákat oltani, vetni, rövid útakra indulni. Ekkoron heves és száraz idő van és futkosó felhő és köd majd minden nap.

A mely fiúgyermek a Bika-jegy alatt fogantatik avagy születik, az értelem nélkül szóló, különféle hiábaváló gondolatú lesz, bizvást a másét eladja, sok nyavalyák következnek némely asszonyi állattól reá és a vér szerint való atyafiai elárulják őtet, mely miatt nagy veszedelembé jut, egyik városból a másikba megy koldulva. Az ő formája és ábrázata ilyen lesz: kicsiny fejű, fekete szemű, nagy orrú és kevés gyermekei lesznek. Ezek után gazdag emberhez adja magát és semmi külső mesterséget avagy művet nem tud. Az állán jegy lesz, vagy a vállán, vagy a tomporán; az életének vége felé nagy lesz, 29 és 30 esztendőskorában betegeskedik, 37 esztendőskorában hal meg más ember házában.

A mely leányzó a Bika-jegy alatt fogantatik avagy születik, szép és nagyszemű lesz, ifjúságában nyavalyát szenved testében. Mikor megeszesül, meggyógyul és gonosz lesz, fogcsikorgató, mintha az ördögtől vétetett volna körül, mely megtanítja urát, hogy gyakorta házából elmenjen és ritkán gondoljon haza, mert félti a szemét, hogy füstös házában együtt kiapadna. Gyermekai lesznek és kevély lesz, jól tanitatott, tiszta; 5 esztendő korában beteges lesz és 15 vagy 19 esztendő korában hal meg.

A Kettősről.

A Kettősök harmadik égjegy, meleg és nedves, napnyugati jegy és kemény természetű, sanguineus (vérmes), Mercuriusnak mindennapi háza. A sárkányfőnek magasztalása, annak esete; az embernek a vállát, karját és kezét bírja.

Midőn a Nap a Kettősben van, akkor mind az

emberek, mind az oktalan állatok örvendeznek és a szép termésekben gyönyörködnek.

Midőn a Hold benne van, nem jó orvosolni, sem vállát, sem karját, sem kezét vassal tapintani; ártalmas eret vágatni, frigyet és társaságot szerezni, útra indulni, vizen evezni, új ruhába öltözni, hazatérni, és nem jó állandó dolgot kezdeni; jó gyermeket iskolába adni, íródeákkal és árus emberekkel végezni, vadászni és madarászni, venni és eladni, pénzt váltani és kölcsönadni, csacsogó embert megszólítani, disputálni avagy vetekedni.

A mely fiúgyermek a Kettős-jegy alatt fogantatik avagy születik, főemberekkel és tisztességbeliekkel társalkodik, tudós emberekre sokat költ. Ha szombaton születik e világra, sokat nyer és keres, de beteges lesz. Asszonyembertől vádoltatik, melyért nagy bánatba esik, de ellenségeit meggyőzi és a jó munkára siet. Első esztendőben beteg lesz; 28 és 38 esztendő korában házasodik meg. Három feleséget vesz és a harmadikkal lakik békével; az orczáján jegye lesz, 40 esztendő korában hal meg.

A mely leány a Kettős-jegy alatt születik, szép, ékesen szóló, mindennel és urával is békességesen él. Ura pedig szegény és pénzetlen lesz. Kézimunkájából él és urától sok dolgok történnek rajta. Jegy lesz a kezén vagy mellén; 3 esztendő korában beteges lesz, és 12, 40 vagy 60 esztendő korában hal meg.

A Rákról.

A Rák negyedik égjegy, hideg és nedves, éjszaki, víz-természetű, phlegmaticus, epés, állhatatlan, a Holdnak mind nappali, mind éjjeli háza. Jupiternek felmagasztalása, Mársnak esete. Embernek birja a mellét, oldalcsontját, tüdejét és lépjét.

Midőn a Nap a Rákba feljutott, ottan alátér ismét azon grádusok száma szerint, a melyeken napról-napra ide fel hozzánk hágott vala és a föld termése és gyümölcse e jelenvaló időhöz képest napról-napra jobban megéri.

Midőn a Hold a Rákban van, nem jó az embernek sem mellét és oldalcsontját, sem tüdejét és lépét orvosolni avagy vassal érinteni; nem jó nőülni, sem vénekkel és hadakozó emberekkel valamit végezni, hadat indítani és tűzben dolgozni.

Jó kalmárkodni, vízben dolgozni, vízben járni;

jó ásni, vizet árokban valamerre vezetni, halászni, félrészint jó eret vágatni; csak az előszámlált tagokat ne bántsák. Jó követet bocsátani, vándorolni, éjszaka vadászni, körmöt lemetszeni, fürödni, lekváros purgációval élni, barmot és kalmár-árut venni, házat építeni, lovat cserélni és mindent, a minek hamar vége szakad, megtenni; jó pörölni és leányt kérni.

A mely fiúgyermek a Rák-jegy alatt fogantatik vagy születik, visszavonó, család lesz, valami gonoszt tud, azt cselekszi. Ha szombaton születik, 3 esztendő korában beteges lesz, egyéb nyavalyákat is szenved; de azok javára fordulnak neki. Szegények táplálója lesz. A nagyságosok jól tesznek vele. Halála óráján az emberek gonoszul szólnak felőle, és az lesz ő vétkeért; feleségével, gyermekével háborogva lakik. Az övéen alul fájdalmat szenved, 1 és 5 esztendő korában beteg lesz, 39 esztendő korában hal meg.

A mely leány a Rák-jegy alatt születik, szép, kevély, igen háborgó, nagyszemű, magas dereku, jó szerencséjű lesz. Mindazáltal az ő rokonságit gyűlöli, az idegeneket, pedig hazudozásukért, és hogy kezére jól tudják csapni, igen kedveli, melyért urával meggyűlölteti magát. E kebelében jegyc lesz vagy a hasán; 3 esztendő korában betegeskedik, és 49 vagy 60 esztendő korában hal meg.

Az Oroszlánról.

Az Oroszlán ötödik égjegy, száraz és tűztermészetű. Napkelet, kemény, cholericus, a Napnak éjjeli háza; birja az embernek a szívét, a máját, oldalát és a hátát.

Midőn a Nap az Oroszlánban jár, rekkenő hőség és meleg idő áll elő; éjjel és nappal minden fűnek és gyökérnek, akár zöld akár aszú, elég melegsége van, s nem kell félni most, hogy megvegye a hideg.

Midőn a Hold az Oroszlánban van, nem jó az ember szívét, máját, oldalát és hátát kenni és orvosolni; veszedelmes eret vágatni, italt venni, új ruhába öltözni, úton járni, parasztemberekkel végezni, bár ne kívánj hamar való dolgot. Jó állandó dolgot kezdeni, ugymint: házat építeni, tisztbe állani, jó vadászni, tűzben dolgozni, ágyút önteni, meszet és téglát égetni, fejedelmekkel és urakkal ügynöködni, cselédet fogadni, nősülni, drága árut és jószágot ven-

ni s eladni, aranyat és mindenféle sárga és vörös színt forgatni, társaságot, egyezséget és békességet szerezni; óvd magad, hogy gonoszt ne indíts, mert te rajtad fog végződni.

Midőn az Oroszlán-jegy napkeletről támad, meleg és száraz időt hoz. De a Hold midőn az Oroszlán-jegy lángján átmegy, akkor eső és köd lesz.

A mely fiúgyermek az Oroszlán-jegy alatt fogantatik avagy születik, vastag, tisztán szóló, és minden jót örömet halló lesz. Az olyan gyermek, ha vasárnap születik e világra, a nagyságosok szeretik, tisztességben tartják és igen meghízik. Doktorrá lesz, és sokat felülhalad bölcsességével. A mivel bir, örömet közli az emberekkel; árvákat, özvegyeket táplál, paráznasággal vádoltatik, a tomporán jobb felül némi nyavalyája lesz, vagy pedig a szemén; testét veszedelemre veti a tisztességért, 20 vagy 66 esztendőskorában hal meg.

A mely leány az Oroszlán-jegy alatt születik, magas, tudós és szomorú szívű lesz, az emberekkel meggyűlölteni magát; gyermekei lesznek, kik hamar meghalnak, a kezén jegy lesz, vagy a karján, vagy lábán, és 5, 10 vagy 26 esztendőskorában beteges lesz; 72-ik esztendejében, ha annyit élhet, hal meg.

A Szűzről.

A Szűz hatodik égi jegy, hev és száraz, föld-természetű, közepszerű, melancholicus és asszonyos. Az embernek a derekát, hasát és bélét birja.

Midőn a Nap a Szűzben van, jó idő áll elő, eső is jár.

Midőn a Hold a Szűzben van, nem jó a derekát, hasát, bélét orvosolni, pörölni és tűzben dolgozni. Jó özvegyet elvenni, posztóval és barommal kereskedni, nehéz dolgokat venni és eladni, cselédet fogadni, gyermeket csecstől elválasztani és örökíteni, délre vándorolni, követet bocsátani, iródeákkal, árus és tudományos emberekkel végezni, társaságot kezdeni, gyermeket iskolába és valamely gyenge mesterségre adni, aranyozni, pénzt váltani, adósságot fizetni, áruval kereskedni és földben dolgozni.

A mely gyermek a Szűz jegye alatt fogantatott avagy született, szemérmes és feledékeny ember lesz;

beteges, de tökéletes és jámbor, mindennek hisz, játékot örömet lát, idegen országokban gyönyörködik, irgalmas, hű és együgyű.

És a mely szombaton születik, két felesége lesz, a másodikkal jobb dolga lesz, gyakorta lesznek gyermekei. Némely betegségek esnek reá a hidegtől vagy víztől. A kik nem barátai, bünt és feslett erkölcsöt fognak reá, de helyt állván nekik, meggyőzi őket. Betegsége ellen sok orvosságot vesz hozzá. És a más ember marhája miatt zűrzavar éri. A mellén avagy melle körül jegye lesz, és 3 vagy 20 esztendő korában betegeskedik, és 63 esztendő korában hal meg.

A mely leány a Szűz-jegy alatt fogantatik avagy születik, szemei belül vörösek lesznek, az egész teste nagy, dajkafarú lesz, pokolul leszzen dolga 5 esztendőig. Kevély, szűz, tiszta, és minden dolgaiban jó, elmés, örömet köszön, szép termetű. Az írástudókat igen kedveli, némely atyafiát és az urát igen meggyőlöli, betegségbe esik. Nagy fájdalommal szül gyermeket; a melle pedig megkél nagy gyötrődéssel, jegy lesz az orcáján vagy a hasán. 15, 17 és 48 esztendejében megbetegszik és 54 esztendejében hal meg.

A Mértékről.

A Mérték hetedik éjijegy, meleg s nedves, napnyugati, egy természetű, állhatatlan, cholericus, Vénusnak éjjeli háza, Saturnusnak felmagasztalása, a Napnak csete. Az embernek a köldökét, hasát s ágyékát birja.

Midőn a Nap a Mértékbe lép, a napnak hossza egyarányú az éjjel.

Midőn a Hold benne van, nem jó az előszámlált tagokat orvosolni, nem jó házat építeni és abba költözni, uraságot avagy tisztet felvenni, hadba menni. Jó posztót vásárolni, új ruhába öltözni, orvosolni, sebet gyógyítani, eret vágatni, fürödni, borotválkozni, lakodalomba járni, napnyugatra vándorolni, követet bocsátani, venni és ismét eladni.

A mely fiúgyermek a Mérték-jegy alatt fogantott vagy született, változó annak szerencséje, az asszonyembereket szereti, szeretetének hasznát veszi,

gonoszságot nem űz, jóra főképen igyekszik; igaz, tiszta életű, tökélyes és együgyű, nem mély gondolatú, minden embert szeret, de nem gondol vele. Ha vasárnap született, gonoszul szólnak felőle, és rágják őtet az ellenségei, és meg is félemlik tőlük, ez pedig három esztendeig tart ellene; azután mindenben jól lesz dolga, sok gyermekei lesznek, főembereknél becsületben lesz; fejének, szájának, szemeinek valami nyavalyája történik, egyik füle is fáj, de azután meggyógyul mindemből. Igazmondó, alázatos lesz, nem ellenkezik, senkit nem gyaláz, 88 esztendőskorában hal meg.

A mely leány a Mérték-jegy alatt születik, magas, szép kinövő, nagy szemű, ravasz lesz; minden baromtól és ebtől fél, rosszat mondanak felőle, és azért háborúságban lakik férjével. Az orczáján vagy az oldalán jegy lesz; 5 vagy 11 vagy 36, vagy 45 esztendejében beteges lesz, 90 esztendőskorában hal meg.

A Skorpióról.

A Skorpió nyolczadik éjijegy, hideg és nedves, víztermészetű, északi, phlegmaticus, Mársnak éjjeli háza, a Holdnak esete; emberben a vesét és hólyagot birja.

Midőn a Nap a Skorpióban van, csúnya idő áll, hol hideg, hol meleg, hó, harmat, dér és eső lesz, a napok mindtovább rövidebbek lesznek, fekete felhők gyűlnek és gonosz, félelmes idő kezd lenni.

Midőn a Hold a Skorpióban van, az előszámlált tagokat nem jó orvosolni, egyéb dolgot sem jó cselekedni, csak italt venni, eret vágatni félrészt jó; nem jó sebet gyógyítani, úton járni, új ruhába öltözni; félelmes vizen járni és uraságba szállani.

A mely fiúgyermek a Skorpió-jegy alatt fogantatik vagy születik, hajlandó a gonoszra, és azt kívánja; esküvő és hazug lesz; azokkal ő rosszul cselekszik, kik jót cselekedtek ővele. Minden javát elveszti boldonsága és gorombasága miatt, mindazáltal nem tetszik neki, mintha feleszü és balgatag volna; a ki szerdán születik, hosszú haragtartó lesz, gyakorta kornyadoz, de nyavalyájából hamar felgyógyul, idővel nagy becsületben és tisztességben tartják; két felesége lesz, és jó cselédes ember, mert bőven szerez mezőt és örökséget. Jövendőlni is tud, de azt nem közli mással és meg nem jelenti; a vállán lesz jegye, vagy a lábszárán, vagy a fején; és 10 vagy 36, vagy 41 esztendőskorában betegeskedik, és idején 57 esztendőskorában hal meg.

A leány pedig urával jól lakik, ha megszeretheti,

de sok beszédű; mindenkor csendes, és a mellett álnok, fő emberhez megy férjhez, gyermekei lesznek, ő maga beteges, örömet köszön; a testén jegy lesz; 12 vagy 26, vagy 36 esztendőskorában betegül meg, és 52 esztendőskorában hal meg.

A Nyilasról.

A Nyilas kilenczedik éjijegy, hév és száraz, napkeleti, tűztermészetű, cholericus, Jupiternek éjjeli háza, a Sárkányfőnek csete, a farkának felmagasztalása; birja az emberben a farcsigát és inát.

Midőn a Nap a Nyilasban van, szeles, csős, havas idő és hó-harmat lesz. Midőn a Hold a Nyilasban van, nem jó farcsigát és inát orvosolni, veszedelmes vizen járni, fákat ültetni; jó fürödni, sebet gyógyítani, venni és eladni, új ruhába öltözni, gyermeket iskolába adni, vándorolni, lövöldözni, fejedelmet, püspököket megkeresni, hadat s pört indítani, tűzben dolgozni, varrni, cserélni, kereskedni.

A mely fiúgyermek a Nyilas-jegy alatt fogantatik vagy születik, siet a jó vén tanácsbeliekhez és örömet békességet szerez az emberek között, de senki sem gondol vele; sok ellenségei lesznek, de meggyőzi azokat, mely egynéhány esztendeig tart, azután jó dolga lesz. Fő emberekhez adja magát, jó szerencsés és gazdag lesz; asszonynépek járnak hozzája és csalárdsággal körülveszik, de ugyan nem vihetik véghez akaratjokat; két ízben esik nyavalyába, eb is megharapja, meg nem házasodhatik, szüleinek örököse lesz, a hasán és kezén jegy lesz; 8 vagy 30 esztendejében betegeskedik, 70 esztendő korában hal meg.

A Nyilas-jegy alatt született leány nagy orrú és nagy faru lesz, hívságokra hajlandó lesz, de mind elhagyja azt idővel; a férfiak szeretik a szüzességért, és ha akarna, 13 esztendő korában férjhez mehetne, mindazáltal urával keveset gondol és azt meg nem becsüli, végezetre megbánván, inait, külső belső testét fájlalva. Jegy lesz a vállán vagy hasán; 26 vagy 36 esztendő korában beteges lesz és 70 esztendő korában hal meg.

A Bakról.

A Bak tizedik égijegy, hideg és száraz, melancholicus és földtermészetű, állhatatlan, Saturnusnak éjjeli háza, Mársnak felmagasztalása, Jupiternek esete; embernek a térdét bírja.

Midőn a Nap a Bakban jár, száraz idő és nagy dér van, megfagy a föld, erős a kapálás.

Midőn a Hold a Bakban van, nem jó a térdet orvosolni, cret vágatni, nősülni, italt venni, építeni, hadat kezdeni, tűzben dolgozni; jó a véneket megismerni, vendégeskedni, kövér disznót venni, meleg ruhába öltözni, meleg szobába ülni, gyermekeket csecstől elválasztani, önt, aczélt és nehéz állatokat venni.

A mely fiúgyermek a Bak jegye alatt fogantatik vagy születik, gonoszságra és álnokságra hajlandó, visszavonó, rossz erkölcsű lesz; szidalmazza az asszonyi állatot; emberek előtt tudósnak és értelmesnek

láttatja magát; sokban lesz foglalatos, de vénségére megtér és magát megjobbitván, jobban lesz dolga; gyermekei lesznek, de azoknak nem örülhet, noha mindenben igen szerencsés lesz; más ember költi el gazdagságát, és az előbb nyavalyába esik, akár mint forgolódjék, de óvja magát; a szeme alatt jegy lesz; 33 esztendejében beteges lesz és 45 éves korában hal meg.

A leány, ki a Bak-jegy alatt született, szép lesz és mindent megmond férjének, de szemérmes lesz; fejében lesz fájdalma, jó szerencséje lesz és 23 vagy 33 esztendejében beteges lesz és 73-ikban hal meg.

A Vízöntőről.

A Vízöntő tizenegyedik égi jegy, meleg és nedves; égi természetű, napnyugati, állhatatos, kemény, sanguineus, Saturnusnak napi háza, bírja az embernek a szárcsontját és a lábikráját.

Midőn a Nap ebben van, hó és eső jár.

Midőn a Hold a Vízöntőben van, nem jó a szárcsontot és a lábikrát orvosolni, messze útra menni, új ruhába öltözni, urakat megkeresni. Jó eret vágni, orvosolni, vénekkel barátkozni, házasulni, jégen járni, madarászni, borotválkozni, adósságot beszedni és haszonra való dolgot jó kezdeni; ez a jegy meleg és nedves, egészséges szelet hoz, főképen mikor az napkeletről támad.

A mely fiúgyermek a Vízöntő-jegy alatt fogantatik vagy születik, semmi kivető nem lesz benne, mindenki szereti őtet, igen jól tudja magát az emberekhez alkalmazni; két felesége lesz és a másodikkal jó dolga lesz, sokkal jobb, mint az elsővel; némely emberek gyűlölik őtet szerencséjeért, ártani is igyekeznek neki, de nem árthatnak, mert mind e világ örömet hallgat őtőle, ha az olyan ember csütörtökön születik a világra, az alfelén jegy lesz, 28 esztendő korában beteges lesz, 70 esztendő korában hal meg.

A mely leány a Vízöntő-jegy alatt születik, kevély, minden embert becsmérő, sokat szóló, férjét gyakorta megcsúfolja, jól megtanított, eszes lesz; a lapoczkáján vagy orcáján jegy lesz; 50 esztendő korában hal meg.

A Halakról.

A Halak tizenkettedik éjijegy, kettős hideg és nedves, víztermészetű, éjszaki, phlegmaticus, Jupiternek éjjeli háza, Vénusnak felmagasztalása, Mercuriusnak esete, az emberben a lábat bírja.

Midőn a Nap e jegyben van, nedves és homályos, esős idő áll. Midőn a Hold benne van, nem jó a lábat orvosolni, tűzben dolgozni; jó egyházi személyeket, bírákat, tanácsbelieket és egyéb tisztben levő személyeket *megkeresni*; jó *nőszülni*, *feleséget* az urával megbékéltetni, italt, orvosságot és pilulákat venni, házat venni és eladni, éjszakra vándorolni, új ruhába öltözni, borotválkozni; félrészt jó eret vágatni, de a lábadat ne bántsd; jó sebet gyógyítani, halászni, vízben építeni, vízben járni, fát ültetni, örökséget venni és eladni. Ez a jegy vizes, nedves és hideg időt ad minekünk, jó mégis fűteni.

A mely fiúgyermek a Halak-jegyben fogantatik vagy születik, két felesége lesz, ha életét őrzi; fiai és leányai lesznek. Ha az olyan csütörtökön születik e világra, a kereskedéshez nem lesz szerencséje, testében semmi fogyatkozása nem lesz, mellteste igen mértékletes; nem fél a betegségtől, örömet eszi más ember kenyerét, senki nem gondol vele; valakivel pöre lesz, kit meggyőz; főfájó és a mellén jegye lesz, 14, 22 vagy 31 esztendőskorában beteges lesz, 50 esztendőskorában hal meg.

A mely leány a Halak-jegyben születik, igen szép, jó és istenfélő lesz, barátait örömet megfeddi, kettős gyermeke lesz, nagy fájdalommal szüli az ő gyermekeit, éjfélnél egyedül nem kell hagyni. Jegy lesz az alfélén; 10, 22 vagy 83 esztendőskorában kornyadoz, 90 esztendőskorában hal meg.

X.

Tábla, melyből megismerni mindenik éjijegyben mit kell művelni és mit nem; melyben a (j) jót, az (m) mérték szerint, a (g) gonoszt jegyez.

												
Utra indulni	j	j	g	j	g	j	j	g	m	j	m	j
Venni, eladni	m	j	j	g	j	j	j	g	j	g	m	j
Cselédet fogadni	g	j	j	g	j	j	m	g	m	g	j	m
Házat építeni	g	g	m	g	j	j	g	g	m	m	j	m
Házba költözni	g	j	m	g	j	m	m	g	m	g	j	m
Új ruhába öltözni	j	g	g	j	g	g	m	g	m	j	g	j

Házasulni	g	j	m	g	m	j	g	j	g	g	j	j
Borotválkozni	g	j	m	g	m	j	g	m	m	g	m	m
Követet	j	g	j	j	g	j	j	g	m	m	g	m
bocsátani												
Érczet mivelni	j	g	m	g	j	m	g	m	j	g	g	m

XI.

**A hét planéta miképen uralkodik a Holdnak
fénye szerint, mikor szolgáltatnak szép
tisztá, nedves és esős időt?**

A Nap a mely hóban uralkodik, az a hó hév és száraz időt tart, az ő vezérőjének az Oroszlánnak természete szerint, és az esztendő négy részeinek tulajdonsága szerint.

A Hold mikor uralkodik, ha akkor lesz ujság, tehát az a hó szeles, aszú, egy része esős lesz, minthogy az ő vezetője, a Rák hideg és nedves.

A Saturnus mikor uralkodik, az esztendőnek állapotjához szabja magát, és hol hévséget, hol hideget, gyakorta esőt is hoz, mint szintén az ő vezetője a Bak, tűztermészetű, és a Vízöntő szeles.

A Mária birodalma egy ideig erős, mint a Skorprió, és egy része száraz, mint a Kos, az ő vezetői.

A Mercurius sok esőt ad, vezetői, egyik a Szűz, mint a föld, másik a Kettősök, mint a szél.

A Jupiter fele száraz, mint a vezetője, a Nyilas, a tűz, másik fele elegy, szeles és esős, mint a Halak, a Vízöntő, az ő vezetői.

A Vénus igen hév és száraz, vagy hideg,

mint szintén az ő vezetői, a Mérték, szeles természetű és a Bika, mint a föld, azaz száraz és hideg természetű.

XII.

Hány óráig lesz fenn a Hold világa éjszaka?

Ha akarod tudni, hány óráig és perczig van fenn minden éjszaka a hold világa; tudd meg, hányadik napja, hogy az ujság megjött, és mikor azt tudod,

keresd meg azon számot az előtted levő kerek ábrában, az első és külső körben megtalálod; a második vagy középső körben a nap száma alatt megtalálod az órát és a harmadik vagy belső körben a percet, a mennyi ideig azon éjjel a hold világa fenn lesz.

XIII.

Jövendő időnek állapotját a Holdnak fényéből miképen ismerhetni meg?

Mikor az újság feltetszik, vedd eszedbe, hogyha sárga színt mutat, eső lesz; ha vöröset, szél fúj; ha pedig tiszta s fehér, tiszta és szép idő lesz. Ismét ujság után első pénteken a milyen idő van leginkább olyan lesz mind a holdtöltéig.

Secunda sexta qualis, Conjunctio tota salis.

Estvéli vörös ég, tiszta időt, reggeli vörös, esőt jelent.

Reggeli vörös ég barátom nem hazud néked.

Hasas leány soha meg nem csal téged.

Reggeli vörös ég, esőt jelent vagy szeleket.

Hasas leány vagy kövér, vagy hordoz gyermeket.

XIV.

Ábrák, melyekben az esztendő négy negyedének tulajdonságai, hónapjai, égjegyei és szelei megíratnak.

Tavas.

Polus, Aquila, Boreas,
Kos, Bika, Kettős,

Nyár.

Vultur, Subsolan,
Eurus

Márczius, Április,
Május
Sangvineus. Szellő.
Meleg és nedves.

Ősz.

Notus, Auster, Apher,
Mérték, Skorpió,
Nyílas.

Rák, Oroszlán, Szüz.
Jun., Julius,
Augusztus,
Cholericus, Tűz.
Meleg és száraz.

Tél.

Zephir, Favon,
Circius,
Bak, Vízöntő, Halak.

Sept., Okt.,
November,
Melancholicus, Föld.
Hideg és száraz.

Decemb., Jan., Febr.,
Phlegmaticus, Víz.
Hideg és nedves.

XV.

Quator Anni Tempora.

**Dat Clemens hyemem, dat Petrus vel Cathedratus, Aestuat
Urbasus, autumnat Symphorianus.**

Az esztendőnek négy időiről vagy részeiről.

Az esztendőnek első ideje vagy része a tavasz, kezdődik szent Benedek napján és tart szent Iván napjáig. A tavasz meleg és nedves időt tart természet szerint és hasonlittatik az elementomi éghez. Ekkor a vér is megárad minden állatban, mert meleg és nedves idő van.

Most igen egészséges az emberben a tyúkhus és borjúhus, bárányhus, tyúkmony és a jó bor.

Egész esztendő által orvoslásnak és érvágásnak nincs hasznosabb ideje a tavasznál, mert helyrehoz mindent, mit az ember egész esztendőn által elmulasztott.

Második idő a nyár, hev és száraz. Ebben megárad az emberben a cholera, azaz: megégett fekete vér, hasonlittatik az elementomi tűzhöz, a mely hev és száraz. A cholericusok nyárban meg ne fürödjenek, eret se vágassanak és semmi orvossággal ne

éljenek és kevés étellel s itallal megelégedjenek. A nyár tart szent Máté napjáig.

Harmadik idő az ős, ez hideg és száraz természet szerint, akkorban némi nedvesség terem az emberben, a mit melancholiának hívnak, a földhöz hasonlítottat. Ősszel egészséges a jó bor és borsos étel, az ember eret is vágathat és orvossággal is élhet, de forratlan mustot és savanyú italt ne igyék. A ki a maga egészségét szereti, ősszel csak egyszer egyék egy nap. Az ős szent Máté napjától tart szent Tamás apostol napjáig.

Negyedik idő a tél, hideg és nedves, terem az emberben némi nedvességet, melyet phlegmának hívnak. Télben jó élni melegítő dolgokkal és borsos étet enni. Többet eszik az ember télben, mint nyárban, mert télen az embernek a gyomra igenhev, mely jól és hamar megemésztí az étet. Madárhus és vadhus igen egészséges most, jó orvosság az érvágás. A tél szent Tamás apostol napjától fogva szent Benedek napjáig tart.

Complexiones quatuor partium Anni.

Aestas sicca calens, Autumnus siccus et ardens. Friget et humet Hyems, calidem Ver sitit humetque.

Az ember teremtetett négyféle elementomból: földből, vízből, égből és tűzből; a melyik féle több az emberben, a szerint szabja a természetét. A földből hideg és száraz, melancholicus, ostoba és földszinű, hasonló az ősznek és földnek természetéhez. A víztől

éljenek és kevés étellel s itallal megelégedjenek. A nyár tart szent Máté napjáig.

Harmadik idő az ősz, ez hideg és száraz természet szerint, akkorban némi nedvesség terem az emberben, a mit melancholiának hívnak, a földhöz hasonlítottatik. Ősszel egészséges a jó bor és borsos étel, az ember eret is vágathat és orvossággal is élhet, de forratlan mustot és savanyú italt ne igyék. A ki a maga egészségét szereti, ősszel csak egyszer egyék egy nap. Az ősz szent Máté napjától tart szent Tamás apostol napjáig.

Negyedik idő a tél, hideg és nedves, terem az emberben némi nedvességet, melyet phlegmának hívnak. Télben jó élni melegítő dolgokkal és borsos étket enni. Többet eszik az ember télben, mint nyárbán, mert télen az embernek a gyomra igen hév, mely jól és hamar megemésztí az étket. Madárhus és vadhus igen egészséges most, jó orvosság az érvágás. A tél szent Tamás apostol napjától fogva szent Benedek napjáig tart.

Complexiones quatuor partium Anni.

Aestas sicca calens, Autumnus siccus et ardens. Friget et humet Hyems, calidem Ver sitit humetque.

Az ember teremtetett négyféle elementomból: földből, vízből, égből és tűzből; a melyik féle több az emberben, a szerint szabja a természetét. A földből hideg és száraz, melancholicus, ostoba és földszinű, hasonló az ősznek és földnek természetéhez. A víztől

ember óvja magát az alszelektől, mert sok fakadást tesznek az emberben, köszvényt, apró varat, kelevényes viszketeget hoznak, kórságot és egyébféle nehéz betegséget, nagy alhatóvá teszik az embert, erős hideget, süketséget, homályos szemet, tunyaságot, kövérséget és szédelgést inditnak.

Harmadik főszél Favonius, napnyugatról fúj, hideg és nedves, jobbfelől van neki Zephirus, háborút és esőt hoz; balfelől van Circius, reggel ködöt azután tiszta időt hoz; mind a három egészséges szél, de azért délután egészségesebbek, mint délelőtt; igen használnak a mi testünknek, nagy erőt adnak az ifjú embereknek, a véneknek ártanak, főfájást, szem- és fogfájást és hurutot indítanak bennök. Negyedik főszél Aquilo, vagy felszél, éjszakaról fúj, hideg és havas, jobbfelől van neki Eurus, havat jegyez, esőt hoz, balfelől Boreas van, hideg és száraz, mindenik egészséges, mikor ezek fújnak, erőt adnak az embereknek, akár micsoda fluxust megállítanak, az embernek gyomrát és hasát megtisztítják és jól chetik utána; az oktan állat, ha a felszél éri, hamar megfogantatik, és asszonyembernek is használ, egészséges. A felszelek hidegebbek a más szeleknél, mi oka a jó emésztésnek, az embernek víg kedvet hoznak, szép színt, bátorságot, bölcsességet, jó hallást. Télben a felszelek hurutot hoznak, és az embernek mindenik bántására van; főfájást, veszedelmes náthát, fogfájást, arcz- és torokdagadást, torokban való kelevényt s egyéb nyavalyát indit.

XVII.

A négy elementomról.

A négy elementom, tudniillik; tűznek, éltető égnek, víznek, földnek megvan az ő idejük, a melyben uralkodnak; napkelettől fogva délig uralkodik a tűzelementom, déltől fogva napnyugatig az éltető ég uralkodik, napnyugattól fogva éjfélig uralkodik a víz; éjféltől fogva napkeletig uralkodik a föld. Ha a holdnak újsága feltetszik, mikor a tűz uralkodik, az a hó meleg és száraz lesz: hogyha az égnek elementomában feltetszik, nedves és szeles idő áll azon hóban. A víznek elementomában ha feltetszik, hideg s vizes hónapot jegyez. A földnek elementomában ha feltetszik, az a hóban hideg s száraz lesz, mert az újság azon elementomnak természetét veszi magának, a melyben feltetszett.

XVIII.

A négy véralkat tulajdonságairól.

Sangvineusban több égi természet van, mint másféle elementom, meleg és nedves, szeles, mint a tavasz; ez a legnemesebb véralkat, az ilyen ember szép termetű, piros orcájú, tréfás, híreket hallani igen szeret, tisztességes dolgokban gyönyörködik, víg kedvű, nyájas, emberséges, édesbeszédű, énekes, kövérecske, állhatatos, keveset szól, szemérmes; mást becsülő, nem hirtelen haragu, bőkezű, nevető, dudoló, elég merész és könnyörületes szívű; nem gyűlöli a szép személyt; szép, tiszta, meleg vérű,

mindenki szereti, jó elméjű, bölcs és tudós ember lesz belőle. Az ő feleségével szép gyermekei lesznek, több fiak, mint leánykák, de szükséges ő neki, hogy jól őrizze magát mindennemű paraszt eledelektől, és kiváltképen mindenféle hevítő és nedvesítő dolgoktól.

A Sanguis (vér) Jupiternek tulajdonittatik és efféle emberen nem lesz nagy var, hanem a testén apró fakadékok, melyek nem mérgesek, és csak vér seprőinek hívják.

Melancholicus emberben több föld-természet van, mintsem másféle elementom, hasonló a földhöz és őszhöz, a legalábbvaló véralkat ez. Efféle természetű ember szüntelen nyög, fősvény, mord, szomorú és földszinű, tunya, állhatatlan, irigy, rossz gyomru; féltékeny, sok dolgokat nem kedvel, noha másoknak igen tetszenek, rosszat gondoló, vigyázó, nem alhatik, lassujáró dolgában, mikor kérdik, akkor szól; nagy csuda, mikor ő nevet; ostoba keményhúsu, sokat iszik, keveset eszik, világi hivságot nem igen óhajt. Óvja magát mindennemű hideg és száraz ételtől; meleg és nedves éték, jó bor, borsos éték hasznos neki. Saturnusnak tulajdonittatik ez a véralkat: felette mérges kelevényekkel rakva.

Cholericus természetű emberben tűztermészet legtöbb van, hév és száraz, hasonló a tűzhöz és nyárhoz; felszerű véralkat ez, zöldsár sok benne, efféle ember szélcsap, magára tartó, hamar nő, nem enged senkinek, tékozló, nagyravágyó, hazug, rút, borzas szőrös minden teste; csalárd, haragos, mérges, igen

álnok; sokat szól, bátor, ösztövé, sárga vagy vörös színű, Vénust igen kívánja, de kevesen szeretik; óvja magát hevítő és szárító étektől; mindenféle hidegítő és nedvesítő étkek egészségesek neki. Efőle emberek Márshoz hasonlítanak, és rajtok tüzes kegyetlen kelevények igen uralkodnak, orbáncz, árvíz sat.

Phlegmaticus természetű emberben víztermészet legtöbb van, hideg és nedves, hasonló a nyálas vízhez és télhez. Ilyen ember nem lesz magas, hanem széles és nagy, kövér, erőtlén, törpe, nedves vérű, aluszékony, ostoba, röst, tunya, nyálas, taknyos, felette húsos és halványszínű; óvja magát hidegítő s nedvesítő ételtől, hevítő s szárító étek hasznos neki. Vénusnak tulajdonittatik ez a véralkat. Ilyenekén igen fog a hideg, betegség, vízkórság, dagadozás, és efőle több aprólék.

XIX.

Mint éljen az ember, hogy jó egészsége legyen?

Avicenna írja, hogy az emberi test kétfőle nyavalyába esik: egyike, mikor a nedvességnek, a négy elementom, a melyből teremtetünk, az emberben bővelkednek; ha a vér igen megárad, halálra betegszünk.

Aztán, mikor az emberben a nedvesség megapad; az pedig abból lesz, ha az embernek a mája és gyomra felette igen hév, vagy hideg és mértékes jó rendtartás nélkül ételében és italában. Ennekokáért

a ki egészségét szereti és hosszú életét kívánja, szükséges, hogy jó rendet és módot tartson ételben és italban, alvásban és fürdésben, orvosságban, egyéb dolgokban is, melyeket ha mérték szerint mível, használ vele, ha szintén egyébképen beteges természetű volna is.

XX.

Az ember mint tartsa magát étel előtt?

Emberben a gyomor szintén olyan, mint egy fazék a tűznél, a máj pedig, mint a tűz a fazék mellett. Ha étket akarsz főzni, szükség, hogy tüzet csinálj; így az ember is minekelőtt leül enni, munkálkodjék valamit, vagy sétáljon egy kevéssé, miglen felmelegül, és így felgerjeszti ő benne a természet szerint való melegséget, és gyomra is az ételt inkább megkívánja. Aztán az étel után nem kell erős dolgot tenni, sem futni, hanem sétálni és szépen mulatni.

XXI.

Az embernek életéről közönségesen.

Valaki egészségét szereti, jó rendet és módot tartson ételben s italban, mikor és mennyit egyék s igyék úgy, hogy a természetet ne terhelje vele. Avicenna azt írja, hogy az embernek nem jó enni, míg nem éhezik, és hogy a gyomra az előbbi ételtől megtisztult legyen; mert megterheli a természetet.

Mikor az ember ehetnék, azonnal egyék és el ne halassza; mert Avicenna azt mondja, hogyha az ember nem eszik, hanem éhségét elhalasztja, a gyomorra megrakodik undok nyállal, mely elveszti a tagoknak erejét. Egyuttal nem kell igen sokat enni, hogy a gyomor szintén megteljék, mert nem egészséges és nehezen vehetni lélekzetet.

Mikor legjobb ízűn eszel, akkor hagyd el az evést. Ha pedig valaki igen sokat evett, azt mondja Avicenna, másnap ne egyék, míg jól meg nem éhezik; lágy helyen sokáig aludjék, hol sem igen hideg, sem igen meleg. Ha pedig nem alhatik, dolgozzék valamit és egyék aztán mikor annak ideje van, és szép s jó tiszta bort igyék rá.

Almonsor azt mondja, midőn valamely ember sokat evett, hányja ki, ha lehet, míg az éték alá nem száll a gyomrába; ha pedig nem vehetné ki, igyék meleg vizet és akkor meglehet.

Az ösztövé és elfonnyadt ember, ha naponta csak egyszer eszik, nem jó, a kövér és husos embernek pedig árt, ha sokszor eszik; azért a mértékletesség mindenben hasznos. Minden ember az ő véralkatát jó idején vegye eszébe; a gyenge ember gyenge étket egyék, ugymint a sangvineusok és phlegmaticusok. A tobzódás felette igen ártalmas. Az igen kövér éték fölül jár gyomrában az embernek és későn emésztetik meg.

Az édes étkek megkeményitik hasát az embernek, az igen savanyú sem egészséges.

Az igen sós, megégett éték vesztí embernek a gyomrát.

Részségtől oltalmazd magadat, és hideg víztől is, mert eloltja természet szerint való melegségedet, és nem hagyja megemésztened. Szent Iván és szent Jakab havában nem árt igen egy kis ital hideg víz a nagy hévségben.

Ebéd és vacsora között enni és inni káros az embernek, mert az előbbi étket a gyomornak nem hagyja megemésztetni.

Ebéd és vacsora után is mosd meg mind kezedet mind szádat igen szépen.

Hideg vizet éhomra inni hév időben, és fürdő után hivalkodni s aludni nem egészséges az embernek. De ha nem tüheted és innod kell, tehát bort vízzel elegyítsd, idd meg melegen, aztán igyál hideg vizet rá.

XXII.

Az álomról.

A mérték szerint való álom igen hasznos az embernek, jó észt és álmot hoz és kedvet a dologhoz, a természet szerint való erőt foganatossá teszi, a testet táplálja és természet szerint való melegséggel megsegíti.

Nem jó sokat aludni, elfönnyad s szárad az ember tőle, phlegmával, azaz undoksággal, nyállal megtelik, meghidegül a teste, főképen a nagy, kövér testek.

A sok virrasztás meggyújtja az emberben a természet szerint való melegséget, mely megemésztí a természet szerint való nedvességet, elveszi az orczának szépségét és termetét, a testet felette igen elhervasztja és beteggé teszi, a cholérát és köszvényt sokakban indítja. Nem jó sem igen sokat, sem igen keveset aludni; evés után sem jó mindjárt lefeküdni, hanem egy kevésig sétálj és mulatozz; és mikor érzed, hogy az étel már megemésztődött s megkönnyebbedt a gyomrod, akkor lefekhetsz.

Délben aludni igen ártalmas, taknyot és náthát indít az emberben. Főfájást, betegséget, rút színt hoz; gonosz kedvet s étvágytalanságot okoz; árt úgy a lépnek, mint az ereknek.

Este, mikor lefekszel, a jobb oldalon kezd el az álmod, azután fordulj a bal oldalra; ez megnöveli és erősíti tebenned a természet szerinti meleget.

Hanyatt-homlok feküdni és aludni igen ártalmas, nehéz betegséget hoz és szörnyű halált; az agyvelő megindul, úgy hogy az ember álmában felszökik, megretten, és úgy tetszik neki, hogy tolvajt kiált, mert valami nyomja, megölni akarja és nem szólhat. Mindez a rossz vértől van, mely az ember szívére szállott; ebből az is történhetik, hogy némely ember jó egészségben lefekszik és reggelre már halva van.

Mikor az ember este lefekszik, fejét és torkát hagyja künn, testét pedig melegen takarja be; feje és melle feküdjék fölebb, mintsem a farral; ez elősegíti a jó emésztést.

XXIII. **Purgációról.**

Bárha az ember mértékletesen eszik is, mégis megmarad a természetben valami, mely meg nem emésztetik, idővel megárad az emberben, melyből aztán rút s undok vér terem; ha az emberből ezt ki nem veszik és a természetet attól meg nem tisztítják, nagy betegségek származhatnak. Annak okáért (Avicenna mondja) jó, hogy minden ember egy esztendőben egyszer, ugymint Pünkösöd havában valami laxatívát vagy purgációt, az ő természetéhez illendőt vegyen be, melylyel mind a hasát, mind a hólyagját a benne rekedt sártól és víztől megtisztítja.

XXIV. **Orvoslásról.**

Elsőben vedd eszedbe: egészséges ember eret ne vágasson, italos purgációt se vegyen, hanem ha az ember beteg, ez a négy elementom szerint temperálatott. Hogyha hevítő orvosságot adsz neki, meghevited őbenne a nedvességet; ha eret vágatsz rajta, megkevesbedik a vére, melyből az ő élete áll, és annyival inkább megbetegszik; hogyha pedig egészséges embernek italt akarsz adni, ősszel vagy tavasszal adjak neki, mikor sem igen meleg, sem igen hideg nincsen. Betegnek pedig télben adj italt reggel és nem fázik meg oly hirtelen; nyárban pedig este adj és nem árt neki a hévség s az italra ne egyék, ne igyék, miglen a hasa meg nem áll, ugy aztán adj neki

orvosságot egy ital meleg vízben, ez meglágyítja a belét és gyomrát. Ezután oltalmazza magát hőségtől, az ő ágyába fűzfalevelet és rózsát hintsenek, másnap ezek után bátran megfürödjék és harmadnapra eret vágathat.

Hasznos tanulság.

Avicenna és Almonsor azt mondják, hogy döghalálkor igen hasznos a főtt árpavíz, ha az ember iszsza; kiváltképen azoknak, a kik száraz és hév természetűek. Az eczetes étetek is jó olyankor egészséges embernek. A krisztir (allövet) főorvosság, sok gonosz *materiát és sarat tisztít ki az emberből, de főképen a testes és kövér emberek éljenek vele, és a kik sok gyümölcsöt és különféle étet esznek és keveset dolgoznak.*

Almonsor azt mondja: midőn az ember oly étkeket eszik, a melyek hasürülést okoznak alkalom idején, hogy az legyen a legfőbb orvosság az ember fentartására.

XXV.

Fürdésről.

Nem jó fürödni semmiféle meleg jegyben, ugyanint -ban, -ban és -ban; vesztég ülő emberekben, kik jól esznek-isznak, nedvesség terem a bőr s hus között. Elféléknek jó a gőzfürdő, többiek pedig, a kik keményet dolgoznak és a hévben lóháton járnak, hogy megizzadnak, meleg vízben fürödjenek.

Ha fürödni akarsz avagy köpölyöztetni, holdfogytában jó, mikor a hold a -jegyben van, vagy

az -ben, -ban, -ben, -ban és -ban; ha lábaidat gyakran megmosod meleg vízben, mértékletes meleget hoz és a szemednek és fejednek igen használ. A fejedet reggel, ebéd és fölöstök előtt mosd meg, vagy ebéd és vacsora után egy vagy két órával, két hétben egyszer vagy kétszer, huszad napnál tovább ne halaszszad fejed mosását.

Mikor fürödsz, ne igyál a fürdőben, mert igen árt a májnak. A fürdő után ne egyél, ne igyál, egyszermind se igen melegen, se igen hidegen soha ne fürödjél; a fürdő után a hidegtől óvd magadat, mert a hideg árt az agyvelőnek, fejednek, lábaidnak, velődnek, hátadnak, a köszvényt indítja és hideget.

Fürödni éomra, ösztövérré teszi az embert, a testes és kövér embercket illeti. Az ösztövér emberek ebéd után fürödjének és úgy, hogy az ételt mintegy félig megemésztőék és meghízznak. Nagyon sokáig fürödni nem használ senkinek.

A kinck feje, szeme vagy löga láj, vagy a kin új seb van, vagy a ki nagy hévségben vagy hidegségben úton járt, a ki sokat evett vagy ivott, vagy a kinck nagy hévsége van, fürdőbe ne menjen, mert betegségbe esik.

A fürdőben, ha ital nélkül nem lehetsz, hideget ne igyál.

Ha köpölyöztetni akarod magadat, előbb hidegen szépen megmossad testedet a fürdőben, és lábaidat egészen a térdig tartsd meleg vízben, úgy lesz folyó véred.

Homlokodra is vettess köpölyt a szemednek mindennemű fájdalma ellen, szédülések, kelevények, főfájás ellen; az ajakad alatt, szádnak dagadása, inyednek és fogaidnak fájdalma ellen; a melleden, a mellednek fájdalmas nehéz lélekzete ellen.

A májnak ellenében vettess köpölyt, hogy el ne száradjon és el ne apadjon. A gyomor iránt a gyomrodnak megdagadása ellen, megmelegíti és sok undok nyálat kivisz belőle.

A kezedre ne vettess köpölyt, a fejednek mindennemű sértése ellen, szemeidnek, füleidnek, hátadnak pedig mindennemű sértései ellen.

A forgócsontodra és alfeledre vettess köpölyt var és kelevények ellen, és felettébb való hévség kívánás ellen, lábaid bokáján mindennemű vörösség és szédülés ellen, a forgócsonton fölül való vékonyon a vizeletnek mindennemű fogyatkozása ellen, köldököd alatt a nyilalás ellen.

XXVI.

A tizenkét hónapban az ember mint éljen?

Isokrates tanítása szerint és némely napokról, melyekből a régiek megismerték a következendő időnek állapotját, és az égi jelek járásának és csillagok különféle természetének folyásából a gyermekek születéséről való

rövid Praktika.

Januáriu, Boldogasszony hava.

Boldogasszony havában igyál jó bort, és ha van, édes italt. Az ürmösbor mellednek fájása ellen igen jó, borssal és füvekkel timporált étkek hasznosak, azonképen a lekvárok és eleven gyömbér. Megcheted a kövér disznópecsenyét, kolbászt és ludat mustárral vagy borsos eczettel. Eret ne vágass.

Ha mennydörgést hallasz e hónapban, kegyetleneknek halálát jelenti.

Kis-Karácson napján a reggeli vörös ég hadat és pokolidőt jelent. De mikor fénylik szent Vincze, akkor telik meg a pincze; mikor fénylik szent Pál, minden termés szépen áll; ha pedig havas, vagy eső leend, mértékletes esztendőt jelent. Ha fellegetes vagy ködös lesz, könyörögjünk az Uristennek, hogy hirtelen haláltól minket megoltalmazzon.

Kemény s kegyetlen hidegü a Boldogasszony havában született gyermek, nedves és hideg természetű leszen, tiszta önöntermészetében, de nagyra-vágyó, kevély, igen akaratos, minden szépséget szerető, tobzódó, tékozló, magamulató, nyájaskodó

a szép személyekkel, de haszontalan részeges és kártyás lesz, az atyjától maradtat hamar felönti a közre vagy garatra, és megemészti.

Februárius, Bőjtelő hava.

Bőjtelő-hóban őrizd meg magadat minden hevesítő nedves eledelektől, káposztától, salátától és goromba nehéz emésztésű húsoktól. Lány purgáció után vágasd a főhöz szolgáló eret a hüvelyked mögött; szemeidre gondot viselj, hogy meg ne homályosodjanak, ahhoz pedig szolgál a köménymag, kapor- és opium-mag, reggeli hányás, azonképen a fürdőt is, a lúdhust és kék káposztát eltávoztasd, étkeid füvekkel legyenek timporálva; a sebes hidegek ártanak.

Farsangkedden, Istennek nevében plántálván, a mennyit fénylik a nap, annyit fénylik az egész hosszú bőjtben; ha reggel jól fénylik, a tavaszi vetéseknek jó termését mutatja.

Beda azt irta (ha hihető dolog), hogy a mely gyermek Bőjtelő-hónak estéjén születik e világra, annak a teste holta után épen megmarad az ítélet napjáig, és el nem rothad, azonképen épületre való fa, *mit azon nap levágnak, soha meg nem rothad.*

A mely gyermek a Bőjtelő-hóban születik e világra, sima száju lesz, kérkedő, csacsogó, mindenkor csak szeles gondolatu, és más embereket vakmerően ítélő, gazdagság-szomjazó, és mindenkor jó cselédes gazda lesz; egész életének folytatában bujdosás kell kedvének.

Márczius, Bőjtmás hava.

Bőjtmás havában eret ne vágass, semmi purgá-
cziót ne végy hozzád, édes italt igyál és édes étkekkel
élj, egyél mustárt és tormát eczettel; fürdő hasznos;
ruhát vess a borba, melyet iszol, jó a levestikum is
zsályával, spinyával, tárkonynyal, borral és gyöm-
bérrel egyetemben. Ha e hónapban mennydörgést
hallasz, szeles és bő időt jelent. A mennyi köd van
Márcziusban, annyi zápor lesz az esztendőben; és a
mennyi harmat van e hóban, annyi hóharmat lesz
husvét után és annyi köd Kisasszony havában. E hó-
nap két utolsó péntekén a mely fát levágnak, soha
meg nem korhad; ha tiszta, jó esztendőt mutat. Idő-
nyilatkoztató beteges Bőjtmás-hóban született gyer-
mek serény és minden dolgaiban gyors lesz, istenfélő,
nagy igazságszerető, tökéletes, jámbor életű, nyájas,
jó erkölcsű és bölcs lesz, minden rendbeli dolgaiban
fölötte okos és kedves az emberek között.

Április, Szent György hava.

Szent György havában eret vágathatsz, kivált-
képen a Cephalicát, mely használ mind fejednek,
mind mellednek, a köpölyözés hasznos; ne egyél sem-
miféle gyökeret, tiszta bort igyál, melyben álljon
sarlófű és pipinella. Haslágylító szirupot igyál, a te-
hénhúsnek békét hagyj, bárányhúst egyél, kecske-
gödölyét, tyúkhúst és folyóvízbeli halakat. A fürdő
hasznos. Ha e hónapban mennydörgést hallasz, jó

esztendőt jegycz. Husvét napján ha kevés eső lesz, sovány gabona terem; ha tiszta a husvét napja, olcsó húst és hájat vehetsz. Gyermekeket, a ki idején szopott, jó aznap a csecstől elválasztani. Virághozó, vigasztaló szent György havában született gyermek furcsa fejű, *goromba erkölcsű, tökéletlen, kába, vakmerő, haragos, kegyetlen ember, vérszomjazó, erejében és elméjében igen bizalkodó; gyilkosság, bujdosás, vérontás kell kedvének és szép személyekkel igen nyájas lesz.*

Május, *Pünkösd hava.*

Pünkösd havában jó eret vágatni, kiváltképen a Basilikát, mely szolgál a gyomorra, tüdő- és oldal-fájdalom ellen, orvossággal élhetsz és purgációval, hasznos a kádfürdő és írósvaj édes tejjel egyetemben. Igen hideg italt ne igyál, semmi állatnak a fejét és lábát ne egyed, vízelindító orvossággal élj, hűvösítő parékát főzz; apró bojtorjával a te borodba vess ürmöt és leves-ticumot és úgy igyad; forrásból éhom-ra inni hasznos. Ha fénylik Orbán, örvendezzünk és mondjuk: Igyál Orbán, termett a szőlő és a bor is jó lesz. De ha e napon eső lesz, tartsd a korsódat a vízcsatorna alá, miképen egy doktor mondotta, hogy nincs jobb innivaló víz az esővíznél, akkor megpróbálhatod az ízét; Pünkösd napján való eső ritkán hoz jót. Májusnak végén, ha bőven virágzik a makk, clég szalonna lesz. Gyönyörűségnek vidámsága, te nemes Pünkösd hava, együgyűeket, alázatosakat, tökéleteket, igazságszeretőket, magabiró, jó, jámbor, em-

berséges személyeket és tiszta életűeket, gazdagokat, kegyeseket, nyájas és édes beszédű, jó erkölcsűeket és minden jóra igyekezőket szülsz e világra.

Junius, Szent Iván hava.

Szent Iván havában megoltalmazd magadat a sok álomtól, érvágástól és sok borsos étkektől, füstölt és sok ideig sóban állott hústól; egyél salátát és egyéb parékát. Este a lábaidat megmossad meleg vízben, reggel forrásból ihatol, ne bőjtölj sokáig, igyál forralt tejet, vacsora után almát egyél, ne igyál sem méhsört, sem szaladsört; borodban legyen ruta, sarlósfű és zsálya és arról igyál. Medárd napja felől némelyek azt tartják, ha aznap eső van, negyven napig tartó eső lesz. Keresztelő szent János napján pedig ha eső lesz, tehát sült hagymát egyél a mogyoró és répa helyett. Ha Úrnapja tiszta, kétség nélkül jót jelent.

Gyümölcsshozó szent Iván hava, igen ész nélkül szükölködő, fejetlen, lábatlan balgatagokat, tompa, goromba és tunya elméjűeket, kába fejűeket, álmélkodókat, resteket, értelem nélkül szólókat, jóllehet víg kedvűeket, de csacsogókat, kérkedőket, szeleseket, nagyravágyókat, hirtelen haraguakat és nagy, jó borcsiszárokat szül e világra.

Julius, Szent Jakab hava.

Szent Jakab havában megoltalmazd magadat borsos étkektől s egyéb hevítő szerektől és édes ízű lekvároktól; eret ne vágass, ne élj purgációval, fele-

ségeddel ne hálj; a fürdő árt, sokat ne aludjál, italodban tarts zsályát mind virágostul, ürmöt és ezerleve-lü füvet. Sarlós-Boldogasszony napján ha eső van, úgy, mint Medárd, negyvennap esőt jegyez.

Jaj te kánikulás heves idő, sok telhetetlen fősvé-nyeket, utálatos álnokokat, hizelkedőket, magának takarókat, gonosz gondolatuakat, csalárdokat, álno-kokat, vérontókat, tökéletleneket, nyughatatlanokat, kedvetleneket, egyedül maguknak valókat, vakme-rőket és hívságra ösztönző természetűeket e világra nagy hiába szülsz.

Augusztus, *Kisasszony hava.*

Kisasszony havában igen mértékletesen élj, ha akarod magad betegségtől megoltalmazni. Ne egyél káposztát, sem oly étkeket, a melyek szaporitják a melancholiát. Sáros tóhalaktól és csíktól óvjad ma-gad. Ne igyál se méhsört, se szaladsört; útfüvet, polét és Acrimoniát tarts borodban; alkalmas borsos éték-kei élhetsz; eret ne vágass, reggeli kihányás igen hasznos. Nagy-Boldogasszony napján ha fénylik a nap, azt itélik a szegény szőlőkapások, hogy azon csztendőben sok jó bort ihatnak. Minden vetemé-nyek öröme Kisasszony, tiszta életűeket, de magtala-nokat, hiveket, jó és érett erkölcsű életűeket, kedvese-ket, de hirtelen, vakmerő, bátor szívűeket és minden-ben kegyes erkölcsűeket, okosakat és kalmárságra szerencséseket teremtesz, de a fiad minden örökségét elhagyja, és idegen földre megy vándorolni.

Szeptember, Szent Mihály hava.

Szent Mihály havában éhomra igyál kecske- vagy juhtejet, mindent szabadon ehetsz, igyál borsos és szegfűves bort, italodban álljon zsálya és sarlófű, apró bojtortjással egyetemben; nem árt, ha borsos tyúkhúst eszel, cret is vágathatsz, purgációval is élhetsz.

Ha meg akarod tudni a jövő esztendőnek mivoltát, szent Mihály nap tájban mess ketté egy cserfagubát, és ím ezt vedd cszedbe: a gubában hogyha pók van, rossz esztendő következik; légy ha van, közép állapotú: féreg ha van benne, bő esztendőt, de ha üres, halálos időt jelent. Továbbá ha igen sok elején a guba, jól vigyázz a télre, mint kezdi: mert nagy sok hóval jön Karácson előtt, azután nagy erős és hideg idő tart. A guba, ha szép s tiszta, szép nyár következik, és a buzának bő termése. Ha nedves belül a guba, nedves nyarat; ha ösztövé, száraz nyarat várj.

Boros szent Mihály hava, mikor jó mustokat hordóba töltesz, szép személyeket, jó erkölcsűeket, igazakat és igazságszeretőket, nyájas beszédűeket és istenfélőket, rögzött életűeket és minden embernek kegyes kellemetéseket, de szeles természetűeket nemzsz e világra.

Október, Mindszent hava.

Mindszent havában szabadon chetel mindent, kiváltképen sülteket; jó bort igyál és tiszta mustot, ha kaphatsz; borodban, melyet iszol, tarts zsályát; disz-

nóhúst is chetsz, borsos étek sem árt, igyál kecske- és juhtejet, élhetsz purgációval és érvágással.

Mikor a nyúl igen kövér a télnek elején, bizonynyal tudjad, hogy még nagy tél van hátra és nagy hó; hogyha a fákról a levelek nehezen hullnak, hideg telet éreznek, mely után sok hernyó lesz, mely megessi a növést, de Bőjtelő és Bőjtmás hóban fészkeiket megégesd és elrontsd, mert ha csak lerázod és el nem veszted, mihielyt a meleg éri, azonnal ismét lábra kel és kevés gyümölcsöt kaphatsz miatta.

Hideggel ijesztő Mindszent hava, te mint borzasztod és búsitod szívünket, mert okatlan, gonosz természetűeket és galád, akaratos, gonoszt gondoló embereket, észvesztőket, fondorkodókat, háburúskodókat, házsártos és vakmerő szívűeket, gonoszra igyekezőket, bosszúállókat, mormogókat, hamisakat, csalárdokat, minden háborúságnak és álnokságnak tökéletlen elgondolóit szülsz e világra.

November, *Szent András hava.*

Szent András havában tyúkmonyat és mézet egyél, nem árt a tehénhús és a gyümölcs; a fürdő nem hasznos, békét hagyj Vénusnak, semmi állatnak a fejét meg ne egyed, keveset igyál, italodban álljon borsfü, zsálya és izsók; főtt italt galganummal, fahéjjal, spikával, gyömbérrel és ezerlevelű füvel; purgációval is élhetsz.

Igy próbálták a mi eleink, hogyha a hideg vagy meleg telet előre érteni akarták; levágtak a nyers

bükkfáról egy nagy forgácsot, ha száraz volt, meleg telők fordult, ha nedves volt a forgács, hideg telők lett.

Örvendezhet boldog szent András, mert drága, becsületes, nemes bölcseket, okosokat, takarékos életűeket és jó elméjűeket szül e világra; minden dolgai-ban jámbor, tökéletes, hű s igaz, istenfélő, igazság-szerető, barátságos, jó, szerencsés gyermeket szül, ha őtet valami mesterségre fogod, bizonyára rövid nap jó gyümölcsét látod.

Deczember, *Karácson hava.*

Karácson havában gyakorold a hust, egyél meleg és hevítő ételeket; nem árt azért a borétek és a jó bor, melyben tárkonygyökeret áztattak, gyömbért, spikát, fahéjat és zsályát, a füves lekvár is hasznos; de ne egyél káposztát; élhetsz érvágással és köpölyözéssel.

Hogyha Karácson napja Hold töltére esik, a régiek számtartása szerint bő esztendő lesz, mennél közelebb van Hold fogytára, annál jobb. Továbbá mégis azt tartották öregeink, hogy a mely fát levág-nak Karácson havának két utolsó napján, az meg nem rothad, a szű sem eszi meg, és mennél tovább áll, annál erősebb és keményebb, ugy annyira, hogy végre kőhöz hasonlittatik.

Nagy örömmel és hálákat adjunk a született Krisztusnak, mert hatalmas isteni igazságszerető embereket, kegyeseket és kedveseket, jóságot cselekedő-

ket az ő szentséges születésével hozott nekünk. Mert ők minden rendbeli cselekedeteikben jámbor, tökéletes, csak tiszta igazságszerető, jó szerencsés, jó cselédes emberek, és egész életüket boldogul viselik.

XXVII.

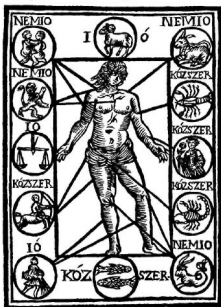
Erek vágásáról.

A ki eret akar vágatni,
 Az égbeli jeleket kell megnézni,
 A Hold ha benne van, nem kell bántani
 Azon tagot, kit jól kezdett birni.
 Az időnek szép és tiszta volta,
 Az érvágásnak napjait jobbitja.

Az egészséghez kívántatik az is, hogy az embernek teste a felettébb való vértől megtisztuljon, mert végre cholerába változik, megrothad. De azért nem kell az embernek gyakran eret vágatni, mert jó bélalkata megváltozik és vízkórságba csik. Kétféle időben kell az embernek eret vágatni: egyik igen hő és jeles szép tiszta napban van, mely legjobb tavasszal és ősszel; a másik pestiskor van, midőn a nagy szükség kényszeríti az embert reá. Tilalmas eret vágatni igen hideg időben, mert a gonosz vér megaluszik; sem hév időben, mert az ember fölhevül és elizzad; félrésztint meleg és hideg időben jó, ugymint szent Balázs, szent Fülöp, szent Jakab, szent Bertalan és szent Márton pápa napjain.

Hold újságán eret ne vágass, mert erőtlen az ember, sem holdtöltén, hanem egy nappal előbb

vagy utána; fejhez szolgáló ereket mindig ebéd után kell vágatni, a karon valókat ebéd előtt. Tavasszal és nyáron a jobb karodon vágass eret. Ősszel és télen

a bal karodon. Vén embernek nem jó eret vágatni, betegnek sem hasznos, hanem ha mindenestül felgyógyult. Ifju embernek 21 esztendőn alul nem kell eret vágni. A vér, melyet eresztettél, hadd álljon egy

kevéssé; ha vörös és sűrű leend és sok víz nem lesz rajta, meleg és száraz természetet jegyez, annak nem jó sok vérét venni, mert a nélkül is kevés vére van. A vér, ha vörös és kevés tajték vagy víz van rajta, az egészséges embert jegyez. Ha pedig a vér fekete és faggyuhoz hasonló, kéket vagy zöldet mutat, az igen rossz jel, és jegyez nehéz és ártalmas hideglelést és azután következendő betegséget; az olyan embernek szükség gyakorta vérét cresztetni és szegfűvirágot és gamandrát adjanak neki borban meginni vagy mazsolában, ez jól megtisztítja vérét, és az embernek jó egészsége is lesz. Ha az embernek feje fölül a homlokon fáj, vágasson eret a kezén való nagy ujján; ha hátul fáj a feje, clöl a homlokán eret vágasson; ha vakszeménél fáj a feje, tehát a füle mögött vágasson két eret. A kinek foginye fáj, a nyelve alatt való eret vágassa meg. A kinek tüdeje és lépe fáj, vágasson a bal kezén való kisebbik ujján eret. A ki lehetet nehezen vehet és a mellét fájlalja, vágassa a bal karján való mediant, az igen használ neki. Ha az embernek a jobb oldala fáj vagy a mája, a jobb karján való eret az oldala felett. A kinek térde vagy lába fáj, az vágasson kívül a lábán eret, alatt a bokánál. A kit a köszvény bánt, vágasson a kisebbik lába ujjánál eret.

XXVIII.

Phisiognomia.

A tagoknak állásáról való ítélet, melyből az emberek természete megismertetik.

Az emberben való jelenségek nem vernek kénytelenséget az emberek erkölcsire, hanem a természetnek hajlását mutatják meg, melynek mindazáltal ellene állhatni okossággal. Azért e részről kövessük a mesterségnek feltalálói: Aristotelest, Avicennát, Filemont és Palemont, elkezdvén a complexiókról, azaz véralkatokról. A melancholicusokat, azaz fekete sárral bővelkedőket, szomorú és nehéz erkölcsű embereknek mondják. A sanguineusok, azaz vérrel bővelkedők szintén az ellenkező természettel bírnak. A cholerikusok, azaz sárral bővelkedők, könnyen megharagusznak. A phlegmatikusok, azaz nyállal bővelkedők, restek és aluszékonyak. A férfi gyors mindennemű fogáshoz, igyekező és bátor; az asszonyál lat pedig kesergő, félénk, irigy, nehézkedvű, álnok, a szenvedésre és eltűrésre könnyen engedő. De viszont morgó is, néha patvarkodó, melyért a deákok nevezik őket: *Malum necessarium est mulier mala.*

Haj, mely lágy és ritka, tompa elmét jelent; a fodor haj félénket és nyereség kívánót; ismét az igen lapos haj és homlokra függő, tiszta szívű embert jelent; tömör, sárga és fehér haj nehezen tanulókat jegyez. Ha fekete szabású és vékonyságú leszen, jó erkölcsöt jelent és az embernek jó complexióját vagyis véralkatát mutatja.

Az igen nagy fő agyatlant jegyez, a gömbölyded és rövid fő bölcsesség és értelem nélkül van, az alacsony és fölül téres fő szófogadatlanságnak és feslettségnek jele; a valamennyire hosszú fő, mint egy bot, gondos és vigyázó embert jelent.

Keskeny homlok nehezen tanuló elméjűt, értetlen és nagyehetőt jelent, a széles pedig rövid eszűt jelent, a gömbölyűek haragost, az alacsony és leereszkedett szemérmes és tiszta életűt; a négyszögű és közép nagyságú nagybölcsességűt és jóságút jelent.

Orrnak horgásáig előnyult és egyberagadott szemöldök éleset és mindenben szorgalmatos szívűt jelentenek; ha pedig addig elő nem nyultak, szomorut és ostobát jelentenek; ha pedig a vakszemre fölmennek nagy tömérdeken, tunyát. Ismét a szemöldök, ha hosszú és sokszörű, nagy gondolatost, szorgalmatost.

Szem, a mely úgy, mint valamely tündöklő fényességnek cseppje, világosodik, jó erkölcsűt jelent. Mikor különféle képen forog a szem azt jegyzi, hogy gonoszt forgat már szívében, de még nem cselekedte. A tündöklő kék szem merészt, vigyázót és álnokot jelent. A nagy, reszkető és nem villámszó, hanem homályos szem, boriszákost és buját jelent. A csupa fekete szem erőtlent jelent és lelki jóság nélkül valót és uzsorást. Mikor pedig tündöklő fény látszik a szemben, de mégis feketének tetszik: igaz, jámbor és elmés lelket s szívet jelent. A fekete szemben, ha a cseppek igen vörösek és négyszögű szabásuak, néme-

lyek kékek, némelyek halványak s a mely kerületek körüle kívül vannak a szemfénynek, vérmesek, és a szemek nagyok, és a szemfénynek tündöklése és a szemhéja mozog: efféle szemek jelentenek mindenféle fenevadaknál kegyetlenebb embert, mert nem lehet oly iszonyu dolog, mit el nem követ, a házbeliék vérétől sem tartóztatja magát. A nagyon künnálló, vörös, kicsiny szemek nyelvest jelentenek, állhatatlan vagy nyughatatlan. A keményen néző szemek ha nedvesek, szemérmes és igazmondó embert jelentenek és a cselekvő dolgokban gyorsat és serényt. A pillogató szemek félénket és erőtlent jelentenek, a tátva álló szemek bolondot és szemtelent jelentenek; a nagy szem és hosszú szemöldök rövid életut; hosszú szempilla és szemöldök tudós embert, de rövid életüt jelent.

Előfüggő és igen nagy fül agyatlanságot, csacsogást és gorombaságot jelent, de az igen kicsiny ravaszságnak jelensége; a kerekded tanulatlant, a hosszú és keskeny irigyet, a fejhez lapult fül restséget jelent.

A tömör arcz tunyaságot és ildomtalanságot jelent, az igen vékony pedig álnokságot, a kerekded irigykedést.

A tátva álló orr serénységnek és bátorságnak jele, a hosszú és vékony pedig furcsaságnak; orrodnak a homlokod mellett való része pedig, ha sem magas, sem alacsony lineával alá nem jó, hanem egyenlővel, férfiuhoz illő szívet és bátorságot, állha-

tatosságot és eszességet jelent; a kelleténél kisebb orr a lappoké; a nagy orr jelensége, mennyire bírja az ember magát. Ez a regula pedig meg nem csal (nisi per accidens, úgymint betegség miatt).

Minden ábrázat, mely teljes korában tömör, tunyát és a ki világi gyönyörűsége adta magát, jelent; a függő ábrázat pedig gondolkodást, álnokságot jelent.

Nagy szájon, ha vékony ajak van és a felső valamennyire kihagyja az alsót, bátor szívűt és vastag embert jelent, a kicsiny szájon való vékony ajak erőtlent és versenyst, avagy ravaszt jelent. Mikor az ajak alápityyedett és lefügg, mint egy agg lónak vagy számárnak, agyatlanságot s tunyaságot jelent.

A kicsiny száj illik mind a szép asszonyokhoz, mind asszonyszabásuakhoz, azaz lágy emberekhez.

Az igen kihasadt és terjedett száj nagy chetőt, kegyetlen haragost jelent.

A hosszú áll nem jelent haragost és háborgót, a rövid, kicsiny áll kegyetlent és irigyet; ha az áll hosszan alányul, bús és bánatos embert jelent.

A kecskének avagy juhok szavához hasonlatos szó bolondságnak jele; a kik pedig a madarak módjára erőltetik szavokat, ártatlanságnak jele. A vékony és mintegy siralmas szó szomorut és gyanust jelent. A kik orruk által szólnak, úgy hogy kong belé, azok hazugok, gonoszakarók és más ember nyavalyájának örülők.

A hosszú és vékony nyakcsigolyájú rossz

gondolatut jelent; gömbölyded a léleknek jóságát bizonyítja és a testnek alábbvalóságát; rövid nyak merész de szoros markut jelent; az igen merész kevélyt és engedetlen.

A mell, ha sok hússal van befödve, tanulatlanokat mutat és háládatlanokat. A hasnál hosszabb mell eszest jelent. A szőrös mell és has állhatatlan embert jelent, istentelent és kegyesség nélkül való lelket – ha csak a melled szőrös, bátornak és merésznek jelent.

A vékony és hegyesen felálló vállak leselkedő embert jelentenek.

A mely karok oly hosszúak, hogy egyenesen felállván, a közép ujjaddal a térd alá érsz, ha négy ujjnyi volna is a térdedtől, mindenre alkalmas és állhatatos embert jelentenek. Ha pedig a karnak hossza csak a czombig ér, vagy egy kicsivel alább, rosszakaró embert jelent, ki más kárán örül.

A rövid és kicsiny kéz állhatatost és okost jelent. A tömör kéz, ha az ujjak rövidek rajta, versenygőt, leselkedőt és álnokot jelent. A meghorgadt és vékony kéz csacsogót és szelezt jelent.

A sima, fehér és lágy köröm, és a teljes, de mégis világos, jeles, jó elmét jelent.

A horgas és beállott körnök gorombákat és ragadozókat jelentenek; az igen rövidek gonoszra szándékozót.

Igen összeszedett és egybegömbölyödött ujjak fősvényt és gonoszra szándékozót jelentenek,

és a kicsinyek s vékonyak bolondot; a kicsinyek, tömör kezek irigyet s merész embert jelentenek.

Vékony, keskeny és lenyomult oldalak félénk embert jelentenek; hússal rakva és kemények, tanulatlant mutatnak.

Szárnak a húsa ha teljes s terhes, mértékletlen embert jelent és gorombát; a szárhús nagy volta pedig asszonyember-szabásának tulajdoníttatik.

A rövid és tömör láb igen gyenge embert jelent; igen hosszú lábak a csalárd embert ismertetik, vékonyka és kicsiny láb gonoszra szándékozót jelent.

A kik nagy lépéssel járnak, bátorszívűek, nagytehetők és hathatók. A ki gyorsan jár, összeszorítja magát, orcáját földre fordítja, az egész testét összefogja, irigyet, fösvényt és csalárdot; a ki aprót lép, azt is sietve, gonoszra szándékozót jelent.

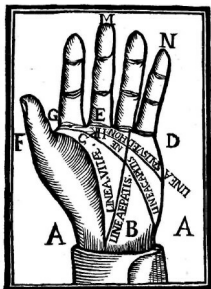
Bőrnek fekete színe ravaszt jelent, a fehér és piros állhatatlanokat; az igen fehér de halvány, erő nélkül tündöklő szemmel egyetemben bolondságra hajol; fehér és fekete közt való középszín világos, jó elméjű és jó erkölcsű embert jelent.

XXIX.

Chyromantia.

A chyromantikusok azt tartják, hogy ha az embernek a kezén egy linea sincsen, oliosa és ok nélkül való. Három főlinea van: linea vitae, linea hepatis et linea capitis, azaz: életnek, májnak és főnek lineája.

A mely embernek a linea vitae, linea hepatis

igen hosszú, tömör és piros, az igen hosszú életű lesz. A mely embernek igen sok apró s kurta lineája van a kezén, az az ember igen beteges lesz a világ szerint vagy igen rövid életű; minél kevesebb a linea, annál jobb az embernek, habár csak három lenne is, de jó hosszú, piros és tömör legyen, mert hogyha az halvány színű, úgy gonosz.

A) Mikor a kezéd fejt meghajtod, egynéhány lineát találsz a restrictán, melyeket gazdagság és

szegénység lineáinak hívják; nézd meg őket jól, hogyha a többi vékony, ifjúságodban gazdag leszel, mintsem azután; ha pedig az utolsó tömörebb, vénségedben gazdag leszel, mert a felső linea az ifjúságé, az utolsó a vénségé.

B) Hogyha a linea hepatis összeér a vitae lineájával, akár a cerebrum lineájával: az rettenetes dolog. Mert vagy fejét veszik annak az embernek, vagy megnyúzzák, vagy valami egyéb kinnal nyomorulttan hal meg és nyilván olyannak jobb lett volna, ha e világra nem is születik soha, mondják a chyromantikusok.

C) Mikor kétágú a vitae lineája odafenn, igen szép dolgot jelent, kedves az ilyen ember mindenki előtt, jámbor, és vidám, hosszú életű, szerencsés, szép termetű, éles elméjű, ifju korában szakála lesz, még jobb, ha kicsiny kereszt van felette.

D) A mennyi lineát találsz a kis ujjad mellett, a kezed oldalán, annyi feleséged lesz neked vagy törvény szerint, vagy nem, az a te dolgod.

E) A mennyi lineát találsz a nagy ujjadnak a közepén, annyi gyermeked lesz.

F) G) A hüvelykeden első és felső linea, a hajlás, ha mind a kettő felül összeér mint egy gyűszű, azt el nem kerülheted, felakasztanak. Ha pedig egyfelől összeért, másfelől nem, fejedet veszik.

H) A nagy ujjad alatt, ha valami egyenes lineát találsz, honoris linea, minél hosszabb és egyenesebb, annál nagyobb tisztességedet jelenti.

I) Ha valami apró lineák mennek át rajta, sokan bánják tisztességedet.

K) Ha maga a linea horgas, megbomol valaha tisztességed.

L) Mons Veneris, azaz a hüvelyked alatt való dombocska, hogyha csak kevésbé lineás és sömörögős és eleven piros színű, jó termetűt, asszonyemberest és kevélyecskét mutat. Ha pedig fölötte sok linea keresztül kasul, rend nélkül, azt kétségkívül bujának, tisztátalannak, morgónak, háborgónak, asszonyemberrel vetélkedőnek és mord kedvűnek tudjuk.

M) Ha valamelyik ujjadnak a végén, a felső ízen lineákat találsz: vagy vízbe halsz, vagy valami hideg betegség miatt kell meghalnod.

N) Mikor valakinek az ujjai igen bütykösek, jóakaró ember s örömet barátságos lesz, mindenben szerencsés ugyan, de soha meg nem gazdagulhat.

XXX.

Karácson napjáról.

A jövő egész esztendőnek minőségét mikép ismerhetni meg Karácsonestéről?

Ha Karácsoneste és éjjel tiszta, szél s eső nélkül van, azt reméljed, kétség nélkül elhiggyed, hogy jövő esztendőre bor, buza és mindenféle gabona nagy bőséggel terem. De ha esős és szeles idő van, buzának és bornak szűk termése lesz. Ha napkeleti szél fúj, mindenféle baromnak dögleletességből halálát jelentti, a napnyugoti szél pedig királyoknak és főuraknak betegségét és halálát jelentti, ki mind gazdagot, mind

szegényt egyaránt elhord. De örüljünk annak, hogy ha az északi felszél fújdogál, mert bő és csendes esztendő lesz, ha megérjük; hogyha pedig alszél délről támad, mindennapi betegséget és bajt jelent nekünk.

Karácson napjáról.

Vasárnapra ha esik, jó tél lesz, de szeles; jó nyár, de száraz, jó mértékletes tavaszi idő, bor bőven lesz, a barom megsaporodik, juhok nyája megsűrűsödik, méz és gabona lesz bőven, kerti vetemények is jól teremnek, mindenféle gyümölcs bőven terem, békeség és jó egyetértés lesz az emberek között.

Ha hétfőre esik, közép tél lesz; ha a tavasz szeles és háborgó, háborúság következik, hadak gyülekeznek, sok jó anya fiait megsiratja. Télben nagy jég lesz, mely után halál következik. Bor bőven lesz, madarak és barmok döglenek.

Kedden ha esik, nagy, hosszú tél, sok és jó fuvarok lesznek, nedves tavasz; sok gyuladások, nagy döghalál, bő gyümölcs, jó szüret, de sok jámbor asszonyember meghal.

Szerdán ha esik, kemény zuzmarázos tél, szeles tavasz és nedves jó nyár, jó és mértékletes ősz lesz, bő bor és jó gabonának sírja. Madarak és juhok s egyébféle okatlan állatok, vadak, barmok nyájai szaporodnak.

Csütörtökön ha esik, jó kemény tél, de szeles tavasz lesz; száraz nyár, de jó zab lesz, buza félrékszint

avagy némely földön ritkán lesz. Bor félrésztint terem, almának bősége és sok virág lesz.

Pénteken ha esik, zürzavaros tél, jó tavasz, de szeles lesz, jó és heves nyár, de száraz. Szemfájás igen uralkodik. Az ősz száraz, bő bor, buza és olaj bőven lesz. A juhok és egyébféle barmok és nyájak igen döglenek.

Szombaton ha esik, akkor jó tél, de háborgó és nagy hó lesz, szeles tavasz, de a nyár kedvetlen, ritka zab terem, mely drága és az embernek nagy kára-ra lesz.

XXXI.

Karácson nap után való 12 napból.

Esztendőről esztendőre minden hónap minőségét mikép ismerhetni meg?

Az előbbi prognostikumban az időnek megismertetéséről bőven szólottunk, mindazonáltal a következő magyarázatokhoz is a mi eleink igen értettek, és meg is becsülték úgy mint bizonyos dolgot. Mert Karácson napjától fogva tizenkét egész napot számlálván, a minő idő van napról-napra, olyan van óról-óra egész esztendőn át, mert egy nap egy egész hónapot jelent. Ugymint Nagykarácson napja Boldogasszony havát jelenti, másodnap Karácson után Bőjtelő havát, harmadik nap jelenti Bőjtmás havát, negyedik nap szent György havát, ötödik nap Pünkösöd havát, hatodik szent Iván havát, hetedik szent Jakab havát, nyolczadik nap Kisasszony havát, kilenczedik nap szent Mihály havát, tizedik nap

Mindszent havát, tizenegyedik nap szent András havát, 12-dik nap Karácson havának mivoltát jelenti.*

XXXII.

Paraszt ember regulái az idők változásáról.

Mikor napkeltekor igen sütős meleg van, az nap eső lesz.

Ha napnyugaton vörös felhők vannak, tiszta idő; ha pedig eloszolnak, eső és szél lesz. Ha fekete felhők a napot elborítják, azon éjjel kis eső csik.

Napkelet felé reggel ha vörös felhők vannak, esőt vagy szelet jelent.

A nap körül midőn háló, avagy udvara van, mikor felkel, a mely felé kibomol, arra szél lesz, mind eloszol és feltisztul.

A holdnak észak felől ha hegyes a szarva, fölszelet hoz. Ha negyedrésze elvörösül, szelet és záporosót hoz. Mikor a holdtöltében ködös és homályos, hó fogytára eső lesz; ha vörös, szelet jelent.

Ősszel ha tiszta idő áll, szél lesz.

Csillagok ha igen futkosnak, szél lesz.

Tiszta éjjel ha villámlik, éjszakeről nagy szél és zápor jön. Estefelé ha napkeletről sötét felleg jön, nagy eső lesz.

Sűrű fehér felleg esőt jelent.

* Jcgyzés. Mások azt Lucza napjától kezdik és Karácson napig számlálják.

A tűz mikor nem igen vörös, rossz időt jelent.

Télnek kezdetében ha az apró madarak nagy sereggel mennek ennivalót keresni, hideg és igen erős tél lesz.

A tengeri madarak ha nem szárazkodnak a par-
ton, tiszta időt jelent.

Ha víz mellől szaladnak a madarak, hirtelen
tél lesz.

Ha tisztítják tollaikat a madarak, esőt jelent.

Ha fészkeikbe sietnek, esőt várj.

Ha erősen vízben fürödnek, esőnek jele.

Szárnyukkal ha erősen csattognak, esőt éreznek
a madarak.

Ha vízből a mezőre futnak, esőt éreznek.

A fehér madarak, melyek nálunk nem szoktak
lakni ha előjönnek, iszonyú nagy háború lesz, fekete
madarak pedig esőt hoznak.

A gém ha fenn jár, tiszta idő lesz; ha a mezőn
álldogál, esőt jelent.

Szárazföldön lakó madarak ha víz körül zajong-
nak, esőt hoznak.

Ludak ha igen repülnek és kiáltanak, nagy égi-
háború lesz.

Récze ha veszteg állván és csattog szárnyával,
eső lesz, ha futkos, szelet érez.

Réczék ha mély vizet keresnek jó idején, nagy,
erős szélnek jelensége.

Bakok ha rútul ficzkándoznak és öklelnek, nagy
szélvész támad.

Szamár hátát ha földhöz törli, esőt jegyez; ha fülét törli, nagy szelet jelent.

Pókhállót ha sokat látsz széjjel, nyáron szelet vagy esőt várj, télen pedig havat.

Ha az esőnek cseppjei hamar felszáradnak szél nélkül, nagyobb esőt várj.

Az állóvíz ha igen meleg, mikor a nap nem süti, esőt jelent.

Ha igen bőven forr a forrás és fakadoz, igen nagy esőt várj.

Nedves tél után száraz tavaszt várj.

Ökör ha visszanyalja a szőrét, esőt érez.

Mikor eső van és az ökör erősen iszik, sok ideig tart az eső.

Első lábát ha harapja, szelet vagy esőt jelent.

Az égre ha ásit, nagy eső lesz.

Gyorsan ha eszik és jobbra feküdt, nagy szélvész jelent.

A barom ha bal csipőjén fekszik, tiszta idő lesz.

Mikor sok béka ugrándozik a lyukból, eső lesz.

A macska ha első két lábával erősen mossa fejét, esőt jelent.

A holló ha a napra nyújtja száját, hévséget jelent, ha tiszta időben zajong, esőt.

Tarka varjú ha fürdik és azután tétova sétál és kiált, eső lesz, ha követő víz mellett kiált, esőt jelent rövid nap.

Ha gyorsan egymásután kettőt szól, szélvész hoz. Ha reggel zajong, tiszta időt; ha este, gonosz esőt vagy szelet.

Ebnek ha korog a hasa, esőnek jele.

Ha széjjel hever a földön, nagy szelet jelent; ha jobbra fekszik, szélvész hoz.

Ha későn mennek a galambok a kosárba, esőt jelent.

Eső után ha homály van, feltisztul.

Prücsök ha sok van, dögös és halálos esztendőt jelent.

Harangszó ha csendes időben messze elhallik: esőt jelent.

Fakupának és egyéb faedénynek mikor a dugója nagyon beszorult, hamar eső lesz.

Nyáron a sütő hévség esőnek a jele.

Mikor ide alá, a mi helyünkre üzetik a melegség, télen a fehér felleg havat jelent, nyáron ha sötét, esőt hoz.

Mértékletes meleg eloszlatja az eső záporait.

Mikor igen sűrű az égen a csillag, azt jelenti: hogy már a földi pára oda feljutott és eső lesz. Mikor igen futkosnak a csillagok az égen, mintha farkuk maradna, nagy szelet jelent. Ha mindenfelől futkosnak, sokféle szelet várj.

Tiszta időben egy igen kicsiny felhőből zápor-esőt várj.

A bogáncskórónak a kórója, ha más színű és behajlott, esőt jelent.

A nedves állatok, ha igen száradnak, esőt jelent, mert a párát felbocsátják.

Theofrastus azt mondja, hogy természet szerint nem lehet vízözön különben, hanem ha előbb egy évig nem lenne eső. Második jel, ha nagy aszályban kiszáradnak a vizek és kifolyó források, aztán mikor ama nagy folyóvizek apadnak; mert néha oly dolog történik, hogy a vizek egy helyben kiszáradván, másutt crednek el. Aztán az égen nagy csoport tüzet látsz és nagy üstökös csillagot. Régenten, ötszázhetvenedik esztendőben, az égen tüzet láttak hosszan és vért is, azon esztendőben oly nagy árvíz volt, s a

Tyberis vize úgy kiáradt, hogy egynéhány várost felforgatott.

Ha a fegyverek csattogását hallod, vagy az ég alatt nagy zúgást, vagy a föld mintha bőgne, ugyan-ezeket jelenti; a mi a tókban is megtörténik, mert aféle párának a sokaságát jelenti, melyből árvíz lesz.

Ha az égen két napot látsz, vagy két holdat: ha két napot, nappal lesz a veszély, ha két holdat, éjjel lesz. Az élő állatok is megmutatják, mert vagy madarak, vagy földi állatok ugyan megijednek a záportól és láttukra is elhagyják az ő helyeiket, és reggel elmennek egyik földről a másikra; természet ellen pedig az Isten azt megteheti, a mit mi nem vélnénk.

Télben, ha hirtelen megszárad papiros vagy más egyéb valami, nagy deret jelent.

A tövises sündisznó, ha két lyukat csinál, északra egyiket, a másikat délre: a melyiket becsinálja, onnan te szelet várj; ha mind a kettőt becsinálja, igen nagy szél lesz.

Hangya, ha tojását visszavonja, esőt érez, ha az oduból kijebb húzza, esőt hoz, ha jól ki- s behordja, tiszta idő lesz.

Vadrécze, ha szárnyaival csattog, esőt jelent, ha pedig víz alá bukik és repdes, szelet jelent.

Ha az üszög erősen szikrázik, szelet vagy esőt jelent. Ha a korom hamar hűl, eső lesz.

A sarló vagy kasza, ha nagyon feketedik, mikor a füvet vágja, esőt jelent.

Ha fehér pára megy a földről, vagy a vízből jön

reggel és este, tiszta időnek jele; ha éjjel, másodnapra jelenti azt.

A tyúkok, ha a vízen csattognak, vagy ha nagy sereggel gyűlnék valahová, nagy esőt érznek. A kakas, ha este idején kukorikol, szelet vagy egyéb időváltozást jelent.

Ha későn, már napnyugat után, kukorikol, hamar eső következik.

Darvak ha futnak a berkekből, esőt jelent, mikor egyenesen előrepülnek és nem csavarognak, tiszta időt jelent; ha igen mennek, hamar telet várj.

A fagyás, ha esőtől elsőben olvadni kezd és napkeletről szél fúj, a fagy még sokáig tart.

A gém ha reggel zajong, esőt várj; ha a víz felett fut és erősen zajong; szelet várj.

A nap körül ha valami kerekesség van, melyet deák nyelven „halo”-nak, magyarul pedig udvarnak szoktunk mondani és nevezni, hogyha egyaránt van, tiszta időt jelent, azonkívül hogyha fekete köd van, jele nagy záporesőnek és áradásnak is.

Fecske, midőn a víz mellett röpdös, szárnyaival vagy a hasával a vizet veri: esőt hoz.

A tűznek lángja, ha tétova tekereg, vagy a gycrtya, ha szikrázik vagy nehezen gyulad meg, vagy az eleven szén, ha a fazékhoz ragad, vagy a hamu és tűz, ha összetapad, vagy a tűz, ha igen fényes, mind-ezek jelei lesznek a villámlásnak, mennydörgésnek és sok esőnek is.

Köszvényes ember, midőn a lábát fájlalja, vagy

a kinek a csontja eltörött és jól meg nem gyógyult, esőt érez.

A fülemüle, midőn erősen énekel és keservesen, hamar tél lesz.

A fényes bogarak ha igen repülnek, az árpa már megért.

A farkas, midőn ordít, gonosz és rossz időt jelent. A farkas, ha szép, ékes helyeket tart, szelet érez.

A hegyek, mikor annyira füstölögnek, hogy nappal alig átláthatni, esőnek jele.

Zúgás, ha van, szelet jelent.

A héják, midőn futkosnak az égen és játszanak, tiszta időt érznek.

Apró legyek estefelé ha sereggel gyűlnek, tiszta időt érznek.

Legyek ha erősen mardossák a szemedet és a szádat, erős záporosót jelent.

Buvárok, ha hirtelen repülnek és kiáltanak, esőt vagy szelet érznek.

A víz midőn igen kék, alszelet várj; ha pedig fekete, fölszelet várj.

Bagoly, esős időben ha kiált, tiszta időt jelent.

Felleg, ha még el nem oszlott és zúgással jó, mely zúgás egyaránt van, mintha bögne: záport és mennydörgést hoz.

Fellegek ha felvitetnek, tiszta időt várj.

Feltisztulás után ha egy kis felleg van, mely széjjel oszlott, még olyankor esőt várj.

Fellegek, apránként szakgatva midőn mennek,
szél van.

Fehér felleg esőt hoz nyárban, télen havat.

Minden apró köd, ha alá tart, megtisztul, ha
pedig feltart, befellegzik.

Fagyos időben, ha kis hó esik, sokáig tart a fagy;
ha nagy hó esik, hamar elolvad.

Fehér felleg, ha sok van, este a látkör (horizont)
felé, télben nagy havat jelent.

Berkeknek ropogása és fa levele ha lebeg, felszel-
lő, berkek ha feketék, eső lesz.

Gyenge bárányok ha idő előtt bakozni kezde-
nek, döghalálnak jele.

Bakok, ha igen mohón esznek, esőt érznek.

Gyertya vagy olaj, ha szikrázik, esőt ércz.

Kecske ha erősen bakoz, rossz idő lesz.

Kecske ha igen későn bakoz, tiszta idő lesz.

Juhok, ősszel ha igen kapálnak vagy ugrál-
nak, egymáshoz hajtván fejöket, nagy, iszonyú telet
éreznek.

Sem igenhev időben nem lesz sok eső, sem igen
hideg időben sok hó; mert a fellegek megemész-
tetnek.

Lábod ha igen verítékezik, alszél esőt hoz.

Szilva ha sok terem, háborús időt jelent.

Disznók, ha futnak a szalmacsutakkal és elvetik,
esőt érznek. Veréb ha reggel igen zajong, visit és
csiripel, esőt várj.

Barmok ha felette igen latorkodnak, eső lesz.

Bolhák ha igen csipnek, eső lesz.

Pávák ha igen kiáltanak, esőt érznek.

Harkály ha igen koltog, esőt és záporosőt érez, azért hívták régen eső-madárnak.

Békák ha erősen zajongnak, esőt érznek.

Harmat ha nincs reggel, szél sincsen, esőt vagy deret jelent; ha igen sok a harmat, bizvást várj jó időt.

Salamandra azaz vízi borju esőt hoz.

Az egér megérzi a szelet; a mely felől jó, bedugja a lyukát.

A nap mikor tisztán lenyugszik és felkel, tisztulást várj; ha pedig vörös vagy egyéb színű felhő van körülötte reggel, jót ne várj. Mikor vörösben nyugszik vagy ha későn látsz olyant utána, szelet jelent. A nap mikor feljő, ha igen nagy, esőt hoz.

Scilla azaz vadhagymának virága, a vizes szabásu és ha későre elhervad, bő buza terem.

Napkeltekor hogyha hőség van, de nem sütős, szeles idő lesz.

A hold és a nap mikor fekete vagy zöld színt mutat, esőt hoz; ha pedig vörös, szelet; mert a vörös szín Mársnak szolgál.

Télen a nap mikor lenyugszik, ha vörös és fényes; ha akkor hideg szél fú, nagy erős dér lesz éjjelre.

Esős időben mikor éjszakra tisztát látsz vagy délre nagy, sűrű felhőt, tiszta időt jelent.

Fájdalmasak midőn erősen megfáznak, nagy dér lesz.

Télen ha igen fényesek a csillagok vagy nagyon szikráznak odafenn, hidegnek jele.

Ha igen nagyoknak tetszenek a csillagok este, szelet jelentenek.

Veteményeknek magva mikor igen könnyű vagy rút belül, drágaságot várj.

Gyümölcs mikor igen bőven terem, nem jó jel.

Mikor tavasszal az erdő igen hideg és száraz és tavasznak végén a nagy hideg leszáll, te ne félj, hogy bő gyümölcsöd legyen, bor sem sok terem; ha száraz a tavasz, gyümölcs kevés lesz, de igen jó érett.

Tavasz és nyár midőn igen ködös vagy homályos, sok ideig drágaságot és halált jelent.

A nyár ha igen száraz, a gabona drága lesz; nem jó ha a halak megdöglenek, kegyetlen betegség lesz; ha meleg nyár lesz, sok halál, sok gyümölcs; ha hideg lesz, nem dögös, de a gyümölcs éretlen.

Ha nedves az ősz, nyulós bor lesz tavaszra; ha az ősznek utója nedves, a gabona megdrágul; ha száraz az eleje, drága lesz a köles; ha igen hideg, nem egészséges a gyümölcs; ha az eleje valamennyire száraz és hideg, jó.

Télen ha nagy szelek dérral fűnek, mindent elszűkitnek.

Télen ha nagy hó leend, bőséget jelent; ha pedig dara- és kőeső sok van, drágaságot jelent.

Sáska és földindulás döghalálnak és szárazságnak jele.

Ha bő a hal: aszályt és drágaságot jelent.

Buza midőn sok termett, drága a hal.

Gabona mikor virágzik, ha a napnak fénye elvesz, akkor a buza semmit sem ereszt.

Madarak, kiváltképen szajkók, mikor sereggel mennek erdőről falura és városokra, soha nem jó jel, gonosz következik.

Földindulás sok veszedelemnek jele, inkább döghalálnak; midőn az ég sokáig csendes, semmi háború nincs, a vizek bűdösek.

Földindulás néha két esztendeig tart, néha negyven nap után megáll; de ha meghaladja, két esztendeig meg nem szünik, olyankor jobb éjszakára a föld alatt való boltos helyen laknod; aztán a házad pádimentumos legyen s szurdékos, bátor szivű légy, ne félj, nem halsz meg, ha Isten úgy akarja.

Pap-denevér ha este jó idején fészkeből kijön és tétova röpdös, bizonyos jele szép időnek.

Vakand ha nagyon ássa magát, nagy esőt érez.

Földi giliszták ha kijönnek, esőt érznek.

Pap-macskájának kit hívnak, ha sokan járnak idestova, nagy esőt érznek.

Madarakkal ha éjjel álmodol, nagy szél fúj.

Az esztendőnek egyik része tiszta volt, a másik nem lesz; az ősz ha tiszta, a tél háborgó; első esztendő ha nedves, a másik tisztább lesz; oka az, mert a száraz felgyűjti a párát az ég alá, és abból eső lesz.

Minden kemény szelek hidegitenek és szárítanak, a lágy szelek nedvesek és melegek.

Szél ha támad a hold feljövésekor vagy napkeltekor, sokáig tart; és ha nappalra vagy éjjelre megáll, mégis rá kezd, sokáig tart, és holdfogytára nagyobb szél lesz, a mely szél nappal indult, többet árt, mint a mely éjjel.

Északi vagy felszél tiszta időt hoz.

Napkeleti szelek mind szárítanak.

Napnyugati szelek nedvesitenek.

Déli vagy alszél meleg esőt hoz.

Napkeleti szél után ha forgószél fúj, nagy égiháboru lesz. Éjszaki villámlás széllal össze, eső lesz.

A felszél egészségesebb, mint az alszél.

Ha vizes az üveg, ugy a vas is, esőt várj.

Az ölyv két nappal a harcz előtt megjelenti, melyik fél bírja meg a másikat, az orrával a mely felé fordul, ott meggyőztetnek; régen a királyok igen vigyáztattak erre.

A tehén ha ágra néz fel és száját vagy orrát feltartja, esőt érez.

Mikor déli vagy alszél, vagy napkeleti szél éjjel erősen fúj, rút álmokat látunk.

XXXIII.

A villámlásról.

Hogy mi a villámlás, értsed, jó tudni, hogyha üvegpálczát posztóval hevesen dörzsölsz, és bodzafa beléből golyóbist faragsz, az üvegpálcza ezt magához

vonja, avagy ha jóféle spanyolviaszkat vagy gyantarudacskát éppen úgy dörzsölsz akár posztóködmened ujján, már most tépj papírt, mint a kiskörmöd, apróra, a viaszok magához vonja azt. Ha pedig megcselekszed, hogy fanyélre tűzött üres rézgolyóbist, akár mint egy alma olyan nagyot amasz üvegpálczával sokszorosan érintgeted és kis idő múlva aztán behajlitott nagy ujjad bütykét viszed a rézgolyóhoz, ebből az ujjad bütyke piczi fényes szikrát húz, a mi megböki ujjadat akár a tűszúrás. Az üveg akár a gyanta azon minémüségét a nagyhírű tudósok villamosságnak nevezték, és ez az, a mi szikra formában a rézgolyóról ujjadra szökik, a mikor kis serczegéssel szól.

Hát mikor a felső levegőkben a felhők összesűrűlnek a meleg aérrel, éppen oly módon lésczen velők, mint a hogy lett az üvegpálczával és a rézgolyóval. Azaz hogy a felhő villamos minémüségű lesz, annál tömörebben, minél hogy nehezebb és sűrűbben fenyegető az. Az ilyen felhő, mint a rézgolyóbis, szikrát rejteget; de a minthogy a felhő százmilliomszor nagyobb, mint a rézgolyóbis, a szikrája is épenséggel annyszor hatalmasabb lesz; azért is ez okból aztán mikor a villamos minémüséggel eltelt felhő elegendő közel ereszkedik akár másik felhőhöz, emez kivonja belőle a szikrát, mint akár a mérges embert valaki megbosszantja, az kitör. Ha pedig a haragos felhő a földhöz ereszkedik közelebb, erre csap át a szikrája, ezt is láthatjuk, de valamint az ujjad bütykéhez hozott kis szikra serczegve szól, azon módon az óriási

szikra a felhőből nem serczeg, hanem hatalmas dörgéssel szól, akár az ágyú.

Ebből megértheted, hogy miből származik az égből jövő szikra, a mit villamos minémüségnek neveznek a tudósok, és azért a felhőkből jövő szikrát villámlásnak, villámnak mondják, ennek a megszólamlása pedig az, a mit mennydörgésképen hallatsz. De hamarább látod a tüzet, mint meghallod a szólását, mert hamarább fut az aérben a fénye, mint a hangja, a mint hogy az agár is hirtelenebb mint a medve.

Ha keveset villámlik, sok dörgéssel, ne félj, mint mikor sokat villámlik és keveset dörög.

Ha csak észak felől villámlik, másod napra esőt várj és iszonyu szelet.

Ha dél felé villámlik tiszta éjjel, onnét szelet és záport várj.

Tiszta időbeni villámlás hévséget jegyez, ha a horizont (látkör) felé villámlik dörgés nélkül, tiszta időt jelent.

Nyárban estve villámlás a harmad nappal előtte való esőt jelent.

A villámlás megállítja a szelet, és nagy dörgéssel összekeverve inkább megállítja tavasszal, de ősszel nem annyira.

Mikor nagy villámlások vannak, sok angolnát vagy csíkot foghatsz, mert ők a keserű vizet nem szeretik, a villámlás pedig megkeseríti, mint egy füstös üszög, azért megégnek a füvek is gyakran.

XXXIV. **A mennykőről.**

A mennykő nem egyéb, mint a lecsapó villám.

Jól tanácsul vedd és tartsd eszedben, a mit a tudósok javallanak, nehogy kárt szenvedj gondatlanságból. Azért is nagy villámláskor, égi háborúkor tüzet ne rakj, ha csak nem kicsit és jól védett helyben; sőt a mi tűz van házádban, akár tűzhelyeden a mi nagy lánggal nyalakodva keményen pattogzik, jó azt egészen kioltanod a haragos időnek elmúltáig.

Mikor vad villámok száguldoznak a megfélemllett aërben, szobádban, házádban ablakot, ajtót ne nyiss, hanem jól betedd azokat és vonulj el tőlük, mert szeret eltévelyegni a tüzes szikra és nem ismered, mi természetű házad alatt a föld és minéműség rejtőzik abban.

Ha kívül ér az idő haragja, jól vigyázz, hol vagy és jusson eszedbe, hogy nagy térségen álló magányos fa alá ne huzódjál, mert kárát vehetnéd bizalmasságnak. Azt pedig ne véljed, hogy a mi alásuhan, kő legyen. Mert ha kő volna, nem keringene és futkosna ide s tova és fel nem szöknék, mint egy láng, hanem valamit találna és elérne, mind csontját, mind husát.

Plinius sokféle mennykövet számlál elő, némelyik igen száraz természetű s az olyan csak szagat. Némelyik nedves, némelyik éget, és némelyik nem égethet, hanem rútul megfeketit; mind fényes és csudálatos természetű. A magas helyeket szokta megütni a mennykő, mert olyanoknak előbb közelükbe jut,

sem mint mélyebben fekvőkhöz. Így van, hogy nagy térségen álló egyedüli fát hamar felkeres, sok fa közül is a magasabbat szereti.

A mit pedig hamarább ér, abba ütközik; néme-lyik pedig a földbe sem ér, mert ha ér valamit az ő erejében, akkor eloszlik. De ezeknek az okait mi bizonynyal meg nem mondhatjuk; mert csudálatos, és okosságunkkal meg nem foghatjuk. Ki nem csudálkoznék rajta, hogy a mennykő néha úgy üti az embert, hogy erszényében elolvad a pénz, és önma-gának semmi baja sincsen, sem az erszény meg nem égett. A szablya megtüzesül a hüvelyében, és előbb meg nem ég a hüvely. A dárda vasa úgy megolvad, hogy mind lecseppeg, a nyele megmarad. A borhor-dót úgy üti, hogy mind elromlik, és a bor el nem ömlik harmadnapig, és a ki abból iszik azután, vagy megbolondul, vagy meghal bele.

Továbbá, minden állat, a kit a mennykő megüt, oda fordul fővel, a mely felől reá jön a sebesség. Ha egy fát megüt, még a szálkája is oda fordul, a honnan jön a sebesség.

XXXV.

Mennykőnek miképen kell Isten után ellene állani a bölcs természettudósok tanítása szerint.

Legfőbb oltalmunk attól is nekünk az Isten, mint szintén egyéb nyavalyáktól; de mivel hogy van-nak Istennek eszközei, melyek által cselekszik és az

emberek gonoszságait megbünteti, azért a többi között ez is egyik eszköz, melytől félnünk kell és igazán élnünk.

Dicsérik pedig Isten után sokan a borostyánfát a mennykő ellen, melyből Tiberius császár koszorút viselt mennydörgéskor.

A nagy víziborjut, mely a tengerben és a nagy vizekben terem, meg nem üti a mennykő, jó azért bőréből nálad tartani; régenten sarukötőt csináltak belőle. Mennydörgéskor szemeidet hunyd be és füledet pedig tapasztd be, mert megvakít.

Természet szerint a mennykő a vasat is gyűlöli és soha azt meg nem üti, a ki igen vasas, kiváltképen ha olyankor megöntözi a vasat.

A saskeselyűt meg nem üti a mennykő, onnét mondja Plinius, hogy régen tartották a királyok a seregben, és nem ütötte meg őket.

Egynéhány bölcs ember írja, hogy a vörösklárís jó ellene és a ki magánál tartja, bátorságos attól.

A mely órákor alá esett, jó abban az ajtóra függesztened, és meg nem üti azt a házat a mennykő még azután sem, ha leveszed a követ.

A nehézkeseket és az aluvó embereket meg nem üti soha a mennykő.

Mikor mennydörög, ha erősen huzzák a harangokat, nem jó oda a mennykő, mert a zengés tova kergeti.

Télben kevés van és ritka helyen, mert a hideg ellensége a tüzes párának. Nyárban sem igen a cor-

ruptió miatt, hanem ősszel és tavasszal. Soha nincsen Scitiában mennykő a hidegtől. Egyiptusban sincs a melegségtől, hanem Olaszországot bántja igen, mert sehol nincsen bántása ott.

Campaniában nyárban és télben látnak mennykőt, mert ott mindenkoron tavasz van, soha nincs hideg.

Ha magas tornyokat üt meg a mennykő és házakat gyakran, azon esztendőben nagy drágaságot jelent.

A reggeli mennydörgés esőt hoz vagy szelet. Ha délben dörög, záporosót várj; ha a napnak utolsó órájában dörög, égháborúnak a jele; ha nyárban sűrűn villámlik, ritkán dördül: eső van.

Hermes, a bölcs csillagász írja, hogy ha Boldogasszony havában dördül a menny: nagy, kemény szeleket és bőséget jelent.

Ha Bőjtelő havában: sokaknak halálát, főképen gazdagokét jelenti.

Ha Bőjtmás havában: kemény szeleket, bőséget és hadakat.

Ha szent György havában halljuk először: jó és használatos időket.

Ha Pünkösöd havában: éhséget és nagy drágaságot.

Ha szent János havában: bőséget.

Ha szent Jakab havában: jó és sok buzát jelent.

Ha Kisasszony havában: jó szerencsét a vetéshez, de sok betegséget.

Ha szent Mihály havában: bőséget jelent, de urak között vérontást.

Ha Mindszent havában: nagy szeleket, de semminek sem árt.

Ha szt. András havában: elég és jó gabonát ígér.

Ha Karácson havában dördül: bőséget jelent és békességet.

Nyárban a hol villámlik és dörög, onnan nagy szél jön.

Télben és ősszel pedig a villámlás után megáll a szél.

XXXVI.

Az üstökös-csillagról.

Az üstökös-csillag, mint a bölcs Aristoteles mondja, nem igaz csillag, mert nem mulnék el; hanem a meleg és igen száraz párából lesz. Meggyuladnak eféle száraz anyagok odafent az égnek sebes forgásától, mert, a mint mondtam, minden mozgás és forgás melegít, más az, hogy a tűzhöz közel van; hogy pedig soká tart, az az oka, mert a földről megy fel a gőzölgés. Azt pedig elhiheted, hogy az gyuladás, mert azt mondja Seneca, hogy hat hónapig egyszer égett volt a felé, az az üstökös-csillag volt és nagy sebes hévség volt miatta; kevésbbé nem tart két hónapnál, többi miköztünk nem nyolczvan napnál.

Nagy szeleket jelent pedig a felé és szárazságot. Ne csodáld hát, hogy utána éhség és drágaság lesz, mert az aszályból és szárazságból következik az, mert

az aszály mostohája a veteményeknek. Döghalál is lesz belőle, mert a nagy szárazság melancholiát és cholériát terem, a melancholiából bolondulás, hagymáz, kórság, ebeknek dühödése lesz. A cholériából pedig, mint Hypocrates (7. Aphorisma) mondja, kegyetlen hideglelések, gyuladások lesznek és a gyuladás minden betegségnek anyja. Jóllehet pedig az emberek azt tartják, hogy Isten jó végre miveli, mert egyik fejedelem meghal, talán jobb következik és halála után megújul a föld.

Az üstökös-csillag hadat is jelent. Mert szerez hévséget, az pedig a cholériát, a choleria dühösséget, haragot, visszavonást, a mint írják, hogy volt Julius Caesárnak halálakor.

Akkor pedig inkább azok hálnak, kik kedvökre élnek, nem annyira a község, mert az a mi keveset ehetik, jól megemészt.

Az üstökös-csillag egy egész esztendőre jelent gonoszt, de kiváltkép odafelé, a hová az ő fényét nyújtja, ő mely felé pedig tart, ott lesznek még a gonoszok. Sőt ha azon időben vagy a holdban vagy a napban fogyatkozás leend, természetesen mind e nyavalyák még annál rettenetesebbek lesznek.

Hányféle pedig az üstökös-csillag és miképen legyen meg, nem szólok most arról, itt csak prognosztikon szerint írok, éjjel inkább tetszik. Ha a Kosban van, Németországra tart, vagy Angliára; aztán a farkát nézd meg, hová nyúl, ha soká tart, annyival veszedelmesebb.

XXXVII.

A szivárványról, melyet Irisnek mondanak a deákok.

Mikor tiszta idő van és szivárványt látsz az égen, bizonynyal higgyed, hogy eső lesz, ha pedig eső után látsz szivárványt, feltisztul hamar. Ha dél felé van a szivárvány, igen nagy eső; ha napnyugatra van, csak egy kicsiny eső párából következik.

Ha napkeletre van és már a nap le kezdett nyugodni, szép tiszta időt jelent. Továbbá mennél zöldebb a szivárvány, annál szelesebb.

Bedo a bölcs csillagász azt írja, hogy 40 eszten-dővel az ítélet napja előtt elvesz a szivárvány e világról, és legelőször az fog el, midőn e világ elkezd végződni.

XXXVIII.

A napfénynek fogyatkozásáról.

Mikor a napnak szinte olyankor fogyatkozik meg a fénye, mikor a buza és egyéb gabona virágában van, bizonynyal tudjad, hogy nyomorult eszten-dő lesz.

XXXIX.

Az újságról és holdfogytáról való tanulság magvetésre, plántálásra, favágásra sat.

Tekints a következő ábrára, a mint ez ő két kezével a negyedekbe nyult, és így gondolkodjál felőle: hogy ha a bal kezettel holdnak negyedébe be-

nyulhatnál, itéld meg magadban, mert az az első növekedendő negyednek jelensége, ha pedig jobb kezeddél a hold negyedének kerektségébe benyulhatnál, és úgy, mint itt e képen látod, befoghatnád markodba, a holdnak elfogyását jelenti és annak két utolsó negyedeit. És így megismered a holdról, mikorban van.

A holdnak elfogyása és megtelése.

A holdat lásd meg harmadnappal a conjunctio előtt, mikor a szarva szép hegyes, vékony vagy azután harmadnappal napnyugatra: mert ha olyankor

szép, tiszta, fényes, tiszta időt jelent. De ha vékony és vörös és egyik fele mintha mozogna, világosan szelet jelent. A szél onnét jön, a honnét a földre felhők tartanak; ha fekete vagy zöld, olyankor nagy esőnek a jelle. Ha a holdnak kicsiny az udvara és fényes, tiszta, szép időt jelent. Ha pedig két vagy három udvar fekete szabású, oszló vagy zöld és fekete, nagy köcsőt jelent. Ha az olyan udvar nem oszlik el, ha egyik felől kezd megbomlani, onnét szelet várj. Mikor fölül áll a szarva, az éjszaki szél uralkodik, mely gyűlöli az esőt; mikor alá áll, a déli szél uralkodik. Azt eszedbe vegyed, hogy e világhoz mindenik Planétánál közelebb van a hold, azért hozzá alkalmazkodjunk mi, mert ő minden nedves állatokban igen uralkodik.

XL.

A földnek mivéléséről.

Vess búzát Aegidi, árpát, zabot Benedicti.
 Borsót Gregorii, lencsét lendeket Philippi.
 Hagymamagot Ambrosii, a mező zöldül Tiburtii.
 Azonban eljön a kakuk, certissimus nuntias veris,
 Kender Urbán, lent Vidi, répamagot Kiliani.
 Ruffi, télibuzát Assumptionis mess méhet ha tartsz.
 Palántamagot Viti, vágd le a káposztát Colomanni.
 Abdon és Senes fogadj aratót, memor esto.
 Húst sózz Lamberti, kolbászt post festum Martini.
 Ludat süss Osvaldi, sajót végy vincula Petri.
 Répát áss ad opem, káposztát vidi Dominum.

Hordozz ölyüt Sixti, menj fürészelni Bartholomaei.
 Fát végy, si velis bizony megkelletik Michaelis.
 Simonis et Juda szoktuk mondani: Vae tibi nude.
 Szobádat tapasztasd Calixti, fűts be Natalis Christi.
 Egyél disznóhúst Basili, légy jámbor per circulum.
 És jól lehet dolgod, most és in tempore omni, [ani.

XLI.

**Kézi kompasztom és árnyékóra, azaz: bal
 kézben mi módon ismerhessék meg az órát
 az útonjárók és egyéb dolgokban
 foglalatосkodók, mikor a nap tiszta és
 szépen fénylik.**

Im ez ábra, a félkéz, elédbbe adja balkezednek
 minden állapotját, melyből az órát megismerheted.

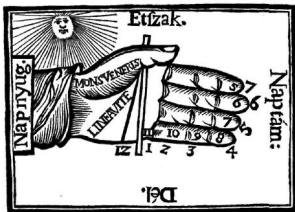
Az ábrának magyarázata

Legelőször látod a kéznek állását e világnak
 négy szegleteire helyezettvén, ugymint: napkeletre,
 délre, napnyugatra és északra.

Másodszor vedd eszedbe, hogy a hüvelyked
 alatt való dombocskát a bölcs Mons venerisnek ne-
 vezik.

Harmadszor, a dombocska alatt van egy Linea
 Vitae, azaz: életnek lineája.

Negyedszer, a hüvelyk- és mutató-ujj között egy
 szalmaszáltól adatik az árnyék a napnak tiszta fé-
 nyében.

XLII.

**Miképen ismerhetni meg az órákat az ember
bal kezén való öt ujjain?**

Nyilván vannak előtted ujjaidnak nevei, ugyanint az első hüvelyk, a második index, azaz mutatóujj, harmadik hosszúujj vagy bolondujj, negyedik gyűrűsujj, nevetlenujj, ötödik kisujj.

Délelőtti órák.

A második ujjadon (deákul Indexnek mondják) kezd el elől az első ízen az olvasást az öttől, mert akkor már nyárban a nap felkel úgy annyira, hogy árnyékát veheted. És így az Indexből kell számlál-

nod: mert ott van helye az ötnek a mint amaz ábrában látod.

A hosszú ujjadon kezd a hattól, mert ott a hatnak helye.

A nevetlen ujjadon kezd el a héttől, mert ott a hétnek helye.

A kis ujjadon kezd el első ízben elől a nyolczról, mert elől van a nyolcznak a helye. Az első íznek hajlásában olvastatik a kilencz; a második íznek hajlásában számláltatik a tiz. A kis ujjadnak utolsó szélén, a tenyereden fölül számláltatik a tizenegy. A tenyerednek első hajlásán vagy lineáján a tizenkető, és ekkor van minálunk a dél. Ezen tanulságokat pedig eszedbe veheted a fentebb megírt kézen.

Ez is tudnivaló szép dolog, hogy délelőtt a szalmaszáltól adatott árnyék által nem haladja az ujjadat, hanem oda rövidebben mutat csak. Délután sokkal tovább mutat, mintsem az ujjaid volnának.

Délutáni órák.

Ezelőtt megírtam a délelőtti órákat, öttől fogva délig azaz tizenkét óráig. Következnek már a délutáni órák, melyeket legott eszedbe vehetsz. Visszatérvén és ízről-ízre visszaszámlálván, a mint előszámláltam őket, tudniillik, a hol a 11 olvastatik, oda mutat a szalmaszál, mikor délután 1 óra van. A másik ízben a hol ezelőtt 10-et olvastál, 2-őt olvass. A harmadik ízben, a hol délelőtt 9-et olvastál, 3-at olvass. A kis ujjadnak a végén 4-et olvass. A nevetlen ujjadnak a

végén 5-öt olvass. A hosszú ujjadnak a végén 6-ot olvass. A mutató ujjadnak a végén 7-et olvass.

Ime elődbe adtam derék fundamentomát a paraszt- és mezci kompasztomnak, melylyel élnetünk minden külső szerszám nélkül.

Praxis.

**Mikép ismerd meg kezedben az órát,
mindennap, mikor tiszta idő és verőfény
van.**

Midőn a mezőn vagy és tudni akarod, hány óra legyen, végy fel egy szalmaszálat vagy fűszálat, vagy egy egyenes, kis és vékony fácskát, vagy ha deák vagy és pénzen nem vehetsz egy kompasztomot, végy egy író tollat és annak mérd meg a hosszát az indexhez vagy mutatóujjadhoz, a tenyered hajlásának felső lineájához, melyet odafent élet lineájának nevezünk, és se hosszabban, se rövidebben ne vedd. A szalmaszálat vedd a hüvelyked alá és a tenyered hajlásának szintén a felső lineáján, mely az életnek lineája, szorítsd be és tartsd egyenesen, a mint a következő ábrában megláthatod. Ekkor vedd eszedbe, az árnyék a szalmaszáltól melyik ujjadra mutat és melyik ízre, s így megmondhatod az órát.

Példa: Az árnyék mutat a kis ujjamra, azért délelőtt nyolcz óra van, olyankor pedig által sem haladja az árnyék az ujjamat sem. Az árnyék mutat a kis ujjam első ízének hajlására, annakokáért délután három óra van.

XLIII.

Mi módon álljon az ember, a ki az órát akarja megnézni.

Ez ábrában vedd eszedbe, mindezek miképen fordultak meg télben és nyárban. Mert télben arccal kell megállanod, nyárban pedig háttal. Annak-

felette a kezed kinyújtása után még azt is eszedbe kell vened, hogy a hüvelyked alatt való domb alatt árnyékos legyen, annyira, hogy azt a völgyecskét teljességgel úgy elfoglalja, hogy azért kijebb ne érjen az árnyék, az az hogy által ne érjen az árnyék az életnek lineáján; mert ez a próba az igazgatás reá, hogy igazán szolgáljon az árnyékóra.

XLIV.

A lovak betegségeiről való orvosságok.

A mely lónak a szemén hályog van.

Jól megnézzed a hályog minéműségét, a mint hogy szürkén vagy feketén mutatja-e magát a szemnek közepében ott, a mit a szem bogarának hívnak. Ha szürkének látod, miként a gyenge pipafüst, akkor végy jóféle erős tormát, szorítsd ki a levét keményen, ehhez félannyi ganajlét adhatsz s azzal erősen bedörzsölöd a vak szeme táját mindenkoron, ha a hold növekedtében van, este, mikor az esti harangszót hallod, hét nap egymásután. Jó, ha fiatal az állat.

A mely lónak egere van.

Van, hogy a lónak a fületövébe egere huzódik és rejtegeti magát. Jól vigyázz, addig ne bántsд erőszakkal, míg csekélyest emeli a hátát, hanem ápolgasd jóféle meleg szalonnabőrkével. Vagy elhagyja, vagy nem.

Ha makacs és hatalmasan kiveti a hátát, akár egy kis czipót vélsz a ló fületövéen, tappingasd meg, keménykes-e vagy puha, és ott a hol legpuhább, a földhöz fordítva nyisd meg és kiszabadul a rútságos genyedség és meggyógyul.

**Ha valamely lónak a megütközés miatt
betegsége volna.**

Végy retket, ebkaprot, aszald meg, vedd borba, és töltsd a lónak torkába, és a lónak az orrát jól megdörzsöld, hogy izzadjon a ló, gyakorta ezt míveljed, elhidd hogy meggyógyul.

**Hogy a lónak a torka megdagadott,
hogy el nem nyelheti az abrakot.**

Három tyúktojást habarj meg eczettel, és végy akkora fát, mint egy ujjad, tekerd meg ruhával, azután a lovat dönts le, és a tyúktojásos eczetet töltsd a torkába és dörzsöld vele; meggyógyul.

Ha a lónak féreg van a gyomrában.

Végy erős eczetet, tyúktojást kettőt, szarvasport, borsót tiz szemet, ezeket jól meg kell törni és eczetben megforralni, hagyd meghűlni, ugy töltsd a lónak a torkába.

**Ha a lónak bőre között és húsában
féreg van.**

Jól vigyázz, ha a czombja beljén, a nyakán akár a fején a bőre alatt, mint a mogyoró vagy borsó, sorjában megkel, az előbb kemény, aztán kipattog, benne van a féreg, az iszonytató veszedelmcs, mert halálos az emberre is, ki vigyázatlan sértett kézzel bántja. És bizonyos, hogy minden futó jószágod, a mi ló vagy csikó, ha mellette állott, elvész, mert rá

is esik a fereg. Azért is irtsd ki még a szomszédját is, a mi mellette állott, vágj sokaságos kereszteket a bőrébe és ássad be mélységesen mélyen, vettess rá oltatlan meszet, és a kést is, a mivel vágtad, dobjad utána. Szénáját, szalmáját, rácsát, még a fapadlót is égesd el utána, a földjét pedig ásóval forgasd meg mélységesen és mondd: Uram segélj!

Ha a ló megzabál futtában.

Jó csomó jóféle kenderkóczot áztass ánizsmag-nak a gőzében, hogy jól átjárja azt, kössed a ló torkára, háromszor megújítva. Az egyéb testét pedig kámforos jó pálinkával bőségesen beesőzzed és háromszor új rozsszalmának csutakjával nyakáról farára dörzsöld, aztán takard le melegen és másnapig koplaljon; meggyógyul.

Ha a ló megzabál életében.

Előbb ismerd meg, hogy nyamogva eszik vagy megveti az eléje adottat s a szájába gyülik minden hősége. Akkor végy gyógyító magnesiumból, a mi kénes, négy evőkanálnyit, adj hozzá kénköves májból egy evőkanálnyit és ezt a római szegfűt leforrázva egy jó meszelyes üvegnyibe keverve öntsd a ló torkába. A hátát és hasát pedig hideg vízbe mártott vastag ruhába csavard, úgy hogy ne csöppögjön és három pokróczczal takard le. Tedd így három napon át, de ételtől tartóztassad, míg nyerit utána, és biztosan meggyógyul.

Ha a ló igen hurutol.

Végý vagy hat tyúkmonynak a fehérét és tömjént törj össze, töltsd a lónak a torkába.

Ha a ló igen kehes.

Végý fél font olajat, forrald meg serpenyőben; aztán hadd hűljön meg, tölts a lónak tíz csöppet a bal fülébe, a többbit a torkába vigyázva; használ.

Ha a lónak nyirját igen kifaragják, hogy a lába megdagadna.

Végý lenmagot, főzd meg, kösd a lónak a lábára, három éjjel álljon rajta; használni fog.

Ha a lónak kelevénye van.

Ismerd meg jól, melegebb-e, mint egyebütt, avagy hidegen tapogatod; ha meleg és nagyon fájdalmas, szelid tűzön melegített írósvajat végý, adj bele jóféle sáfrányt, és pörköld meg a fõlszeletelt hagymát, csavard ki a levét, add hozzá, és tedd rá langyosan a kelevényre, és jóféle kóczczal kösd be három napon át; a hol igen puhának tapinthatod, ott nyisd meg, hogy kiszabaduljon a kelevény magja. De ha hideg és kemény természetű, akkor előbb fel kell enyhíteni, mert máskép nem adja ki a magját; azért is szerezz szürke zsirt a mi kéretős és naponta akkorát, mint egy öreg mogyoró, szõre ellenébe a mutató és a nagy ujjaddal keményen beledörzsöld és tartsd bekötve. Vagy felenyhül, vagy elmulik.

Ha a ló lába meghasad.

Nyisd meg a ló lábát a köröm között, végy buzalisztet, habard meg tyúkmony fehérével; kend lábára.

Ha a ló lába a sok járástól megdagad, és sántitna.

Vond le a patkót a lábáról, és a talpát vágd meg, márts csepüt a vízbe, tedd a sebre; kivonja minden mérgét.

Ha a ló varas.

Végy kénkövet és zöld görögöt, óháját és Crudes füvet, emberganéjt, vakard meg a varát, és azután kend meg a lovat meleg helyen.

Ha a ló nem vizelehet.

Végy mustármag-olajat és eb vérét, kend meg a ló mellén való ereket; meggyógyul.

Vagy törd meg jól a foghagymát, borban habard el, annak a levével kend meg a faszoráját s megindul a vizeletje.

A mely lónak hályog van a szemén.

Vedd a vizi-csigát, tedd a tűzre, és ha fekete haja lepattog, aztán vedd a csiga husát, törd meg, végy hozzá egy gyömbért, mit a patikában árulnak. Ezeket égesd meg, egy kevés borral oltsd meg, aztán

végý gáliczkövet is. Egyenlő mérték szerint törd össze, a port szitáld meg, hintsd tiszta ruhába és kösd a lónak szemére.

Ha gilisztás a ló.

A mely ló elsoványodik, egyszer eszik, másszor nem, és eszik is, nem is, hullataggá lesz, sokat fekszik, sokat izzad, nehezen dolgozik, sokat nézi a hasát; csikorgatja a fogát és tapadt és legkivált ha észreveszed, hogy megy tőle giliszta, az olyan ló gilisztás. Akkor végý páfrányfü gyökeréből, ürömből, kálmusból és Valérianá fü gyökeréből mindegyikből 120 szabógyűszűnyit tetézve, adj hozzá szarvasszarv olajából 77 gyűszűvel és pörkölt buzaliszthez keverve gyurd vízzel gombócnak, és háromszorra add be. Ha elfogyott, adj neki másnapra valamelyes purgációt, a mi egészen megpurgálja a gilisztától.

Ha a ló lába a sok járástól megdagad, és sántitana.

Vond le a patkót a lábáról és a talpából bocsáss egy kevés vért, márts csepüt vízbe, újítsd meg minden félórában, hogy hűvösön álljon és kivonja minden mérget. Jó, ha azt a lábát fele víz és fele pálinkával mosogatod.

Ha a ló varas.

Végý fekete kátrányt eleget, önts rá meleg vizet, ezzel mosogasd többször napjában, a mig meggyógyul.

Ha a ló nem vizelhet.

Ha tíz pénzárú kendermagot megtörsz, azt egy nagy bögre tejben megfőzöd, egy tyúktójas fehérével pedig kevés kámfort adsz hozzá és ezt felébe adod, két órára a másik felet adod: jó lesz.

A mely ló sebét vagy valami törését akarod meggyógyítani.

Szedj friss útilapfüvet vagy cziczafarkafüvet, főzd meg, adj hozzá kappanört a mit leforráztál és mosogasd.

Mikor a lovat féreg bántja.

Ha az ürömöt, aloët és zilizt egyenlő mértékkel veszed, ahhoz büdös állati olajat adsz és ezt langyos vízzel összegyúrod, adod: meglásd hasznos lesz.

Mikor megrokkban a ló.

Akkor agyagot gyurj össze eczettel, és csapd be vele három napon át.

A mely lónak hályog jön a szemére.

Véggy egy tyúkmony fehérét, abba nagyon apróságon keverj szürke zsirt és vigyázz, bele ne jusson, hanem kenegesd naponta a felső és alsó héját.

Mikor a lónak megszorul a körme.

Sótalán hájat, báránfyagygyut főzz meg, kössd rá három éjszakán át s aztán veress rá papucsot.

A mely lónak a lába megdagad.

Akár sok állástól, akár sok járástól, előbb száraz kőcczel dörzsöld le, aztán esőzd meg kámforos pálinkával és dörzsöld le. Ha másnapig nem enged, mutasd meg tanult embernek, a kit hívnak állatok orvosának.

A mely lónak szemén hályog van.

A mint olvashattad, hogy a hályog a ló szemén a szembogarában egyszer szürkén, másiknál feketén vagy zöldben, fényesen láttatja magát: mikor szürkén mutatja magát, már előbb olvastad, mit kelljen tenni, mikor pedig feketén mutatja magát, ha fiatal a jószág és sokvérű, egy héten kétszer a nyaka eréből vérét bocsátani, de nem túlságosat, lehet, hogy hasznos. De különben a fekete hályog ritkán javul meg.

Mikor a lónak vizelete megáll.

Hevitsd meg az új téglát erősen és a lónak a hasa alá kell tartani, erős eczettel öntözni, hogy a gőze jól megjárja, és sikeres lesz.

De lehet, hogy a csöve van eldugulva, megesik ez is, és akkor jó állatok orvoslójához folyamodni, mert más nem segít rajta.

Mikor a ló nem ganéjolhat.

Csinálj jó szappanos vizet, add annyi faolajba, és töltsd a ló torkába. A lónak kézzel is belenyulnak és kikotorják, mert másképp nem férhetsz hozzá.

Mikor a ló megrokkban.

Végy salétromból egyszer a főzőkanállal, a mi akkora, mint egy régi tallér, keserűsóból pedig háromszor és fele annyi édesgyökeret, a mit porrá reszeltél, és add be azt négyszer is napjában. Jó lesz. Ha nem, nagy baj lehet, és kérdezz ahhoz értő tanulmányos valakit.

A kehes lóról.

Végy egy tyúktojást és a héjából töltsd ki a székét, csak a fehérét hagyd benne, annakutána falajat és eczetet tölts bele és öntsd együtt a lónak a torkába, és kicsinyesd emelintsd a fejét, hogy jobban bevegye. De vigyázz, az orrába ne töltsd, mint régi értelmetlen emberek, mert az orrából a tüdőjére fekszik és az meggyulladhat. Vagy: törj meg egy ivópohárba mért kendermagot és éppen annyi borsót és add azt kétszer, háromszor, az is jó. Vagy: keverd össze a hármát, a mi kamilla-, bodza- és hársfavirág pora, ezt sózd meg annyi patikai lugtartarussal, a mit a három ujjaddal felvehetsz és csináld meg két gombócnak; az egyiket reggel, a másikat este add.

Ugyanarról, ha igen köhög.

Végy egy darab ószalonnát, vagdald fel igen apróra és két egész tojáshoz keverd hozzá, jó ha még kristálycukrot három pénzért adsz hozzá; tölts rá annyi bort, hogy meghiguljon és öntsd a lónak a torkába.

A mely ló nem ehetik.

Vagy nem bir enni, hogy útját állja valami, vagy nem kíván enni, hogy baja van. Ha nem bir, vedd el, a mi útját állja; ha nem kíván, vigyázd meg, mi a baja, a szerint láss hozzá.

Jó ha az állatok tanulmányolt orvoslóját megkérdezed, hogy kárát ne vedd.

A mely lónak a talpa elesik vagy el akar esni.

Ott, a hol felvált a talpa, vigyázva vágd fel, hogy a materia kijuthasson, aztán kösd be olajjal és kátránylével.

Ha nem javul három napig, kérd ahhoz értő tanácsát.

A mely ló megrokkán.

Keverj össze ugyanannyi kámforspiritust és terpentinolajat, jól harmatozd be vele minden részét, három ember dörzsölje végig mig beleizzad, aztán takard le jó melegen, és vigyázz, meg ne hüljön.

A mely ló sebében vadhús van.

Végý fele vizet, fele eczetet, melegítsd langyosra, mosd meg vele, aztán végý gáliczkövet, és simítsd meg vele kétszer napjában, mig ugy néz ki, mint a halaványpiros bársony.

A mely ló fekélyes vagy fekély indul rajta.

A mint észreveszed, azonnal mutasd meg egy tanulmányozott állatok orvosának, mert kárát veheti valamennyi barmod és te magad is.

A mely fiatal ló meg nem állja a patkolást.

Jól megjegyezd: vad, goromba bánás a szelidet is megvadijtja, enyhé és szelid bánás a vadat is megnyihiti; ha ezt nem felejtod, akkor egy héttel hogy patkoltatni akarod, többszörösen mindennap emelgesd fel a lábát hizelegve, veregesd meg kulcscsal a körmét; egy nappal előbb igen keveset egyék és ha még se állaná a patkolást, adj eléje apránként abrakot, hogy mulathassa magát. Tégy így többszörösen és türelemmel, sikeres lesz iparkodásod.

A mely ló megrokkán vagy szügyében megbontakozott.

A szügyét kend be a mustármagnak olajával, a lába végét pedig ágyazd be eczetes agyagba, és három napon át locsolgasd eczettel.

A mely lónak lábai dagadoznak.

Lehet hogy nagyon pihent vagy nagyon fáradt vagy egyéb okból kél. Ha nagyon pihent, dörzsöld le szalmacsutakkal, a mit legfrisebb vízbe mártottál háromszor napjában, s ugyanannyiszor jártasd vagy gyengén hajtsd meg, és adj be neki lisztgombócza belekevert keserű sót, a mennyit két kanál felfog.

A mely lónak sebes a bokája.

Végý tojást és mézet, keverd össze jól, préseld ki a cziczkóró levét, és frissibe add hozzá és kösd be vele, meggyógyul.

A mely lónak a bokáján alul sebes a lába a körömház felett.

Timsót, gáliczkövet törj meg és szitáld meg, annak utána keverd mézbe, főzd össze és kösd be vele. Kisebb baj meggyógyul.

Nagyobbat és öregebbet, kivált ha a körömház is elérte, mutasd meg az állatok orvosának, mert megromlik a lovad lába sokára.

A mely lónak torokgyíkja van.

Észreveheted, hogy nem tud nyelni és forró a szája, akkor végý vastag gyolcsot, mi olyan hosszú, hogy háromszor körülérjen, ezt jéghideg vízbe márt-sad, jól kicsavard, és csavard rá, föléje pedig mási-
kat épp olyat, de szárazat, újítsd meg minden két órában.

Aztán hívj orvost, hogy a torkát kimossa. Mert vigyázz, hogy meg ne fuljon.

Mikor a ló lábán ínpók indul.

Végý fele szarvaszsirt fele, vajat, abba jól keverj szalamiaspiritust, avval kend és jól melegen kösd be.

A mely lónak alsó csuklójában vagy sarka alján sömör indul.

Mossad erős bükkfahamu-lúggal, és szappanozd be jóféle házi szappannal, hadd száradjon rá.

A mely lovat első vagy hátulsó lábán vagy csipőjében megrugnak.

Kend meg előbb sótalan hájjal, aztán végy eczetet, azt sózd meg jól, és fiatal agyaggal gyurd össze és kösd rá, és locsold meg minden két órában, másnapon pedig frissítsd fel.

A mely ló szögbe hágott vagy megnyilalódott.

Legelső gondod legyen, hogy a goromba szeget kivond, aztán a patkót is vond le róla és bocsáss bele lenolajba, a mihez kátrányvíz van keverve, abba itatott lencsepüt vagy olyat, a mi vastag terpentinbe van mártva.

A mely lónak körme szorulásnak indul vagy meg is szorult.

Legeslegjobb ellene, ha a buzát erősen megfőzöd és harmadnaponkint bekötöd, annak utána ütess rá háromfertály papucsot.

A mely lónak hátát vagy a lapoczkáját a nyereg megnyomja.

Ha csak csekély a baj, magad is segíthetsz rajta, ha kicsiny, végy akkor agyagot, gyurd össze jó lágyra crős eczettel, a mit megsóztál, azt kössed rá. De ha észreveszed, hogy sokasodik a dagadtsága, hívj mindjárt hozzáértő orvosát a bajnak, mert akár egész hónapon és tovább sem használhatod, sőt bele is veszhet a lovad, ha a nagy genyedtsége lesülyed.

Hogy a legyek ne bántsák a lovadat.

Végy töklevelet, törd meg, facsard meg, a levélvel kend meg a lovadat a nyár közepén; az is jó, ha ördögszart, a mit másképp stinkasandnak hívnak, finomra megtörsz, jó eczetbe kevered, állni hagyod óra hosszant, aztán átszűröd, azzal megmosod, és nyugta lészen a legyektől.

A mi a vérhasra használ.

Ha szomorkodó, ha hasát fájlalja s hígat, rútat, bűzöset ürit, a mit vér is fest, aztán nagyon erőlködik hozzá s a hátulsó béle megnyilik, de tátva is marad, erről megösmerheted, hogy vérhas bántja. Akkor igen hamar hívjad orvosát; addig pedig csavard hidegvizes lepedőbe s erre bőven adj pokróczot; azt újítsad fel minden órában; de adj neki korpás, akár lisztes italt; darált bab és pörkölt árpa is jó. Tölgyfának, akár fűzfának kergét is, ha megszáradt, megtörhetsz egy maroknyit, aztán főzd meg egy liter vízben s itasd meg vele.

Ha a bárány közé csap a vérhas.

Ez veszedelmes dolog s egy bölcs tudós mondja, hogy hacsak egy, két darabon is mutatja magát, azt a beteget hamarosan el kell zárni a többitől, és valamennyi anyát kifejd, mert sűrű a teje, és higabb legyen; aztán keverj az eléje adott közé rákkőport és üröm meg tarnicsport és elmulik a baj.

Az ellen, a mit felpuffadásnak vagy dobvésznek mondanak.

Ha nem nagyon puffadt, használ az is, ha szalmakötélen kátrányt vagy avas zsirt adsz a szájába, hogy bőföggjön, mert sok aër van benne, hogy az kiszabaduljon. Ha pedig nagyon puffadt, leghamarabb használ, ha megszúrod a hasát a bal oldalon, a hol legnagyobb kiszabadulni szeretne, és abba bocsáss belé bodzafából csövet, a min kijusson a sok aër. Az is jó: végy égetett mészből akkorát, mint egy nagy dió, tedd itczés üvegbe, öntsd tele vízzel, hadd álljon 24 órán át, aztán szűrd le és öntsd be vigyázattal a puffadt állatnak. Jó ha több üveggel készen megvan, hogy szükség szerint leszűrhesd.

Ha sömör lepi a marha körmét.

Addig, a meddig a hólyag nem veri ki, köss rá nyúlhájat, a mi melegen tartsa; de ha már hólyag kelt rajta és nedvét bocsátja, törd meg a kék gáliczkövet, és annak a porával liszteld és kátrányvízzel mosogasd.

Mikor a borjunak vagy a báránynak varas a szája.

Mosogasd reggel és este zsálya levével s kend be utána mézzel és olajjal, a mit összekevertél. Jó ez arra is, mikor a malacz testét ellepi a fekete, de szelid var.

Mikor rühös bármínemű állatod.

Legjobb, ha annak értelmes orvosához folyamodol, különben nem győződ; hanem ha birka az, valamennyit ellepi; azért hadd adjon fürdőt olyanak is, a mi még tisztának látszik.

Mit kell tenni ha szálféreg esett a birka gyomrába.

Ha azt látod, hogy birkád nem eszik, elsoványodik, bűzöset ürit, a mi nyálkás és szálféreg jut belőle, tudhatod, hogy az bántja, és akkor adj neki, a mit egy híres tudós ajánl, jó ellene, a mihez végy ürömből és varádicsból meg kályhakoromból és szarvas szarvának az olajából, mind egyformán keverd dara közé, és ugy add kétszer naponta, utána pedig két kanál aloesből és annyi szappanból gyurj kis gombócot s add mindegyiknek, a mig ki nem üzte a férget belőle.

A Csízióról

A Csízió históriája

A *csízió* szó eredeti értelme: huszonnégy sorból álló, versbe szedett, latin nyelvű ünnepnaptár. Az első ilyen mű 1200 táján keletkezhetett. Az öröknaptárak egyik fajtája volt ez, amely arról nem tájékoztatott, hogy az említett ünnep a hétnek melyik napjára esett, de szerepeltek benne az állandó ünnepek és a legfontosabb névnapok. Minden hónapra két-két verssor jutott, amely annyi szótagból állt, ahány nap volt abban a hónapban. A szótag sorszáma tehát a hónap megfelelő napját jelentette. A szótag maga – többnyire rövidítve – az arra a napra eső állandó ünnepnek, illetve az ünnep szentjének nevét (pontosabban első szótagját) tartalmazta. A memorizálásra fontosnak tartott ünnepek száma havonta 4 és 23 között ingadozott. Összesen mintegy másfél száz ünnep jellemző szótagjai jelölték ki a naptárvers ilyen módon kötött részét, az év többi, kb. kétszáz napjára eső szótag helyét pedig önkényesen kieszelt és nem is mindig értelmes szöveg foglalta el. Ezzel a pontosan megtanulandó verssel tehát megjegyezhetővé vált a jelentősebb ünnepek (névnapok) elhelyezkedése az éven belül. (Régen a szentek nevével, nem a hónap és a nap számával jelölték a dátumot.)

A középkori latin naptárvers első két szava: *Cisio*

Janus. Az öt szótag a január elseje és ötödike közötti napokra vonatkozik, amelyek közül az első a mai újévet jelölte. Ennek latin elnevezése: *Circumcisio Christi* (Krisztus körülmetélése). Ebből származik a *Cisio* szó. A *Janus* a hónap latin nevének, a *Januarius*nak rövidítése.

A latin *Cisio* Janust a középkorban magyarra is átültették, így ez páros rímű nyolcas vers formájában már korai nyelvemlékeinkben is olvasható. A magyar nyelvű könyvnyomtatás megindulását követően más és más megformálásban különböző kalendáriumok és öröknaptárak részévé vált, sőt *Cisio* címmel is hamarosan megjelent (pl. Debrecen, 1592). A XVI. század végén a pápa által bevezetett ún. Gergely-féle kalendárium nagy ellenkezést váltott ki a protestánsok körében, ezért az öröknaptárak is e vita fórumaivá váltak. Ezzel magyarázható az, hogy a XVII. század elején külön katolikus öröknaptár jelent meg Pázmány Péter nevével fémjelezve, protestáns részről pedig Szenci Molnár Albert készített hasonló összeállítást magyar *Cisio* verssel.

A csízió szó a XVI. századtól kezdve már bekerült a címébe azoknak a népszerű tudományos könyveknek, amelyek közül az elsőt 1592-ben Kolozsvárott, Heltai Gáspár műhelyében készítették. E kötet teljes címe: „*Cisio* magyar nyelven és az ég járásának és csillagoknak különb-különb természetének folyásából való *practica*, melyből gyermekeknek születéseknek természetek és a napoknak mivolta megismertetnek,

azaz magyar planétás könyv”. A bevezetőben olvasható még: „Én ezt a könyvecskét a német írásból szóról szóra magyar nyelvre fordítottam”.

Az eredet után kutatva – éppen a cím utolsó sora alapján – több korabeli német munkát is figyelembe vehetünk. Például a XVI. század harmincas éveitől megjelenő „Das Planet Buch”, amely 1544-től kibővítvé „Das grosse Planeten Buch” címmel jutott el az olvasókhoz, lehetett a kolozsvári kiadvány egyes fejezeteinek forrása. Ugyanez állapítható meg – egyebek között – a Frankfurtban többször is kiadott „Astronomia Teutsch” c. munkáról is, hogy további párhuzamokat ne is említsünk.

A kolozsvári Cisionak csupán egyetlen, véletlenül megmaradt példányát ismerjük. Nagyon valószínű, hogy e munkát Magyarországon még többször is kiadták, a további példányok azonban kivétel nélkül elpusztultak. A fennmaradtak közül az időrendben következő kiadvány jó félévszázaddal később jelent meg. E kis köteten már nagy betűk hirdetik a CISIO címet, valamint azt is megtudhatjuk, hogy „A nemzetes Pongrácz Nagy Mihály László maga költségével nyomtatta ki Lőcsén Brever Lőrinc által anno 1650”. A cím – a tartalomjegyzékszerű felsorolással – még a korábbiaknál is jóval hosszabb, így itt most csupán a kezdést és a befejezést idézzük: „Cisio, azaz astronomiának tudományának rövid értelemmel való leírása... a hires neves Király Hegy János írásából magyar nyelvre fordítottatott és sok helyeken meg augealtattatott”.

A címben említett „Király Hegy János” nem más, mint az eredetileg Joannes Müller nevű tudós, aki a poroszországi Königsbergben tevékenykedve felvette a város latinos névformáját, és mint Joannes Regiomontanus (1436–1476) vált világhírű csillagásszá. 1467 és 1471 között Magyarországon Mátyás király udvarában is tevékenykedett. A latin nevet fordították azután le Lőcsén, az általános szokásnak megfelelően, szó szerint „Király Hegy János”-ra. A Císio forrásai között ugyanis Regiomontanus egykori kalendáriuma is megtalálható.

A lőcsei Císio fejezete közül az első huszonhat a Regiomontanus névvel jelzett Temporal c. műből származik. A két következő részbe belevegyül a kolozsvári Císio szövege is, a további tizenhat fejezet pedig ez utóbbiból való átvétel. A Temporal Regiomontanus naptárára vezethető vissza, ami saját nürnbergi nyomdájában, 1474-ben jelent meg.

Ezt a naptárat a következő évtizedekben ezután többen kiegészítettek és módosítottak, hogy végül – mint harmadik rész – beolvadjon a már említett Grosses Planetenbuchba. Az idők folyamán többek közreműködésével kialakult szövegeket tartalmazó népkönyvek egyetlen sora sem származott már a nagy csillagásztól, a kiadók azonban a hagyomány és főleg a mindenhol jól csengő név miatt Regiomontanust vagy Magyarországon „Király Hegy János”-t tüntették fel szerzőként.

Az 1650-ben készült lőcsei kiadvány szövege a

továbbiakban mintegy harmadfél évszázadon át csaknem változatlanul jelent meg, és állandó olvasmánnyá vált Magyarországon. A kötet a XVIII. század elejéig több kiadást is megért a lőcsei Brever család műhelyében, amelyek egyike sem viselt évszámot. Ugyanez az „időtlen ségre” való törekvés figyelhető meg az egész XVIII. századon keresztül: 1650 után az első évszámmal ellátott csíziókiadást csak 1797-ből ismerjük. E két évszám között készült csíziókból azonban majd tucatnyi kiadás maradt fenn, többnyire csak egy-két példányban. Többségük a XVIII. század legjelentősebb, hazai nyomdászdinasztiájának, a Landerer családnak budai (1730 tájától) és pesti (1770 tájától) nyomdái-ból került ki. Pesten az utolsó Landerer-féle csízió 1830-ban, Budán 1833-ban készült. Ez utóbbi, vízivárosi műhely tulajdonosa 1847-től Bagó Márton, majd 1873-ban bekövetkezett halála után azonos nevű fia volt egészen a XX. század elejéig. A Bagó-műhely is tucatnyi kiadásban jelentette meg a csíziót.

A református egyház debreceni nagykönyvtárában egy ép és egy csonka példányban, évszám megjelölése nélkül fennmaradt csíziókiadás található, amely a nagyváradi Tichy-nyomdából származik. Megjelenésük 1820, illetve 1860 tájára tehető.

Valószínű, hogy nemcsak négy műhelyben és nemcsak harminchárom ma ismert csíziókiadás készült, hanem ennél sokkal több. Ám az ilyen közkedvelt könyveket a szó szoros értelmében szétolvasták, illetve – mint a lejárt naptárakat – eldobták vagy elégették,

ezért ma már igazán ritkaságszámba megy az, ha újabb teljes példány kerül elő.

A Lőcsén 1650-ben megjelent csízió egészen a XX. század elejéig lényegében változatlan szöveggel látott napvilágot. Ez a körülmény a kötet vásárlóinak, illetve olvasóinak hagyományhűségére utal. A könyvet a tudományos ismereteknek az évszázadok során bekövetkezett egyre gyorsuló bővülésével párhuzamosan, más és más olvasórétegek vehették kezükbe. A XVI–XVII. században leginkább az akkori diákság, a városi polgárság és részben a tanultabb parasztság voltak olvasói, a XX. század elejére azonban már csak a legöregebb és legműveletlenebb rétegek forgatták ezt a könyvet. A kiadók a szöveg állandó megújításával igyekeztek a keresletet fenntartani. A XVIII. században még csak olyan akadályok eltávolítása volt a cél, amit a lőcsei csízió szövegének protestáns jellege okozhatott. Ezért kerülhetett például a *prédikátor* kifejezés helyére a *doktor*. Ugyanakkor a durvább szavakat is kigyomlálták: a *buja* szó helyébe a *szeles* került. A jövővondölések szélsőséges megfogalmazásait tompították, hogy ezáltal minél többen ismerhessenek magukra. A szövegmódosítást mindig igen óvatosan hajtották végre, hogy annak megbízhatósága ne szenvedjen csorbát. Az idősebbek közül sokan szinte kívülről tudták ha nem is az egész csíziót, de legalább az érdekesebb részeket. Az új kiadásnak a korábbiaktól merőben eltérő szövege megrendíthette volna a kiadvány iránti bizalmat.

A XIX. században a magyar nyelv nagy fellendülésének korszakában a csízió régies nyelvezete olyan mértékben vált elavulttá, hogy a szöveg gondozói egyre sűrűbben (1833, 1873, 1882) kényszerültek a korszerűsítésre.

A népkönyveknek egyre inkább Budapesten csoportosuló és szakosodott kiadói világosan látták a csízió népszerűségének feltartóztathatatlan hanyatlását. Ezért igazítások helyett gyökeres átalakításra vállalkoztak. Bartalits Imre 1874-ben „Legujabb magyar csízió, vagyis a mai csillagászati tudományok a bölcs élettapasztalatok kis tükre” címmel adta közre – amint ezt kifejezésre is juttatta – erősen átdolgozott könyvét. Ebben „a königsbergi Müller János” mellett Nostradamust, valamint Theophrastus Paracelsus híres orvost is felsorolta a hosszú címben, hogy a szöveg megbízhatóságát ezzel – természetesen minden tényleges alap nélkül – alátámassza. A így korszerűsített csíziót még 1904-ben is kiadták.

Az eredeti csízió 1873. évi átdolgozását követően számos más, olyan kiadvány látott napvilágot – pl. álmoskönyvek –, amelyekbe ennek már csak bizonyos elemeit emelték át. Közülük nem egynél a régi és még nyilván mindig ható csízió elnevezést a címben is feltüntették.

A Csízió tartalmáról

A kötetben elsőként a hagyományos előszó és ajánlás olvasható. Ez utóbbi a fiziognómia, vagyis az emberi jellem küllem alapján történő megállapításának tudományát dicséri. A második előszó az igazi, mert ez vezeti be tulajdonképpen a csíziót, amelynek élén az *öröknaptár* áll.

A századok során a késői csíziókiadásokban feledésbe merült az eredeti „Cisio Janus”-nak mint naptárversnek a fogalma, helyette a hibás „Martesio János” olvasható.

Az öröknaptárban a nap sorszáma után egy betű látható A-ól g-ig. Egy éven belül ugyanaz a betű a hétnek ugyanazt a napját jelölte. Tehát elég volt a csízió használójának az év elején megjegyeznie, hogy melyik betűre esik a vasárnap, ennek segítségével azután az egész esztendőben eligazodhatott a hetek pontos beosztásában. (Szökőévben természetesen Mátyás napjától új betű lépett érvénybe. Erről az ún. Mátyás-ugrásról február végén külön magyarázat olvasható.)

A hónapok jellegzetességeiről szóló latin nyelvű vers zárja az öröknaptárat. Mivel a csízió használóinak túlnyomó része nem tudott latinul, ezt a szokást csupán a hagyományozott szöveghez való görcsös ragaszkodás magyarázza, valamint az a szándék, hogy a kiadvány tudományos értékét növeljék ily módon.

Könyvünk szövegénél a csíziónál a XVII. század

közepe óta hagyományosan megőrzött szöveg utolsó, teljes kiadását vettük alapul, amelyet évszám nélkül 1909-ben szolgáltattak be kötelespéldányként az Országos Széchényi Könyvtárba. Nem csupán időben áll ez legközelebb a mához, de helyesírása és fogalmazása is a legkönnyebben érthető a mai olvasó számára.

A Csízió illusztrációi

A kolozsvári (1592) kiadástól kezdve a képek azonos témákat ábrázolnak.

A kötetek a *hónapokat ábrázoló* metszetekkel kezdődnek. Az erősen nyújtott, fekvő téglalap alakú képek két részből állnak: egyrészt életképszerűen bemutatják adott hónap jellegzetes mezőgazdasági munkálatait, másrészt az ehhez tartozó állatövi jeleket is. Ez utóbbiak kis helyet foglalnak el, és a felhők kerete választja el a tulajdonképpeni hónapábrázolásoktól. A hónapképek témái a középkorra, sőt a római időkig is visszavezethetők.

Ugyancsak tucatnyi, egyforma nagyságú metszet feladata az *állatövi jelek* bemutatása. A korábbi korok élénk fantáziájú emberei az égbolton évente visszatérően a nap látszólagos útja mentén látható csillagok együttesét önkényes formákká állították össze képzeletükben. Az így létrehozott alakok (emberek és állatok), azaz az állatövi jelek alapján nevezték el a zodiákus (állatöv) 12 tartományát (Kos, Bika, Ikrek, Rák stb.).

Az égbolton lényeges tájékozódási pontok lehetnek a *bolygók* is. Ábrázolásuk a névadó ókori istenségek hagyományos megjelenítésén alapult, pl. a napot a férfi, a holdat női figura jelképezte. A kor embere a többi alakot is felismerte, a konvencióknak megfelelő jelvényeik alapján. Merkurt például botja és sisakja révén lehetett azonosítani. A bolygókat jelképező alakokat a csízióban álló téglalap alakú képeken ábrázolták, amelyeken a planétákhoz csatlakozó állatövi jelek is többször előfordulnak. (Például a Merkúr mellett feltűnhetnek az Ikrek.)

Az illusztrációk negyedik sorozata az *évszakok megjelenítése*. Ezek témája és ábrázolása hasonló a hónapképekhez, de metszetük kisebb, és alakjuk a négyszöget közelíti.

Az eddig ismertetett négy sorozat összesen 35 képet jelent. Ezeken kívül még hét további illusztráció tartozott a csízió jellegzetes formában való közreadásához, amelyek közül az időjárást figyelő két férfit és egy nőt ábrázoló emelendő ki, mert ez nem ritkán a csízió címlapjára is rákerült. A három alak felett a Nap, a Hold és több csillag látható, amelyek figyelembevételével igyekeztek az emberek megállapítani a várható időjárást. Ez a mezőgazdasági munka szempontjából rendkívüli jelentőségű törekvés természetesen egyértelműen a földművesekhez kötődik, amire az egyik férfi vállán látható cséphadaró utal.

A csízió képei *fametszetek*. Ennek az évszázadokon át bevált illusztrálási technikának volt bizonyos

hátránya is: a sok használat során egyrészt a kopás révén a vonalak mind vastagabbakká váltak, esetleg kitöredeztek, másrészt a sajtó sűrű, igen erős, bár rövid ideig ható nyomására a megöregedett fadúc nem ritkán eltörhetett. Ilyenkor a nyomdász különböző szükségmegoldásokra kényszerült. Megtörtént, hogy máshonnan vett kiegészítő képet.

Kötetünk illusztrációit a Landerer család budai (kb. 1750 és 1833 között) és pesti (kb. 1785–1830) műhelyében használt fametszetekből válogattuk.

A függelék illusztrációi az *Astronomia Teutsch* 1564 és a *Temporal* 1561 tájt köteteiből származnak, amelyek a Csízió forrásainak tekinthetők.

Miért érdekes a Csízió a mai olvasó számára

Valószínűleg a Csízió az utolsó négyszáz évben egyik legtöbbet olvasott, legtöbb kiadást megért magyar nyelvű mű – *olvasottsága csak a Bibliához hasonlítható*. Népkönyv volt, amely különböző társadalmi rétegek számára kívánt tudományos ismereteket és gyakorlati tudnivalókat adni. A mezőgazdasággal kapcsolatos számos régi tapasztalatot is rögzített, amelyek közül nem egy a mai vagy éppen a legújabb tudományos megállapítások fényében is megállja a helyét. Szerepe, tartalmának jelentősége – az előző fejezetekben leírtak szerint – sokat változott, egyre nagyobb része volt babonák, jóslások gyűjteményének tekinthető.

A mai olvasó számára érdekes képet nyújt arról, hogy négyszáz évvel ezelőtt mit tekintett egy akkori (átlagos) olvasó tudományosnak és gyakorlatinak.

Akiket pedig nem érdekelnek ük-ükapáink olvasási szokásai, kulturális igényei, ők talán jókat derülhetnek a bőségesen található jövődömondó részen, hiszen a jóslás ma is sok embert – bevallottan vagy sem – izgat. Nos, a csízió azután pazar bőkezűséggel ontja a felelőtlenebbnél felelőtlenebb jóslásokat, így abból mindenki azt olvashatja ki, amit csak akar.

A latin sorok fordítása

Sequuntur officia XII. mensium, ...

Január szereti a poharakat, Február kiált: fázom!

Március a szántókra vágynak, Április meghozza

a virágokat

A liget forrásai és virágai májusban tapló

a szerelemnek

Június szénát ad, Júliusban szárba szökken a zab

Begyűjti Augusztus a kalászeket, Szeptember

a szőlőfürtöket

Október sarjadjik, November megfosztja a lombokat

December disznóöléssel igyekszik ennivalót szerezni.

(A 31. oldalon)

Secunda sexta qualis, conjunctio talis.

Amilyen a második óra, olyan az egész kapcsolat.

(A 79. oldalon)

Quator anni tempora. ...

Az év négy szaka.

Kelemen adja a telet, Péter a trónoló (a tavaszt)

Nyáron hevül Orbán, ősz üli Szimforiánus.

(A 81. oldalon)

Complexiones quatuor partium anni.

A négy évszak foglalata.

A nyár száraz és heves, az ősz száraz és napsütötte,

A tél hideg és nedves, a tavasz meleg és nedves.

(A 82. oldalon)

Malum necessarium est mulier mala.

A rossz asszony rossz atyafiság.

(A 108. oldalon)

certissimus nuntius veris = a tavasz legbiztosabb
hírnöke

memor esto = emlékezz!

post festum Martini = Márton ünnepe után

vae tibi nude = jaj neked meztelen!

in tempore omni = minden időben

(A 142–143. oldalon)

Szómagyarázat

acrimonia – *agrimonia* (gyógynövény)

aër – levegő

Almonsor (Al Manszur) – arab tudós

- aloë – hashajtó (gyógynövény)
 Avicenna (Ibn Szina) – középkori természettudós
 basilica – alkari véna
 Bedo (Beda) – középkori tudós
 Campania – Nápoly vidéke
 cephalica – alkari véna
 cerebrum – nagyagy
 cholericus – lobbanékony
 chyromantikus – tenyérvjós
 crudes – nyers
 dajkafar – hirtelen hajló, nem gömbölyű far (a lónak)
 farcsiga – csipőcsont
 Filemon – ókori fiziognómus
 fluxus – gyengeség
 galganum – ladanum (gyógynövény)
 gamandra – gamandor (gyógynövény)
 grádics – (lépcső-) fok
 Hermes – görög isten
 Isokrates – ókori szónok
 Kettős – az Iker csillagkép
 Kiskarácsony – Újév napja
 kompasztom – kézben kialakítható, primitív napóra
 köpölyt vétetni – vért szivatni
 kredencia – (ezüst-) tálca
 krisztir (allövet) – beöntés
 levestikum – gyógynövény
 linea – vonal
 lugtartus – gyógynövény
 median – alkari véna

- melancholicus – bús
 mérföld (német) – 7532 m
 Mérték – a Mérleg csillagkép
 Mons Veneris – a hüvelykujj tövében levő domb
 a tenyéren
 oliosa – csuszós
 paréka – saláta
 phisiognomia (fiziognómia) – képesség- és
 jellemmeghatározás arc és termet alapján
 phlegmatikus (flegmatikus) – nyugodt
 pipenella – gyógynövény
 Plinius – római természettudós
 pokár – savanykás
 polé – csombor (gyógynövény)
 praktika – jövődőlés
 prognostikum – előjel, jóslás
 purgáció – hashajtás
 restricta – szorított
 Scitis (Scythia) – a Don és az Al-Duna közötti
 tértség ókori elnevezése
 sömörögős – ragyás, kiütéses
 spika – buzakalász
 spinya – gyógynövény
 stiksand – búz-aszat (gyógynövény)
 szaladsör – gabonasör
 sanguineus – vérmes
 timporált – mérsékelt, kevert
 tyúkmony – tyúktojás
 zöldsár – belső nedv
 ziliz – mályvaféle gyógynövény

Tartalom

Előszó	3
A keresztény olvasónak Isten kegyelmét és áldását kívánja a kiadó	4
Más előszó	6
Januárus	7
Februárus	9
Márczius	11
Április	13
Május	15
Junius	17
Julius	19
Augusztus	21
Szeptember	23
Október	25
November	27
Deczember	29
Sequuntur officia XII. Mensium	31
I. A föld kerektségéről, területéről és nagyságáról	31
II. A csillagok a földtől mily messze legyenek, és a planéták is mily nagyok?	32
III. Az esztendőnek elejéről	33
IV. A szökő esztendőről	34
V. A napnak kezdetéről	35
VI. Tábla, mely óránként mutatja, melyik planéta uralkodik mind éjjel, mind nappal . . .	35

VII. A hét planétáknak a természetéről, járásáról	36
Saturnusról	37
Jupiterről	39
Mársról	42
Napról	44
Vénusról	47
Mercuriusról	49
Holdról	51
VIII. A Napnak járásáról a 12 égijegy által	53
IX. A 12 égijegynek természetéről és a Napnak azokban való erejéről és hatásairól	55
A Kosról	55
A Bikáról	57
A Kettősről	59
A Rákról	61
Az Oroszlánról	63
A Szűzről	65
A Mértékről	67
A Skorpióról	68
A Nyilasról	70
A Bakról	72
A Vízöntőről	73
A Halakról	75
X. Tábla, melyből megismerni mindenik égi- jegyben mit kell művelni és mit nem; melyben a (j) jót, az (m) mérték szerint, a (g) gonoszt jegyezz	76

XI. A hét planéta miképen uralkodik a Holdnak fényszerént, mikor szolgáltatnak szép tiszta, nedves és esős időt?	77
XII. Hány óráig lesz fenn a Hold világa éjszaka?	78
XIII. Jövendő időnek állapotját a Holdnak fényéből miképen ismerhetni meg?	79
XIV. Ábrák, melyekben az esztendő négy negyedének tulajdonságai, hónapjai, égjegyzei és szelei megíratnak	79
XV. Az esztendőnek négy időiről vagy részéről	81
XVI. A szelekről. Hány a szél és mi a szél?	83
XVII. A négy elementomról	85
XVIII. A négy véralkat tulajdonságairól	85
XIX. Mint éljen az ember, hogy jó egészsége legyen?	87
XX. Az ember mint tartsa magát étel előtt?	88
XXI. Az embernek életéről közönségesen	88
XXII. Az álmról	90
XXIII. Purgációról	92
XXIV. Orvoslásról	92
Hasznos tanulság	93
XXV. Fürdésről	93
XXVI. A tizenkét hónapban az ember mint éljen?	96
Januárus, Boldogasszony hava	96
Februárus, Bőjtelő hava	97
Márczius, Bőjtmás hava	98
Április, Szent György hava	98

Május, Pünkösöd hava	99
Junius, Szent Iván hava	100
Julius, Szent Jakab hava	100
Augusztus, Kisasszony hava	101
Szeptember, Szent Mihály hava	102
Október, Mindszent hava	102
November, Szent András hava	103
Deczember, Karácson hava	104
XXVII. Erek vágásáról	105
XXVIII. Phisiognomia	108
XXIX. Chyromantia	113
XXX. Karácson napjáról	116
A jövő egész esztendőnek minőségét mikép ismerhetni meg Karácsonestéről?	116
Karácson napjáról	117
XXXI. Karácson nap után való 12 napból	118
XXXII. Paraszt ember regulái az idők változá- sáról	119
XXXIII. A villámlásról	131
XXXIV. A mennykőről	134
XXXV. Mennykőnek miképen kell Isten után ellene állani a bölcs természettudósok tanítása szerint	135
XXXVI. Az üstökös-csillagról	138
XXXVII. A szivárványról, melyet Irisnek mondanak a deákok	140
XXXVIII. A napfénynék fogyatkozásáról	140
XXXIX. Az újságról és a holdfogyásról való ta- nulság magvetésre, plántálásra, favágásra sat.	140

A holdnak elfogyása és megtelése	141
XL. A földnek műveléséről	142
XLI. Kézi kompasztom és árnyékóra... . . .	143
XLII. Miképen ismerhetni meg az órákat az ember bal kezén való öt ujjain?	144
Délelőtti órák	144
Délutáni órák	145
Praxis	146
XLIII. Mi módon álljon az ember, a ki az órát akarja megnézni	147
XLIV. A lovak betegségeiről való orvosságok	148
A mely lónak a szemén hályog van . . .	148
A mely lónak egere van	148
Ha valamely lónak a megütközés miatt betegsége volna	149
Hogy a lónak a torka megdagadott, hogy el nem nyelheti az abrakot	149
Ha a lónak féreg van a gyomrában . . .	149
Ha a lónak bőre között és húzában féreg van	149
Ha a ló megzabál futtában	150
Ha a ló megzabál életében	150
Ha a ló igen hurutol	151
Ha a ló igen kehes	151
Ha a lónak nyirját igen kifaragják, hogy a lába megdagadna	151
Ha a lónak kelevénycze van	151
Ha a ló lába meghasad	152
Ha a ló lába a sok járástól megdagad, és sántitana	152

Ha a ló varas	152
Ha a ló nem vizelhet	152
A mely lónak hályog van a szemén	152
Ha gilisztás a ló	153
Ha a ló lába a sok járástól megdagad, és sántitana	153
Ha a ló varas	153
Ha a ló nem vizelhet	154
A mely ló sebét vagy valami törését akarod meggyógyítani	154
Mikor a lovat fereg bántja	154
Mikor megrokkban a ló	154
A mely lónak hályog jön a szemére	154
Mikor a lónak megszorul a körme	154
A mely lónak a lába megdagad	155
A mely lónak szemén hályog van	155
Mikor a lónak vizelete megáll	155
Mikor a ló nem ganéjolhat	155
Mikor a ló megrokkban	156
A kehes lóról	156
Ugyanarról, ha igen köhög	156
A mely ló nem ehetik	157
A mely lónak a talpa elesik vagy el akar esni	157
A mely ló megrokkban	157
A mely ló sebében vadhús van	157
A mely ló fekélyes vagy fekély indul rajta .	158
A mely fiatal ló meg nem állja a patkolást	158
A mely ló megrokkban vagy szügyében meg- bontakozott	158

A mely lónak lábai dagadoznak	158
A mely lónak sebes a bokája	159
A mely lónak a bokáján alul sebes a lába a körömház felett	159
A mely lónak torokgyíkja van	159
Mikor a ló lábán ínpók indul	159
A mely lónak alsó csuklójában vagy sarka alján sömör indul	160
A mely lovat első vagy hátulsó lábán vagy csipőjében megrugnak	160
A mely ló szögbe hágott vagy megnyilalódott	160
A mely lónak körme szorulásnak indul vagy meg is szorult	160
A mely lónak hátát vagy lapockáját a nyereg megnyomja	161
Hogy a legyek ne bántsák a lovadat	161
A mi a vérhasra használ	161
Ha a bárány közé csap a vérhas	162
Az ellen, a mit felpuffadásnak vagy dobvész- nek mondanak	162
Ha sömör lepi el a marha körmét	162
Mikor a borjunak vagy a báránynak varas a szája	163
Mikor rühös bárminemű állatod	163
Mit kell tenni ha szálféreg esett a birka gyomrába	163
 A Csízióról (Borsa Gedcon)	 165
A Csízió históriája	165

A Csízió tartalmáról	172
A Csízió illusztrációi	173
Miért érdekes a Csízió a mai olvasó számára	175
A latin sorok fordítása	176
Szómagyarázat	177
Tartalom	180

Mezőgazdasági Könyvkiadó Vállalat
Felelős kiadó dr. Sárkány Pál igazgató
86-3362 - Szegedi Nyomda
Felelős vezető: Surányi Tibor igazgató
Szedte a Nyomdaipari Fényszedő Üzem (868023/08)
Felelős szerkesztő Jánosi Antal
Műszaki vezető Asbóthné Alvinczy Katalin
Műszaki szerkesztő, táblaborító terv Baróthy István
A rajzokat az eredeti metszetek alapján Novák Ildikó készítette
Nyomásra engedélyezve 1986. szeptember 17-én
Megjelent 8 (A/5) ív terjedelemben
Készült az MSZ 5601-59 és 5602-55 szabvány szerint
ISBN 963 232 409 9
MG 4131-f-8688

Nem azon okból adom elődbe, szeretett atyámfia e természet-magyarázó könyvecskét, hogy azt ítéld meg belőle, mintha pokol-planéta vagy bármi jegy alatt születni, pokolul is kellene elveszned, hanem azért, hogy tanuld meg belőle a gonoszt tőled eltávoztatni és a jóban állhatatos maradni.

Hogy pedig az ember a felső testeknek, tudni illik a csillagoknak, a planétáknak és a többi égi jeleknek az erejét megismerje, az égi jelekhez, az esztendőkhöz és napokhoz tudja magát alkalmazni, azért e kis könyvecske kiadatott, melyből minden ember megtanulhatja, miképen kell táplálkozni és életünk folytatában micsoda rendtartásban éljen.

58,- Ft

